BLAISE CENDRARS

SEÇMELER

SAİD MADEN

CENDRARS

de yayınevi

BLAISE CENDRARS

SEÇMELER

GÜNÜMÜZÜN ŞAİRLERİ 1
Yönetenler : Selâhattin Hilâv, Said Maden

Bu çeviriler yazılı izin alınmadan başka yerde yayımlanamaz.

Blaise Cendrars

SEÇMELER

ÇEVİREN
SAİD MADEN

DE YAYINEVİ — İSTANBUL, 1964

KARIMA (S. M.)

GİRİŞ

«Günümüzün Şairleri» dizisi, çağdaş Batı şiirini, şiir dünyamızın kendine özgü belirlenişlerinden elden geldiğince sıyrılarak olduğu gibi tanıtmak amacını güdecek. Bugüne kadar yapılmış çeşitli özümleme deneylerine rağmen, Batı şiiri de, tıpkı Batı düşüncesi ve hayatı gibi yalnız biçim açısından yaklaşabildiğimiz bir şey olarak kalmıştır. Sokaktaki adamın, Batılı insanın düşüncesini ve yaşayışını özümleme, yani kendinin-kılma derecesi neyse, şiirimizin Batı şiirini özümleme derecesi de odur. Irza geçmenin günlük ve olağan olaylar arasında sayıldığı bir toplumda, şiir gelişip boy atamaz, hattâ yaşayamaz; doğrudur. Ama genel olarak sanatın, tikel olarak şiirin, tarih ve toplum gerçeklerine bağlılığının tek yönlü ve mekanik bir bağlılık ve belirleniş olmadığı da doğrudur. Çünkü, şiirin içinde oluştuğu nesnel şartları yine şiirle ve şiirde aşmak, bir kendinin-bilinci'ne[1] ulaşarak, görünmeyeni görünür, bilinmeyeni bilinir kılmak, maddî gelişmenin getireceği köklü değişimleri daha önceden şiirsel gerçeklikte sağlamak kabildir. Felsefe gibi şiir de hem içinde bulunduğumuz gerçekliğin yansısı ve sonucu, hem de özgürlüğe doğru atılmış bir adımdır; daha doğrusu bir adım olmak zorundadır. Şiirsel çaba, insan duygusunun, imgeleminin ve dolaylı olarak düşüncesinin belli sınırlardan kurtulmasını ve özgürleşmesini amaç edinen bir savaş haline her gün biraz daha dönüşmektedir. Şiir insanî olmayan'ın ve yabancılaşmışın maddî temelini değişime uğratamasa da,

1 Kendinin-bilinci sözünü «Conscience de Soi» karşılığı kullanıyorum.

bu değişimin mânevi şartlarını hazırlar. Çağdaş şiirin, verilmiş-dünya'yı yansıtan ya da bu dünya ile birey arasındaki birleşmeyi sağlayan eski şiire karşılık, kişiyi verilmişten koparan, onun ötesine ileten bir serüven, bir keşif, bir yaşama biçimi niteliği taşıması bundan ötürüdür. Çağdaş Batı şiiri her şeyden önce bir aşma,[2] bir keşif, bir yaşama biçimi olarak görülmezse kavranılamaz. «Günümüzün Şairleri» dizisi, tanıtacağı şairleri seçerken ve onları tanıtırken bu ilkeyi gözönünde tutacak. Bu, şiirin kavranmasında belli bir tutumu gerektireceği gibi, çağdaş Batı şiirinin türkçeye aktarılmasında çeviri ile ilintili belli birtakım sorunlar da getirecektir.

Çağdaş Batı şiiri, özü gereği, dile karşı bir başkaldırma, dilin alışılagelmiş kullanılışını bozma biçiminde de ortaya çıkmıştır. Dadacıların ve Gerçeküstücülerin, geleneksel dünyanın taşıyıcısı olarak gördükleri dile karşı özel bir tavır takınmaları bu davranışın önemli görünüşlerinden biridir. Öyleyse, çağdaş Batı şiirini öz diline aktarmak isteyen çevirici dil karşısındaki bu özel tutumu benimsemek zorundadır. Ayrıca, dış benzemelerin ötesinde, çağdaş Batı şiirine genel olarak yanaşamamış bir şiir dünyası içinde iş görmek zorunda olan çevirici, sayısız önduyguları ve önyargıları da aşmak zorundadır. Osmanlı şiiri, üretimden çok talan ve haraç üzerine temellenmiş ve bundan ötürü, kendini, kendi-yarattığı'ndan çok, alınan-nesneyle tanımlayan ve onda bulan kişiler topluluğunun çeşitli tarihî şartlar ve dolayımlar[3] içre yarattığı ve sürdürdüğü bir şiirdir. Divan edebiyatında, aktarılmış oldukları edebiyatlardakinden farklı bir yapı ve fonksiyon taşıyan «mazmun»u ancak bu şartlardan ve dolayımlardan kalkarak açıklayabiliriz. Bu şiirin kullandığı dilin, yani ulusal bir dilin olumsuzlanışını[4] özünde taşıyan ve üç ayrı dilden kurulan çevresel dilin[5] doğuşunu ve oluşumunu da ancak bu tarihî-ekonomik şartları gözönünde tutarak açıklayabiliriz. Şiir ve insan bağlantısı bakımından ele alınınca, divan şiirinin ve özü bakımından ondan pek farklı olmayan halk şiirinin somut insanla, yani bireyle ve bireyin tikel yaşantısıyla ilintisi olmayan ve zamansızlık niteliği taşıyan bir kavram-imgeler şiiri olduğu görülür. Maddî hayatının ağırlık noktası üretimde bulunmayan bir topluluğun edebiyatı somuttan, tikelden ve zamanlılıktan yüz çevirmek, canlı insandan ayrı düşmek zorundadır. Talanda ve haraçta, verilmiş ve değişikliğe uğratılmamış dışgerçek nasıl ağır basıyorsa, şiirde de kavram-imge, yani mazmun, çeşitli dolayımlar-

2 Aşma, almanca «Aufhaben», fransızca «dépassement» karşılığı.
3 Dolayım'ı «médiation» karşılığı kullanıyorum.
4 Olumsuzlanış'ı «négation» karşılığı kullanıyorum.
5 Çevresel dil Jargon.

dan geçtikten sonra somut insana göre ağır basmakta ve böylece somut tikele karşılık soyut genelin egemenliğinde bulunan yabancılaşmış bir şiir dünyası ortaya çıkmaktadır.[6] Burada sözkonusu olan yabancılaşma, Batı'da belli bir ekonomik üretim biçiminin gerçekleşmesi ve bireyin ortaya çıkmasıyla birlikte ve ondan sonra ortaya çıkmış yabancılaşmayla özdeş sayılabilecek bir yabancılaşma değil, bu üretim biçimine varamamış ve kendi ekonomik yapısına zamandaş olmayan ekonomik ve toplumsal yapılarla karşılaşmış bir topluluğun içinde oluşan bir yabancılaşmadır. Böylece, edebiyatta ve şiirde, bütün duygu hayatı ve imgelem, «mazmun» çevresinde yoğunlaşarak donmuş, nesnel ve somut gerçeklerden kopmuş, düşüncenin işlemleriyle kurulan muhtevasız, biçimci ve zamanlılık kavramından yoksun bir şiir dünyasının sınırları içinde kapalı kalmıştır. Yine aynı nedenlerden ötürü, somuttan kopmuş bir şiir geleneği yanısıra bir akılcılık geleneğinin de bulunmayışı, Batı şiirini özümleme çabalarını boşa çıkaracak ölçüde güçleştirmiştir. Düşünce ile şiirin ilintisi birine geçmeden ötekine geçmeyi imkânsız kılacak kadar sıkıdır. Bir uygarlığın ancak bütün olarak benimsenebileceğini söylerken bu görüşü daha kapsamlı bir biçimde dile getirmiş oluyoruz. Gerçekten de, akılcılık ve bilim geleneğinden genel olarak yoksun bulunan Doğu düşüncesinin düzeyinden kalkıp bu düşünceyi aşmaksızın Batı düşüncesine ve bilimine yanaşmak nasıl kabil değilse, şiirine yanaşmak da kabil değildir. Çünkü Batı şiiri; özellikle çağdaş Batı şiiri, akılcı düşüncenin ve bilimin somut ve gerçek alanında yaptığı araştırmayı kendine özgü araçlarla ve kendi dilinde, değişik bir hızla ve dalgalanışla yapmıştır.

Şiirimizin yüz yılı aşan «modernleşme» çabaları, geçmişin belirleyişlerinin bu «modernleşmenin» gerçek amaçlarına taban tabana karşıt olmasından ötürü başarıya ulaşamamıştır. Yirmi beş yıl önce ortaya çıkan ve şiirimizde en büyük devrim olarak görülen akım, Türk dilinin kendini bulması konusunda genel olarak atılmış adımın şiirde belli bir yere ulaştırılması sonucunun elde edilmesini sağlamış olması bir yana, Batı şiirinin kavranılması ve özümlenmesi konusunda, öz bakımından, eski çabalardan farklı olmamıştır. Üstelik, şiirin temel varlık şartını yani yaygın ve ulusal bir dilin şiirsel kullanılışını gerçekleştirmek amacını güden bu akım, sırf özünün sınırlı oluşundan ötürü, şiir dilinin ve onunla birlikte imge dünyasının kullanılışını sınırlamıştır. Şiirin bir başka varlık

[6] İnsanla dışgerçek arasındaki yaratıcı ve oluşturucu diyalektik bağlantıyı hayatının özünde taşımayan bir topluluğun manevî değerler dünyası ve bu topluluğa bağlı insanların davranışı, temel bir yapı olarak görülecek «mazmun» dan kalkılarak açıklanabilir. Çağdaş Türk insanının mânevi dünyası bile, belki de, varsayım değeri taşıyan bir «mazmun» kavramından kalkılarak açıklanabilir.

şartı olan imgelemi ve imgeyi «şairane» diye farketmeden bir yana atan, küçük adamın yaşantılarını şiirin biricik konusu sanan ve şiirin özünü «eda» da[7] bulan bu akım basit ve duygusal bir halkçılık eğilimi ile de karışarak Türk şiirini 1920'lerde ve 1930'larda ulaştığı çizgiden geriye düşürmüştür. Ayrıca bu akım şiir çevirisi alanında da, eldeki dille yetinme, değişik öz taşıyan yabancı şiirleri dil ve imgelem bakımından hiçbir devrimci tutum göstermeyen bir «indirgemecilik» le aktarma, hattâ «adapte» etme gibi yanlış bir tutuma da yol açmıştır. Oysa çağdaş şiirin, alışılagelmiş insan duyarlığını ve düşüncesini yıkmak, yeni bir duyarlık, düşünce ve yaşama biçimi getirmek, hattâ bireyin ve toplumun yaşayışında köklü dönüşümler gerçekleştirmek (Rimbaud ve Gerçeküstücüler) gibi amaçlara yönelmiş olduğunu biliyoruz. Bu amaçlarının gerçekleşmesini sağlayacak bir imge yaratışıyla bir dil tutumunun çağdaş şiirin özünü kurmuş olduğu unutulmayacak olursa, şiir çevirisi konusunda çeviricinin benimsemesi gereken davranışın temeli ortaya çıkar. Çağdaş Batı şiirini öz dili içinde yeniden yaratmakla görevli olan şiir çeviricisi, dil konusunda alışılagelmiş kullanışları aşmak zorunda olduğu gibi, çevirdiği şiirin özünü kuran imge yapısını da yine öz dilinde yeniden yaratmakla görevlidir. Yani «indirgemecilikten» kaçınmak, yeni ve değişik olan şiir özünü alışılagelmişin içinde dile getirmekten sakınmak zorundadır. «Günümüzün Şairleri» dizisinde, bu gerçekler gözönünde tutulmuş ve çağdaş Batı şairlerinin ya da çağdaşlık niteliği taşıyan şairlerin yaratışları alışılmadık biçimde ve özlerinin gerektirdiği yönde Türk şiirseverlerine sunulmak istenmiştir.

Selâhattin Hilâv
1964

[7] Bak: «Garip» Orhan Veli.

CENDRARS, KİŞİLİĞİ, ŞİİRİ

I

«Her şey renk devinç ışık patlama»

Blaise Cendrars, 1910'dan sonraki fransız şiirine yön veren etkileri yapıtlarında aramamız gereken en önemli sanatçılardan biri. 1887'de Paris'de doğmuş. Dört yüz yıl öncesine varan karışık bir aileden geliyor. «Köylüler, yargıçlar, noterler, gezginler, ozanlar...»[1] var bu ailede. *Au Coeur du Monde* adındaki uzun şiirinde soyunun ilginç kişilerinden bir çoğunun sözü geçer

Mısırlı ninem gibi uzak denizlerden miyim ben ya da babam gibi isviçreli mi
İtalyan fransız iskoçyalı flâman mıyım dedem gibi ya da Bourgogne'da ve Rheine bölgesinde org yapıcısı büyük atadan mı gelmeyim, yoksa
En iyi Rubens biyografyasını yazandan mı?
«Chat-Noir» da şarkı söyliyen biri daha var demişti bana Erik Satie.
Gene de ben adımın ilk kişisiyim bütün ayrıntılarını kendim bulduğuma göre.

Annesi iskoçyalı, babası isviçrelidir. Cendrars doğduğu günlerde Mısır'daymış baba. «Şunun bunun parasını da kendi parası gibi batıran»[2],

1 *Blaise Cendrars vous parle.*
2 *Le Panama.*

yaşayışını birtakım gizli kapaklı işlerle sürdüren bu çatık kaşlı, içkici, yaman adamı Cendrars coşkun bir dille betimler romanlarında. Daha beş günlükken, ana kucağında, onun yanına gitmiş. Sonra İngiltere, sonra Fransa, «bir pansiyondan ötekine, sokağa düşünceye dek en yoksul evlerde»[3] Paris. Oradan da İsviçre. Babasının işleri yüzünden boyuna yer değiştirmişler. Boyuna sandıklar çakılır, sökülürmüş. İsviçre'den Napoli'ye geçmişler. Cendrars'ın başıboş yaşayışı bu yolculuklarla başlıyor. Dokuz yaşında Napoli'deki bir alman okuluna girmiş. Gezici mutfak arabasına saklanarak sık sık okuldan kaçarmış. On beş yaşına dek kalacakları İsviçre'ye dönerek oradaki bir kente, Neuchâtel'e yerleşmişler sonra. Buradan sıkılınca, Gérard de Nerval gibi, çocuk başına, Londra'ya, Cenova'ya, Pausilippe'e, Brindisi'ye gitmiş, Napoli'nin dış semtlerinde dolaşmış, vagonlarda uyumuş, lokomotif ıslıklarını, vapur düdüklerini, araba gürültülerini dinlemiş yol boyunca. Mısır'ı yeniden görmüş.

Geçtiği bütün kentler, imgelemi zenginleştiren, kişiyi kolayca serüvenin içine atan bu ilk izlenimler, anıları belleğinde dipdiri kalan bu ilk yolculuklar, gün geçtikçe büyümekten geri durmıyan ve Cendrars'ı yeryüzünün bütün yollarına sürükliyen tutkunun gelişmesini açıklamıya yarar belki.

Bu tutku daha çocukken başlamış onda; *Le Panama ou les Aventures de mes sept Oncles*'de anlattığı gibi, acunun dört bir bucağına dağılmış, birbirini tutmaz işlere, kimi tatlı, kimi acı serüvenlere girip çıkmış yedi dayısının öykülerini annesinden duya duya pekişmiş. Bir çocuk için kışkırtıcı, büyüleyici serüvenlerdir bunlar :

Annem yedi kardeşinin
Yedi dayımın başından geçenleri anlatırdı
Bir de mektuplar alınca
Göz kamaşması!
Üzerinde Rimbaud'nun mısraları bulunan o güzel pullarıyla özlem verici mektuplar...[4]

Zamanla Neuchâtel'den iyice sıkılmış. Yıl 1902. Babasının, uçarılıklarını, delişmenliklerini cezalandırmak için, uzun bir süre evlerinin bir odasına kapattığı bu ele avuca sığmaz oğul, beşinci kattaki bir pencereden, balkondan balkona atlıyarak kaçmış. «Bu kaçışı uzun zaman düzenlemişim gibi soğukkanlılıkla davrandım. Gidişimin şakaya gelmedi-

[3] *Vol à Voile.*
[4] *Le Panama.*

ğini anlıyarak şaşırmıştım gene de. Gardaki tren doğuya kalkacağı için o yöne gittim, yoksa batıya kalkan bir trene binseydim, Lizbon'a varır, Asya'ya gideceğime Amerika'ya giderdim.»[5]

Bâle'den yola çıkıp Berlin'e, Hamburg'a uzanmış, oradan da, Köln'den, Koeningsberg'den geçerek, parasız ve bitkin, Münih'e gelmiş. Rogovine adında biriyle karşılaşmış bir rehincide.

Yaman adam bu Rogovine. Girgin, gözüpek bir Varşova yahudisi. Asya'yı Michel Strogoff gibi baştanbaşa dolaşmış. Pamir'in yüksek yaylalarında, Baykal yöresinde, Çin'den Ermenistan'a, Kutup'dan Hindistan'a varmcıya dek her yerde kalp inciler, bezekler satmış bir adam. Kar ve soğuk ülkelerinin tâ göbeğine kendisiyle gelmeyi göze alan bu yürekli delikanlıyı iş ortağı edinmiş, yeni giysiler almış ona, bir de eline tabanca vermiş.

Daha ilk geçliğimi sürüyordum o zamanlar ben
On altısında var yoktum hiçbir şey de ansımıyordum çocukluğumdaki günlerden
16.000 konak ötedeydim doğduğum yerden...
Karbin'e giden bir kuyumcuya eşlik etmek için yola çıktım ben de
Ekspreste iki yerimiz otuz dört sandık da Pforzheim mücevherimiz vardı
Alman taklidi «Made in Germany»...[6]

Asya'da geçen yıllarını sık sık düşünecektir çok sonra :

«Hep onunla at sürerken görüyordum kendimi; gramofonları, çalar saatleri, çıngıraklı ya da guguklu saatleri, sahte Pforzheim müceyherlerini değer biçilmez şeylerle değiştirirken; Paris öteberilerini gümüş tepsilerle, göz göz vazolarla, damla taşlı bardaklarla, değerli halılarla, minelerle, telkâri işlerle, İran'ın aşk minyatürleriyle, gümüşlü hançerlerle, savutlarla, elişi tabancalarla, gümüş ve sedef kakmalı uzun tüfeklerle, gemler, mahmuzlar, üzengiler, mavimtırak antimonlu gümüşten, altınla karışık tunç tulgalarla, koşum takımlarıyla, sarı yakutlar, ay taşları, firuzeler işlenmiş eyer kaşlarıyla, Buhara bürümcükleriyle, dokumalarla, yasemin ve gül yağıyla, bir iğneliğin içindeki kaçak incilerle takas ederken görüyordum...»[7]

1903'den 1906'ya dek kimi Rogovine'le, kimi de tek başına on binlerce kilometre yol almış. İki kez Nijni-Novgorod panayırına, iki kez Çin'e, bir kez Ermenistan'a gitmiş, İran'ın içerlerini dolaşmış. Lena ağ-

5 *Blaise Cendrars vous parle.*
6 *Transsibérien.*
7 *Bourlinguer.*

zında taşıllaşmış fildişleri araştırmak için Rogovine'le bir gezi düzenlemişler ve aylarca Sibirya bozkırlarında yollarını yitirerek gelişigüzel dolaşmışlar da, karşılaştıkları bir topluluğun yardımıyla, otuz yedi kızak yükü mal karşılığında kurtulmuşlar ölmekten. Bunun arkasından da, ünlü bir elması ele geçirmek için, Hindistan'a gitmişler.

1904'de, Asya'da ilk milyonunu kazanmış Cendrars ve büyük kentlerin eğlence yerlerinde çarçabuk elden çıkarmış. Büyük otellere yerleşmiş ve haftasına varmadan, örneğin Pekin'de, kaynaşan sokaklardaki işçilerin, yoksulların yaşayışına katılmak zorunda kalmış. Rus tarihinin en karışık yıllarıdır bu yıllar. 1905'le 1908 arasında, bütün Asya'da sarsıntısını duyuran savaşı, Japon ordularının karşısında Çar ordularının bozgununu, Rus devriminin ilk belirtilerini yakından görmüş.

Sibirya'da top gürlüyordu, savaş vardı
Açlık soğuk veba kolera vardı
Çamurlu suları Amur'un milyonlarca cesedi sürüklüyordu
Kalktığını görüyordum bütün son trenlerin bütün garlarda
Artık kimse yola çıkamıyordu çünkü bilet verilmiyordu kimseye
Giden askerlerse hep kalmak isterdi...[8]

Rogovine'le aralarındaki bağ, 1907'de, kızıyla evlenmek istemediği için, kopmuş. İran'a geçmiş Cendrars. İsfahan'daki bir kervansarayda, sekiz gün süren pazarlıklarla, içinde göz kamaştırıcı üç inci bulunan, eşsiz değerde bir iğnelik ele geçirmiş iki kaçakçıdan. Öğrenmiş bunu Rogovine. Üç aylık bir kovalamacadan sonra, Cendrars İzmir'den Napoli'ye, oradan da Paris'e ulaşabilmiş.

Daha çocuk yaşında uzun, düzensiz bir okumanın tadına varmış Cendrars. Eline geçen her betiği, bilimsel, teknik araştırmaları, büyü betiklerini, gizemcileri, almancadan Goethe'yi, rusçadan Dostoyevski'yi, kastilyacadan Saint-Jean-de-la-Croix'yı okumuş. Bulunması güç, özel baskılara pek düşkünmüş. Rusya'da, Çin'de, İran'da, bir istasyondan ötekine, yeryüzünün dört bucağından devşirilmiş «alabildiğine ağır, alabildiğine büyük» on sandık sürükleyip durmuş ve taşımak için varını yoğunu tüketmiş.

1907'de, yirmi yaşında, Paris'in dışında bir yere yerleşir. Arıcılığa başlar. Ouroq kanalının kıyılarında ötleğenleri, isketeleri dinliyerek uzun günler geçirir. «Yılda baldan sekiz bin frank! Zengin oldum gitti!» İlk mısralarını yazar. Bölgeyi dolaşır. Bu gezintiler ona, kendisini çok derinden etkiliyen iki dost kazandırır. Biri, serüven romancısı, yapıtları otuz

8 *Transsibérien.*

altı dile çevrilmiş, «bir sayfasını bile Mallarmé'nin bütün yazdıklarına değişmiyeceği»[9] Gustave le Rouge, öteki de symboliste okulun eleştirmecisi Remy de Gourmont.

Tez sürede sıkılır arıcılıktan. Dostlarıyla şiir üzerine konuşmalardan tad almaz olur. Bruxelles'de, Londra'da görünür ertesi yıl. Bir müzikholde hokkabazlık etmiye başlar. Birlikte numara yaptıkları, ufak tefek, gece gündüz Schopenhauer'i okuyan tıp öğrencisi genç bir yahudiyle tanışır burada. Aylarca Cendrars'la tek bir odayı bölüşen bu delikanlının adı Charlie Chaplin'dir. Bir gün bu işi de bırakır Cendrars. 1909'da yeniden Rusya'ya gider, oradan da Amerika'ya, Kanada'ya geçer. Tarım işçiliği, traktör sürücülüğü yapar. 1910'da Anvers'dedir. Bir şilepçilik işletmesinde yeni bir iş bulur. Polonya'dan Amerika'ya göçmen taşıyacaktır. Sain-Jean de Terre Neuve'de, New-York'da geçirir o yılı. Aylarca Central Library'den ayrılmaz. «Saçlarım uzamış, tıraşsız ve pantolonum burgu gibiydi. Yıpranmış, düğmesiz ceketimle dolaşıyordum. Gitgide durumum kötüleşiyordu. En bayağısından iki çiğneyişlik tütün alabilmek için şapkamı da, boyunbağımı da satmıştım.»[10] Paskalya günü, aç açına, sabahtan akşama dek yürür, bir kilisede Haydn'ın *Yaratılış*'ını dinler, uykusuz, bitkin, odasına döner ve gece, kendisine ilk ünü sağlıyacak şiiri, *Les Pâques à New-York*'u yazar.

Sonra Paris. Sonra dostluklar : Apollinaire, Sonia ve Robert Delaunay, Chagall, Max Jacop, Fernand Léger, Modigliani, Arthur Cravan... *Prose du Transsibérien*'in, *Le Panama ou les Aventures de mes Sept Oncles*'ün yazılışı. Yeni bir dil kullanan, çağdaş sanat anlayışından daha ileriye geçen bu yirmi beş yaşındaki delikanlıya sayfalarında yer vermiyen dergiler. Edebiyat ortamındaki ilk çabalar. *Cubisme*'in, *orphisme*'in ilk yılları. Müzikte yeni tutum. Sinemanın doğup gelişmesi. Değişik yollar, değişik araçlarla yeni bir özün, yeni bir varolma sorununun arandığı yıllar...

1914'de savaş başlıyor. Fransızcayı Villon'un şiirlerini okuyarak öğrenen bu yabancı uyruklu delikanlı, yeni bir serüven daha yaşamayı istemekten çok, «insan olmayı öğrenmek» için, gönüllü Fransız ordusuna yazılıyor ve cepheye gönderiliyor. Etiyle, kemiğiyle gerçek öyküler *(Histoires Vraies)* yazıyor bu savaşta. «Yeryüzünün her yerinde yalnız bana çalışılıyor... Su, hava, ateş, elektrik, radyografi, sesbilimi, atışl ilimi, matematikler, madencilik, modalar, sanatlar, boş-inanlar, lâmba, yolculuklar, aile, sofra, evrensel tarih sırtımda taşıdığım bu üniformadır işte... Benim de elimde bıçak var bugün... İşte gergin sinirlerimle, gergin

9 *L'Homme Foudroyé.*
10 *Blaise Cendrars vous parle.*

kaslarımla gerçeğin içine atılmak üzereyim. Torpile, topa, mayınlara, ateşe, gazlara, makinalı tüfeklere, bütün adı bilinmedik, şeytansı, dizgeli, kör makinalara meydan okuyorum. Meydan okuyorum insana. Bir maymuna. Göze göz, dişe diş. Karşı karşıyayız şimdi. Yumruk yumruğa, bıçak bıçağa. Acımasız. Atılıyorum düşmanımın üstüne. Korkunç bir vuruş vuruyorum. Kafa ha düştü, ha düşecek. Gebertiyorum alamanı. Ondan daha becerikli, daha hızlıydım. Daha dikine. İlk vuruşta yere serdim. Ozanım ben, dakka sektirmem. Davrandım. Geberttim. Yaşamak istiyen biri gibi.»[11]

29 eylül 1915'de, Champagne kesiminde, sağ kolundan bir mermiyle yaralanıyor. Dirsekten kesilmesi gerekiyor bu kolun. Ordudan ayrılınca futbol, yüzme, dağcılık, binicilik, basketbol, tenis, bilârdo, eskrim, atıcılık, okçuluk gibi sporlarla sol elini işe alıştırıyor. Bu elle yazı makinası da kullanacak, yarış otomobili de sürecektir ilerde.

1916'da «gezegenler ötesi dağlarda, Ruh ve Yaşam güçlerinin, biçimlerinin fışkırdığı bilinmedik bölge»deki yolculuğunu anlatan *Eubage*'ı, 1917'de *La Fin du Monde filmée par l'Ange Notre-Dame*'ı yazıyor. Çalışma gücünün çoğunu sinemaya veriyor bu arada. Oyunculuk, düzenleyicilik, senaryoculuk, işletmecilik ediyor, Abel Gance'la *La Roue* adındaki filmini çeviriyor. Bunların yanısıra Sirène Yayınları'na başlıyor bir de. Antolojiler, romanlar, resim günlükleri hazırlıyor, Villon'un, Nerval'in, Baudelaire'in, Lautréamont'un, Apollinaire'in yeni baskılarını düzenliyor. Daha sonraları sık sık kullanılacak önemli yenilikler getiriyor baskı sanatına. 1921'de, fillerin yaşayışını incelemek için, altı ay, Afrika'ya gidip Mısır'ı, Sudan'ı dolaşıyor ve *Documentaires*'deki şiirlerinin bir bölümünü yazıyor. Uzun bir süredir üzerinde çalıştığı *Anthologie Nègre*'i yayımlıyor dönüşte.

1924'de yeniden «çeviriyor sayfayı».

«Brezilya'ya gitmiştim. Film çekiyordum. Avlanıyor, geziyor, dolaşıyor, vakit öldürüyordum. Yaşıyordum kısacası. Betiklikler, çalışma odaları yerin dibine geçsindi! Baskıya hazırladığım, kimini de bastırdığım 221 cildi düşündüğüm falan yoktu... 1924'den 36'ya dek bir, üç ya da dokuz kez Amerika'ya, daha çok Güney Amerika'ya gitmediğim yıl olmadı. Kocamış Avrupa'dan öylesine bıkmıştım!..»[12] Her yıl Paris'e yeni yapıtlarla geliyor ve yeni yolculuklar hazırlıyor. Arjantin'i, Brezilya'yı, Paraguay'ı dolaşıyor.

Cendrars'ın 1930'la 1940 arasındaki o baş döndürücü yaşamasını izlemek güç: L'Ile de France. Paris. Sık sık Amerika. Birtakım Fransız

11 *J'ai Tué.*

12 *La Fin du Monde*'un önsözü.

gazeteleri için büyük röportaj gezileri. Hollywood, Asor Adaları, Guatemala, Antiller... Ve 1939'da İngiliz ordusunda savaş muhabirliği. Birkaç kez İngiltere. Londra, Bruxelles, Amiens, Blois, Bretagne, Marsilya... Biçimini Georges Braque'ın çizdiği Alfa-Roméo arabasını tek elle, baş döndürücü bir hızla sürerek, bir yıl içinde yüz bin kilometre yol alıyor cepheden cepheye.

1940 ile 43 arasını, savaş yorgunluğu içinde, tek satır yazmadan, Aix'deki evinin bahçesinde birtakım şifalı bitkiler yetiştirerek geçiriyor. 1943'de romancı dostu Edouard Péisson'un bir ziyareti üzerine yazmıya başlıyor yeniden: «Yazmak çabuk yanmak demektir. Kişinin kendi küllerinden yeni baştan doğması demektir.»[13] Ve arka arkaya *L'Homme Foudroyé, La Main Coupée, Bourlinguer, Le Lotissement du Ciel, Emmène-moi au Bout du Monde* gibi roman ve anılarını yayımlıyor.

Bütün yaşayışınca yazı yazmayı «tinsel yaşayışa, içgörüsel yaşayışa» aykırı sayan, edebiyatı «bir pislik, kötü bir alışkanlık, ekmek parası» bilen, «uykusuzluk adalarına adanmış bu parıl parıl şiir yığını»[14], aya gidecek ilk taşıtta ilk yeri kendisine ayırtan bu adam, sayısı altmışa varan yapıtlarına yenilerini katmıya çalışırken, sağ ayağıyla sol koluna, tek koluna gelen ve kendisini birkaç yıl yerinden kıpırdatmıyan uzun bir felç sonunda, 1961'de ölüyor.

II

Cendrars'ın yetiştiği yıllar «uzay, oylum, zaman, ışık, madde gibi kavramların, insan yeteneğinin anlam değiştirdiği»[15] yıllardır. Bu yıllar «belirginlik, hız, erk, zaman bölümü, uzayda yayılma isterleriyle yalnız çağdaş görünümü bozmakla kalmamış, bireyden teknik, istem ve beceriklilik beklerken, onun duyarlığını, coşkunluğunu, varolma sorununu, düşünme ve davranma bakımından, bütün dilini, kısaca, yaşayışını da altüst etmiştir.»[16] İnsan yeni bir evren, yeni bir yaşama düzeni karşısındadır. Teknik yeni bulgularla kişiyi kaçınılmaz akışına, gelişmesine doğ-

13 *L'Homme Foudroyé.*
14 Henry Miller, *Tropique de Capricorne.*
15 16 *Aujourd'hui.*

ru sürüklemekte, «demir ağlar, kanallar, fabrikalar, yüksek gerilimli elektrik ağları, köprüler, limanlar, tüneller, garlar, çağdaş görünümü egemenliği altına alan ve onu ulu geometrisiyle yükümlendiren bütün bu düz, bu eğri çizgilerle, hızlılığa tıpatıp uyan bakır, nikel, alüminyum, yakınsak yollar, tek bir sıçrama göstermeden kayıp giden yanay, ipliğimsi cam, su verilmiş çelik, göz kamaştırıcı aydınlatma türleriyle, bütün bu devingen ışıklar ve kasırgamsı biçimlerle»[17] sanatçıyı baş döndürücü bir yeniliğin içine atmaktadır. Bu büyük değişimden gelen gereksinmeyle yeni sanat akımları doğmuş; resimde, *impressionisme* ve *fauvisme* yaşantılarından sonra, Picasso, Braque, Léger, Juan Gris gibi ressamlarla *cubisme;* Munch, Ensor, Rouault, Chagall, Nolde, Kokoschka gibi ressamlarla *expressionisme* ortaya çıkmıştır. Müzik Stravinski, Erik Satie, Darius Milhaud, Arthur Honneger, Ravel gibi sanatçılarla daha bir «arınmış sanat» a, yeni anlatımlara, caza yönelmiştir. Abel Gance'ın öncülüğünde genç kuşakların ilgiyle atıldığı bir alandır sinema. Sanatçı sokağa, kaynaşan kalabalığa katılmıştır. Bütün olanaklar, bütün esin kaynakları dışardadır çünkü: Yolcu gemileri, trenler, zenci sanatı, amerikan müziği, makinalar... «Çokrenkli kent üzerinde deli dolu afişler, sokağı tırmanan sürü sürü tramvay... Havada troleybüslerin erden çığlığı. Madde, kızılderili oymakbaşının kısrağı gibi dinelmiştir. En küçük işarete bakar. Parmağın basıncı. Su buharı devim kolunu işletir. Bakır tel kurbağa ayağını sıçratır. Her şeyin duygunluğu artar. Çalışma gücü artar. Bir kumaş parçası müziğe dönmüştür ve bir yürek temizliği şiiridir bu konserve kutusu. Her şey açı, görünüş, oran değiştiriyor... Yeryüzünün beş bölgesinin ürünleri bir araya geliyor tek bir tabakda, tek bir giyside... Ne varsa yapıntı ve çok gerçek... Bankayı üstüne yatırdığım ucsuz bucaksız rakamlar kürkü. Fabrikaların cinsel azgınlığı. Dönen tekerlek. Uçan kanat. Bir tel boyunca kayıp giden ses... Kafatasının kalıbına döküyorsun evreni. Beynin oyuluyor. İçinde patlayıcı nesnelerin güçlü çiçeğini topladığın yadsınmaz derinlik. Bir din gibi, gizemli bir hap sindirimini canlandırıyor... Sabırsızlığımızın hayvanını evcilleştirmek için gar kümeslerine saldırıyoruz... Ana-karayı tarla gibi sürüyor korkunç bir düdük sesi... Ağın içinde yatıyor deniz aşırı ülkeler... Bütün yolcu gemileri varacakları yere doğru ilerliyor dört bir yandan... Limanın satranç tahtası... Buharlı maçunalar yıldırım arabalarını boşaltıyor. Doğu. Batı. Güney. Kuzey. Gök aslanı alacakaranlık ineklerini boğarken rıhtımlar üstünde kabarıyor her şey... Duyarlık merkezleri kutuplaşıyor... Göz dokunmak için uzanıyor; sırt yiyor; görüyor parmak... Bir buz dağının gölgesi gibi üstünüzden geçiyor korkunç bir çığlık... Zembereği geriliyor evrenin. Bir tetik. Bu gündür bu... Ufka yıldızların çıkması gibi sayrılık-

[17] *Aujourd'hui.*

lar ağıyor göğe. Maden soluk alıyor, bitki yiyor, hayvan coşuyor, kişi billûrlaşıyor. Us çelen bugün. Ortaklaşa, adsız tören...»[18]

Fransız şiiri bu yeni çağa Mallarmé, Verlaine ve Rimbaud'nun, *symbolisme*'in etkileriyle geliyor. Bu şiirin ortak niteliği olan «de la musique avant toute chose — her şeyden önce müzik»[19] ilkesiyle, etken, büyüleyici ses uyumları, titizlikle seçilmiş ses çağrışımları, sisli, kapalı, üzünç verici olmasına çalışılmış imgelerle, sınırlı bir sözlükle «poésie pure» e varmak amacındadır ozan. (Francis Jammes, Valéry, O. V. de L. Milosz...)

Yirminci yüzyılın özgün ve yeni şiiri Apollinaire, Max Jacop, Cendrars, Cocteau ve Reverdy'yle doğuyor. Bir ucu Nerval'e varan çizgi üzerinde Baudelaire'in, Rimbaud'nun, Lautréamont'nun deneylerini, yaşantılarını kazanan şiir çağdaş ve evrensel gerilim içindeki sanatçıya zengin olanaklar getirmiş, onu günün verileriyle zenginleşen ve daha bir belirginliğe ulaşan bilinç — bilinçdışı ilişkilerine, bu yolla elde edilecek soyutlamalara yöneltmiştir. Kullanacağı dile bu açıdan eğilmiştir ozan: «Dil, insan bilincinin yansımasıdır, şiir de kendisinde gelişen tinin görüntüsünü belirtir, ortaya çıkarır, bunu biliyoruz. Dolayısiyle, bir uygarın tini bir ilkelin tininden daha çok soyutlamıya elverişlidir; uygar yaşayışın koşulları tini somutla bozulup yıkılmış olandan soyut tasarlamalara doğru yöneltir de ondan...»[20] Böylece, ozan, kendisiyle değişen acun arasındaki çok yönlü ilgiyi bütün yüzleriyle, karşıtlıklarıyla verecek olan *lyrisme*'e, «yeni şiirin ortak niteliği olan lyrisme» e[21] bu anlayışla varıyor. «Çünkü lyrisme bir duyma, varolma tavrıdır, bireysel bilincin derinliklerine kökleriyle dalar, şiir de, kişilerin dudaklarında açılmak için, gücünü burdan çıkarır. Bilincin ve bilinçdışının içinde böyle bir derinliğe ulaşmış olmak ve uygarlığın en keskin biçimlerinin, insan yaşayışının en eski yılgılarının çölde Tanrının sesi gibi çınladığı bu bölgeyi, insan varlığının bu el değmemiş, bilinmedik bölgesini ele geçirmiye çalışmak çağdaş şiirin, çağdaş ozanların büyük övüncüdür.»[22]

Bu sözlerle Cendrars çağının şiirini tanımlarken kendisininkini de tanımlamış oluyor. Bu şiir iç ve dış yapıyla ilgili bütün *classique* bağlardan kurtulmuş, nesneyi alışılagelen bütün çağrışımlardan uzaklaştırmış, dolaysız, doğrudan doğruya kendine özgü bir dile, anlatıma, esnek ve renkli bir öykülemiye ulaşmış, daha çok gözsel gerçekten yararlanan, etken, afiş ya da caz müziği çarpıcılığında, oylumsal gerçeğe ana-biçimi parçalıyarak varan, bunun için de, örneğin bir nesnenin ön görünüşünü

18 *Aujourd'hui.*
19 Verlaine, *Art Poétique.*
20 21 22 *Aujourd'hui.*

yan görünüşüyle birlikte veren cubisme'in bu yöntemine uygun, elden geldiğince hızlı gitmek ve giderken ne varsa görmek, ne varsa yaşamak için noktadan, virgülden, duraktan arıtılmış, bulunduğu ânı bütün yönleriyle tatma coşkunluğunu duyan insanın atak ve serüvenci kişiliğiyle yeryüzünü kapsıyan bir şiirdir.

III

Cendrars'ı genç yaşından beri tanıyan eleştirmecilerden biri, Robert Goffin, *Entrer en Poésie* (Bruxelles, 1946) adlı betiğinde, onunla Apollinaire arasındaki dostluktan söz ederken, bir anısına değiniyor: Cendrars, Amerika dönüşü, Delaunay'in atölyesine uğrar. Yıl 1912. Cebinde yeni bitirdiği bir şiir vardır: *Les Pâques à New-York*. Atölyedekiler bunu dinlemek isterler. Robert Goffin anlatıyor: «Apollinaire solgundu. Bir şeyler, yeni bir şeyler onu pek tedirgin etmişti. Gözleri kapalı, dinlemek için susmuş, duruyordu. Herkes atölyede bir güçlülük yelinin dolaştığını sezmişti. Apollinaire dostunu kutladı, duygularını coşkunlukla belirtti, şiiri isteyip bir daha, bir daha sessizce okudu. 'Eşsiz bir şiir bu, dedi, düzenlediğim betikten çok daha güzel.' Sonra başka şeylerden söz açtılar, gene de Guillaume'un allak bullak oluşu yüzünden belli gibiydi, bir nitelik patlayışıyla sarsılmıştı da ondan belki.» Bir iki hafta sonra Apollinaire *Zone*'u yazmış ve 1898-1912 arasındaki şiirlerini içeren *Alcool*'ü yayımlarken, bu şiiri, on dört yıl önce yazılmış gibi, en başa koymuştu. «Çok iyi biliyordum ki, diyor eleştirmeci, Cendrars bunu görerek, Apollinaire'e, aralarında tedirginlik verici birtakım şeyler olduğunu incelikle belli etmiş, onun da alınganlığı tutmuş, bu yüzden iki büyük ozanın dostluğu pek derinleşememişti.» Apollinaire'in, kendisinden on dört yıl sonra şiire başlıyan Cendrars'dan (1912) ne ölçüde etkilendiğini ilginç örneklerle açıklıyor Robert Goffin :

Pourtant, Seigneur, j'ai fait un périlleux voyage
Pour contempler dans un béryl l'intaille de votre image.[23]

(Cendrars, *Les Pâques à New-York*, mart 1912)

[23] Gene de, Efendimiz, çıktım ürkünç bir geziye
Yüzün bir zümrüte işlenmiş, bunu göreyim diye.

Tu as fait de douloureux et de joyeux voyages...
Epouventé tu te vois dessiné dans les agathes de Saint-Vit.[24]

(Apollinaire, *Zone*, aralık 1912)

Et je partis moi aussi pour accompagner le voyageur en bijouterie qui se rendait à Kharbine
Nous avions deux coupés dans l'express et 34 coffres de joaillerie de Pforzheim...
Je couchais sur les coffres et j'étais tout heureux de pouvoir jouer avec le browning nickelé qu'il m'avait aussi donné...[25]

(Cendrars, *Transsibérien*, 1913)

Nous avions loué deux coupés dans le transsibérien
Tour à tour nous dormions le voyageur en bijouterie et moi
Mais celui qui veillait ne cachait pas un revolver armé.[26]

(Apollinaire, *Arbre*, 1913)

Apollinaire'in genç yaşta ölümü (1880-1919) fransız şiirine getirdiği yeniliklerden daha ağır basıyor, ününü masallaştırıyor, bir öncü bilinmesine yol açıyor. Bu ünün etkisi altında (ve gerçeküstücülüğün yirmi yıla yaklaşan egemenliğiyle) eleştirmeciler Cendrars'ı uzun bir süre unutuyorlar. Çok yılını sanat alanından ayrı, yeryüzünün dört bir bucağında geçirişi de bu unutuşu sürdürmekten geri kalmıyor. Ancak 1948'den, bütün şiirleri bir arada ikinci kez yayımlandıktan sonra anlaşılıyor önemi ve sanatındaki özellikler bütün ayrıntılarıyla değerlendiriliyor. Böylece, 1900'den sonra «on iki yıl boyunca Fransa'nın tek ozanı»[27] olan Apollinaire'in ardından, Cendrars'ın da gerçeküstücülüğün başlamasından (1924) önceki tek ozan sayılması gerektiği, yirminci yüzyılın başlarına değişik akımların kurallarıyla, bağlarıyla sınırlanmış olarak gelen şiirin

24 Acı, tatlı yolculuklar ettin
Saint-Vit akiklerinde işlenmiş görüyorsun kendini korkarak.

25 Karbin'e giden gezgin bir kuyumcuya eşlik etmek için yola çıktım ben de
Ekspreste iki yerimiz 34 sandık da Pforzheim mücevherimiz vardı...
Sandıkların üstünde yatıyordum ve bana ayrıca verdiği
nikelâjlı brovnikle oynıyabildiğim için de pek mutluydum...

26 İki kişilik yer tutmuştuk transsibériende
Sırayla uyuyorduk bir ben bir de gezgin kuyumcu
Ama uyanık duran saklamıyordu hiç de dolu bir tabancayı.

27 Cendrars, *Hamac (Dix-Neuf Poèmes Elastiques)*.

özgürlük ve esneklik kazanmasında büyük payı bulunduğu, gerçeküstücüleri ve daha sonraki kuşakları besliyen kaynaklardan biri olduğu kesinlikle tanıtlanıyor.

IV

Cendrars'ın bir de kırk yıla yaklaşan romancılığı, kıvrak, yoğun, etken bir düzyazısı var. Özellikle kişisel anıları üzerine kurulmuştur romanları. Gezdiği ülkelerde tanıdığı yasa dışı insanlar, altın arayıcıları, Eldorado tutkunu serüvenciler, yolculuk sayrılığına tutulup kendini ülkeden ülkeye atan kimseler, kendisinin de katıldığı savaş görünümleri, yirminci yüzyılın baş döndürücü hızına ayak uyduran bir yaratılış, Apollinaire, Arthur Cravan, Delaunay, Satie gibi sanatçılarıyla Paris ve bunların yanında bütün sayfalara koymayı bildiği ozan kişiliğiyle şiirinin uzantısından başka şey değildir bu romanlar.

Çağındaki sanat akımlarıyla yakından ilgilenmiştir Cendrars. 1910 - 1920 yılları arasında, o sıralar daha kimsenin tanımadığı Erik Satie, Stravinski, Honneger gibi öncü müzikçileri izlemiş, Picasso, Léger Braque, Delaunay, Chagall, Modigliani gibi ressamlar üzerine yazılar yazmış, cubisme, orphisme, simultanéisme gibi akımlara eleştirmeci olarak katılmıştır. *Aujourd'hui*'nin büyük bir bölümünü kaplıyan deneme ve eleştirileri bugün de geçerli birer yargı niteliğindedir.

Said Maden

LES PAQUES A NEW-YORK

(1912)

NEW-YORK'DA PASKALYA

Agnès'e

Efendimiz, Adına tapınılan gündür bu,
Eski bir betikde gördüm dile gelen Tutkunu,

O betiğin içinde usul usul ağlıyan
İyi sözlerini de, acını da, çabanı da.

Bana öldüğünü söylüyor eski bir keşiş.
Öykünü altından yazılarla işlemiş

Senin dizlerindeki bir betiğe tek tek.
İnançla çalışmış Senden esenlenerek.

Ak cüppesini giymiş, mihraba oturmuş,
Pazartesiden pazara uğraşmış durmuş.

Saatler girememiş içeri hücresinden.
Senin resmine dalmış da geçmiş kendinden.

Kulede, ikindiyi bildirirken çanlar,
Bilmezmiş iyi keşiş bunda kendi sevgisi mi var,

Senin mi, Efendimiz, yoksa manastırda böyle
Kapılara güm güm vuran Babanın mı sevgisi ne?

O keşiş gibiyim, ben de kaygılıyım bu gece.
Bitişikte üzgün bir yaratık, dilsizce,

Kapının arkasından çağırmamı bekliyor!
Sensin o, Tanrı o, benim o, — Sonsuz olan o.

Ne o zaman tanıdım seni ben, — ne de şimdi.
Çocukken bir kez bile dua etmedimdi.

Seni yılgıyla düşündüm bu akşam gene de.
Ruhum yas tutan bir dul Haçının dibinde;

Ruhum karalar giymiş bir dul, — Annen senin
Göz yaşsız, umutsuz, çizdiğince ressam Carrière'in

Hep gördüm konulan resmini müzelere:
Ama yanımda yürürsün, Efendimiz, bu gece.

Geniş adımlarla vardım dışına kentin,
Sırtım kamburlaşmış, içim sıkıntılı, bezgin.

Büsbütün açık böğrün bir büyük güneştir
Ve ellerin çepçevre kıvılcımlarla titreşir.

Baştanbaşa kan dolu evlerdeki camlar,
Ve ardında kadınlar, o kan çiçekleri var,

Yadırgı, yıpranmış çiçekler, orkideler
Senin üç yaranla açık, boşalmış kadehler.

İçmemiş hiçbiri devşirilen kanından.
Kalçaları fırfırlı, dudakları al kadınlar.

Tutku'nun çiçekleri ak mumlara benzer,
Meryem'in bahçesindeki en güzel çiçekler.

İşte bu sırada, saat dokuza yakın,
Göğsünün üstüne, Efendimiz, düştü başın.

Oturdum kıyısında okyanusun
Ansıdım bir alman duasını uzun uzun,

İçindeki öyle tatlı, öyle yalın sözler
Yüzünün işkencede güzelliğini söyler.

Bir kilisedeki bodrumda, Sienne'de.
Örtülü, duvarda aynı yüzü gördüm ben de.

Bourrié - Wladislasz'daki bir keşişlikte
Altınla kaplı bu yüz bir sandığın iç'nde.

İşlenmemiş, ham elmastan gözleri,
Öper diz çöküp köylüler bu gözleri.

Véron'que'in mendilinde iz kalmış Yüzünden
Ermiş Véronique Senin ermişindir bu yüzden.

Bir kutsal mendildir bu, köy köy gezdirilir,
Bütün kötüler, sayrılar onunla dirilir.

Daha çok tansıklar göstermiştir, çok,
Ne var ki hiçbirini görmüşlüğüm yok.

Belki eksik de benim iyiliğim, inancım,
Güzelliğinin parıltısıyla karşılaşmadım.

Gene de, Efendimiz, çıktım ürkünç bir geziye,
Yüzün bir zümrüte işlenmiş, bunu göreyim diye.

Efendimiz, ko, yüzüm ellerime yaslanıp birgün
Beni kıskıvrak saran bun maskesini düşürsün.

Efendimiz, ko, ellerim kapansın da ağzıma, sakın
Bir kızgın umutsuzluk köpüğünü yalatmasın.

Üzgünüm, sayrıyım da. Belki Senin yüzünden,
Belki şunun bunun, belki Senin yüzünden.

Efendimiz, sana Kurbanlık olan yoksul kalabalıklar
Düşkünevlerine, burada, sürü gibi kapatılmışlar.

Koca, kara gemiler ufuktan gelir durur,
Hepsini darmadağın köprülere saçar, savurur.

İtalyanı, Yunanlısı, İspanyolu,
Rusu, Bulgarı, İranlısı, Mogolu.

Dönencelere sıçrayan sirk hayvanı bunlar elbet.
Atılır önlerine, köpek gibi, kara bir et.

Mutluluğudur onların bu iğrenç azık,
Çileli topluluklara, Efendimiz, acı artık.

Kendi kesimlerinde, Efendimiz, Yahudiler kaynaşır,
Polonya'dan gelirler ve hepsi kaçaktır.

Onların, bilirim, sana karşı Suçları var;
Var ama, inan ki, kötü değildirler o kadar.

Bakır lâmbalar altında, dükkân içlerinde
Savut, betik, giysi satarlar kendi işlerinde.

Rembrant onları kılıksız çizer ve severdi çok.
Almak istedim bense bu akşam bir mikroskop.

Yoksun burda, Efendimiz, Paskalya biter bitmez!
Acı kulübelerdeki Yahudilere bir kez.

Golgota'ya dek sana eşlik eden iyi kadınlar
Gizlenir. Pis sofalar üstünde, mumlar altında

Erkeklerin yoksulluğuyla kirlenip de.
Kemiklerini köpekler kemirdi, hepsi de

Saklar kabuk bağlıyan kötülüğünü soğukta.
Hangisiyle konuşsam, Efendimiz, eririm bir solukta.

Senin yerinde olsam da sevgi duysam orospulara.
Acı, Efendimiz, acı orospulara.

Vardım, Efendimiz, namuslu hırsızlar, serseriler,
Dilenciler, yankesiciler semtine.

İki hırsızı düşündüm seninle Haça gerilen,
Yazgılarına acıyla gülmüşsündür sen.

Efendimiz, biri, ilmikli bir ip isterdi,
Parasız olmazdı ip, yirmi metelikti bir teki.

Koca haydut bilgece dalmıştı düşünmiye.
Esrar verdim çarçabuk cennete gitsin diye.

Sokak çalgıcıları da geliyor aklıma,
Lâterna çeviren çolak da, kör kemancı da,

Şarkıcı kadın da kâğıt güllü, hasır şapkasıyla;
Ölünciye dek, bilirim, ara vermezler şarkıya.

Lâmba verseler hepsine, sadaka verseler,
Efendimiz, üç beş kuruş sadaka verseler.

Efendimiz, sen öldün, perde yırtıldı hemen,
Sözetmedi hiç kimse arkasında görülenden.

Görürüm karanlıkta bir yırtık gibi yolu,
Ateşle, süprüntüyle, kanla, altınla dolu.

O senin tapınaktan kovdukların kamçıyla,
Yolcuları kırbaçlar kötülerin kırbacıyla.

O zaman tapınakta gözden yiten Yıldız burada
Görüntülerin artan ışığıyla yanar duvarda.

Bir çelik kasa gibi ışıyan Bankanın
İçinde, Efendimiz, pıhtılaşıyor Kanın.

Sokaklar boşalmada ve kararıp gitmede.
Sarhoş gibi kaldırımda yalpalıyorum ben de.

Korkuyorum salarken evler büyük gölge perdeleri.
Korkuyorum. Biri var arkamda. Bakamıyorum geri.

Bana keskin bir bakış fırlattı belâlının
Biri, sonra geçip gitti bir bıçak gibi, kızgın.

Krallığın bitti de, Efendimiz, yok değişen yine.
Biçti Kötülük Haçından koltuk değneği kendine.

İndim bir kahveye bozuk merdivenlerden
Ve oturdum, bir çay bardağının önüne, derken.

Maymun gibi parlak derili, iğilip bükülen
Çinliler içindeyim, sanki sırtlarıyla gülen.

Kırmızı boyalı, dar, ufacık bir yer,
Saz çubukla çerçeveli, ilginç, basma resimler.

Ho-Kousaï bir dağı yüz ayrı yerden çizmiş.
Nasıl çizerdi, bilmem, çizse Yüzünü bir çinli?...

Gülümsedim ilkönce, Efendimiz, bu düşünceyle.
Sanki kıvrandığını görüyordum işkenceyle.

Ama ressam, acını, bizim ülkelerdeki
Ressamlardan daha yaman çizerdi belki.

Testere gibi keser de bıçaklar derini,
Burardı kıskaçlar, taraklar sinirlerini.

Bir demirden halka geçirilirdi boynuna,
Dişlerin, tırnakların sökülürdü boyuna.

Atılırdı üstüne koca, kara ejderler,
Boynuna alevler üflenirdi yer yer.

Gözlerin oyulur, koparılır dilin,
Sonra da kazığa geçirilirdin.

Böylece, çekmediğin işkence kalmazdı,
Daha yavuzcası da, Efendimiz, bulunamazdı.

Domuzlara atılıp giderdin en sonra da,
Kemirirdi karnını, barsaklarını onlar da.

Şimdi tek başınayım, herkes çıkıp gitti,
Ben de duvara karşı bir sıraya serildim.

Gitmek isterdim oysa, Efendimiz, bir kiliseye;
Ama çan yok, Efendimiz, bu kentte.

Susmuş çanları düşündüm: — eski çanlar nerde?
O tatlı ilâhiler, dualar nerde?

Nerde uzun tapınmalar, güzel şarkılar?
Nerde şimdi o törenler ve o çalgılar?

Onurlu rahiplerin, rahibelerin nerde?
Ak örtülü Ermişler, Ermiş Kadınlar nerde?

Cennet sevinci tozlara karıştı gitti,
Renkli camlarda parlamaz din ateşleri şimdi.

Tan ağarmaz, ve kısalmış mum ışığında, yer yer,
Duvarlarda can çekişir haça gerilmiş gölgeler.

Bu bir gece Golgota'sı bir aynadaki
Kara üstünde kırmızı titreştiği görülen, sanki.

Bol bir örtü gibidir duman lâmba altında,
Döner çevresinde böğürlerinin, dolanır da.

Yukarda, asılı bir solgun lâmba vardır,
Senin Başın gibi, ölü, üzgün ve kanlı.

Çırpınır camlarda garip garip yansımalar...
Korkarım, — ve üzgünüm, Efendimiz, üzgün olmaktan.

«Dic nobis, Maria, quid vidisti in via?»[1]
— Işığın her sabah yoksul yoksul titrediğini.

«Dic nobis, Maria, quid vidisti in via?»
— Çırpındığını yitmiş aklıkların eller gibi.

«Dic nobis, Maria, quid vidisti in via?»
— İlkyaz falının göğsümde ürperdiğini.

Efendimiz, şafak kaydı bir kefen gibi soğuk,
Ve gökdelenleri havada çırçıplak koydu.

Şimdi sonsuz bir gürültü çınlar kentin üstünde,
Şimdi trenler sıçrar, gümbürder ve süzülür de.

Yeraltı trenleri akar gider gürültüyle,
Demiryollarından sarsılır köprüler.

Yerinden oynar kent. Çığlıklarla, ateşle, dumanlarla,
Vapur düdükleriyle, o boğuk yuhalarla.

[1] Söyle bize, Meryem, yaşarken ne gördün?

Altın terleriyle telâşlı bir kalabalık
Uzun geçeneklere dalar, itişe kakışa, artık.

Tükürüklerle ıslanmış Yüzündür güneş
Karmakarışık, tuğ gibi çatılar üstünde.

Efendimiz, üzgün, yorgun argın dönüyorum...
Odam bir gömüt gibi çırçıplak, yoksul...

Gözlerim kapanıyor, Efendimiz, birbirine çarpıyor dişlerim..
Çok yalnızım. Üşüdüm. Çağırıyorum seni...

Gözlerimin önünde yüz bin topaçtır dönen...
Değil, yüz bin kadın... Değil, yüz bin keman...

Efendimiz, mutsuz saatlerimi düşünüyorum...
Efendimiz, geçmiş saatlerimi düşünüyorum...

Seni düşünmüyorum artık. Seni düşünmüyorum artık.

AMOURS

(1912)

SEVGİLER

TENSEL GÖRÜNÜM

Sonsuzluk yollarında, korkunç bir esriğin içkisi şöyle diyordu:

— Sağlam sırtın, kemiklerin, geniş bir görünümün taş dizileri gibi, o granit sıradağ, göğüslerinin, o tepeler dalgalanışının dimdik üzerlerinde durduğu bükülmez dayanaklar! Tatlı göğüslerin, ağzının ateşleriyle güneşlenmiş meme uçları, üşengenlikle, altın buğdayların ovalarına, karnına doğru alçalan çayırlar ve tarlalar! Verimli topraklar, o geniş karın, can sıkıcı makinaların, yaşamalar şimşeğinin gürültüsüyle yankılanan, insan yığınlarının şimşeklendiği ucsuz bucaksız ovalar, —bir av gibi, yollar ve ırmaklar ağlarına almış onları, işlektir karnın, ve kervanlar çevresine tırmanır, sinekler gibi yapışır da emer bu leşi, bu ekinler gömütlüğünü! Ötede, ufukta en eski denizin büyük sinüsü, kan rengi deniz, bütün sevgilerimin içmek istediği ve ağılandığı bu denizde altına çalan, düşük altın rengine çalan saçların; alnın inatçıdır çünkü, benşe kendimi tükettim gözlerine baka baka, içlerinde esrik bir görüntü gibi işkenceler çarkının, ilenç göğündeki delilik yıldızının, o senin simgesi olduğun şeyin: Yaşama'nın fırıl fırıl döndüğü gözlerine!

Sarıldım ona sımsıkı. Onda buldum içilecek denizi, kan denizini. İlenç üzerinden eksik olmasın, saçların güneşten değil diye!

Susuzum hep.

Yalnızdır Kişi — çok yalnız. Bir şölene düşmüştür doğduğundan beri.

Yağmur yağıyor bu gece. Ortalık kapkara. Su birikintilerinde yürüyen ağır adımlara benzer sesler duyuyorum sessizlikte. Gökte kımıldanan bulutlar mamutunun adımları bunlar. Ama gök var mı şimdi? Her yerde Kişi'nin yıkılmış yüreğine dokunuyorum, o kapkara, yıkılmış, üzüntülerin ağır adımlarıyla ezilmiş ve ağlıyan yüreğine.

Kan ağlıyan yüreğine.

Tekerlekleri dönüyor deliliğin gök yollarında ve Tanrının yüzüne çamur sıçratıyor döndükçe! Bulutlar irkilip sıçrıyor baygınlar gibi.

Ay yükseliyor. Ay değil, Tanrının yüzü. Tüysüz, bezgin bir yüz. Yusyuvarlak, açık bir baş. Ağız oyuldu oyulacak sanki. Süzülüp düşemiyor yanaklardan iki damla yaş.

Uzayın içinde bu sarkan, bu kimsesiz baş kendi başım sanıyorum.

Bir bulut kımıldanıyor.

İki ayı pençesi duruyor omuzlarımda ve, yukarda, Tanrının gözlerini yalıyor tensever bir dil. Yalnız kendi yüzümdür bulutların içinde gördüğüm, bir de sıcacık dili bir köpeğin, buluttan çıkan.

Bir iki şey kımıldanıyor. Yıkılıp devriliyor gecenin bir duvarı. Sen misin yoksa, Kadın?

Acıma.

Ayakta duruyordu bir kadın, çıplak, göz kamaştırıcı, yalnız saçlarıyla örtülü. Kesin güzelliğinden gelmiyordu ışıltısı. İçerde, tensel gövdesinin arasındaydı, yitip görünmelerle, bir aralığın içinde, başka bir gövdesi var gibi, düşünsel! İçeril çıplak.

Gülümsemiyordu; düşünceye dalmamıştı. Gözleri saçlarıyla örtülüydü. Işıl ışıldı. Ayakta duruyordu, evrenin çekirdeği gibi uçsuz bucaksız, Döl yatağı.

Çevresinde bulutlar yığışıyordu, ağır, ürkütücü, kurşun renginde, boğuk sarsıntılarla sarsılmış, baş döndürücü.

Ansızın, korkunç bir fırtına başladı. Bulutlar kalabalığı göçüp gitti milyonlarca yıldırımın yankılanan gümbürtüsüyle. Ve bulutlar atılıyordu. Atılıyordu Kadına doğru.

Şimşekler ellerdendi. Ve Kadın, göğün ortasında, ellerden bir çemberin içindeymiş gibi göründü bana. Onu kuşatıyordu bütün bu eller. Bütün bu eller ona doğru uzanıyordu. Sanatçının kuru elleri vardı, bankacının nemli elleri, kıvrık elleriydi bunlar cimrinin, bunlar da yaşlının uyuşuk elleri; delikanlının ürkek elleri de vardı, papazın tapan elleri de, kıyacının iyilik bilmez elleri de. Bütün insanların elleri, bütün kuşakların elleri çılgın uzanıyordu Kadına, Orospuya doğru. Sanrılı elleri de vardı İsa'nın.

Susuyordu Kadın. Bir poyraydı o; acunların çemberinden ona doğru yöneliyordu tekerleğin bütün parmakları. Gecede yeğin yeğin dönüyordu tekerlek, irkilip sıçrıyordu, kaldırımlar üstünde gidermiş gibi kıvılcımlar saçıyordu evrenden evrene; parmakları şimşekler gibi bükülüyordu ve Kadın duruyordu orada, kaygısız, bu soluk, altın yuvarlağın ortasında, ötelere yelken açmış isteklerin hortumu ortasında.

O zaman anladım ki bu kadın Sendin, yaratıkların onulmaz deliliğiyle çevrili, Sen, ey Sevgili, isteğimin burkulmuş ağacına taşkınlıkla çivilediğim Sen.

PROSE DU TRANSSIBERIEN ET DE LA PETITE JEANNE DE FRANCE

(1913)

TRANSSIBERIEN'İN VE FRANSALI KÜÇÜK JEANNE'IN ÖYKÜSÜ

Müzikçilere adanmıştır.

Daha ilk gençliğimi sürüyordum o zamanlar ben
On altısında var yoktum hiçbir şey de ansımıyordum artık çocuk[1]uğumdaki günlerden
16.000 konak ötedeydim doğduğum yerden
Moskova'da, bin üç çan ve yedi gar kentindeydim
Ama bin üç kule de yedi gar da yetmiyordu bana
İlk gençliğim o sıralar öyle kızgın, öyle çılgındı ki
Yüreğim, zaman zaman, tutuşuyordu Efes tapınağı gibi ya da Moskova'nın Kızıl Alan'ı gibi
Güneş batınca.
Ve eski yolları aydınlatıyordu gözlerim.
Çok da kötü ozandım daha
İşin sonuna dek varamıyordum.

Kremlin bir kocaman tatar çöreği gibiydi
Altın kırıntılı,
Apak katedrallerin büyük bademleriyle

Ballı altınıyla çanların...
Novgorod öyküsünü okuyordu bana yaşlı bir keşiş
Susuzdum
Ve çözmiye çalışıyordum dörtköşe biçimleri
Derken, birdenbire, alanda güvercinleri havalanıyordu Kutsal-Ruh'un
Ellerim de havalanıyordu, albatros gürültüleriyle
Ve bunlar, aklımda kalan son izleriydi son günün
En son yolculuğun
Ve denizin.

Çok kötü bir ozandım, gene de.
İşin sonuna dek varamıyordum.
Açtım
Ve bütün günleri ve bütün kadınları kahvelerde ve bütün bardakları
Birer birer içmek, kırmak isterdim
Bütün vitrinleri de bütün sokakları da
Bütün evleri de bütün yaşayışları da
Bozuk kaldırımlar üstünde fırıl fırıl dönen bütün araba tekerleklerini de
Bir demir fırınına daldırmak isterdim
Ve bütün kemikleri un-ufak etmek isterdim
Ve bütün dilleri koparmak
Ve beni çılgına döndüren giysiler altındaki bütün o büyük, yadırgı, çıplak gövdeleri eritmek...
Gelişini seziyordum Rus devriminin büyük, kızıl İsa'sının...
Ve tıpkı kor gibi açılan
Pis bir yaraydı güneş.

Daha ilk gençliğimi sürüyordum o zamanlar ben
On altısında var yoktum hiçbir şey de ansımıyordum artık yeryüzüne gelişimden
Alevlerle beslenmek istediğim Moskova'daydım

Ama ne gözlerimin donattığı garlar, ne kuleler yetiyordu bana
Sibirya'da top gürlüyordu, savaş vardı
Açlık soğuk veba kolera vardı
Çamurlu suları milyonlarca cesedi sürüklemekteydi Amur'un
Kalktığını görüyordum bütün son trenlerin bütün garlarda
Artık kimse yola çıkamıyordu çünkü bilet verilmiyordu kimseye
Ve giden askerler hep kalmak isterdi
Novgorod öyküsünü okuyordu bana yaşlı bir keşiş.

Ben, hiçbir yere gitmeyi istemiyen kötü ozan, her yere gidebiliyordum gene de
Satıcılarda da yeterince para vardı şimdilik
Denemiye gitmek için zengin olmayı.
Trenleri sabahtan kalkıyordu her cuma günü.
Çok ölü var deniyordu.
Biri guguklu Kara-Orman saatleri götürüyordu yüz sandık da çalarsaat
Öbürü, şapka kutuları, yuvaklar ve bir takım Sheffield açacağı
Bir başkası, konserve kutuları ve zeytin yağlı sardalyeler dolu Malmoe tabutları
Sonra çok kadın vardı
Kiralık bacak araları tabut olmıya da yarıyabilen
Kadınlar
Hepsi de vesikalıydı
Çok ölü var deniyordu oralarda
İndirimli fiyatlarla yolculuk ediyorlardı
Hepsinin bir hesabı vardı bankada.

Derken, bir cuma sabahı, benim de geldi sıram
Aralık ayındaydık
Karbin'e giden gezgin bir kuyumcuya eşlik etmek için yola çıktım ben de

Ekspreste iki yerimiz otuz dört sandık da Pforzheim mücevherimiz vardı
Alman taklidi «Made in Germany»
Bana yeni giysiler almıştı, ve trene binerken, bir düğmemi yitirmiştim
— Ansıyorum, ansıyorum, bunu sonra sık sık düşündüm—
Sandıkların üstünde yatıyordum ve bana ayrıca verdiği nikelâjlı brovnikle oynıyabildiğim için de pek mutluydum

Çok mutluydum kaygısızdım da
Haydutluk oynadığımı sanıyordum
Golconde gömüsünü çalmıştık da
Saklamıya gidiyorduk, Transsibérien'in yardımıyla, acunun öte yanında
Jules Verne'in cambazlarına saldırmış Ural hırsızlarına karşı savunmalıydım bu gömüyü
Kunguzlara, Çin boksörlerine
Büyük Lâma'nın kudurmuş küçük mogollarına karşı
Ali Baba ve kırk haramilere
Adamlarına o korkunç Hasan Sabbah'ın
Daha çok da en yenilere
Otel hırsızlarına
Uluslararası ekspreslerdeki uzmanlara karşı.

Ama gene de, gene de
Bir çocuk gibi üzgündüm
Trenin salıntıları
Amerikalı ruh hekimlerinin «iliksi demiryolu»
Kapıların seslerin donmuş râylar üstünde gıcırdıyan dingillerin gürültüsü
Altın yolu geleceğimin
Tabancam piyano ve bitişik bölmede kâğıt oynıyanların sövüp sayması
Jeanne'ın yanımda oluşu bu yaman durum

Aralıkta sinirli sinirli gezinen geçerken de bana bakan mavi gözlüklü adam
Kadın giysilerinin hışırtısı
Ve buharın ıslığı
Ve çılgın tekerleklerin sonu gelmez gürültüsü gökteki yol çukurlarında
Camlar buz tutmuş
Yok doğa!
Ve arkada, Sibirya ovaları alçak gök ve bir inip bir çıkan Taciturne'lerin koca gölgeleri
Yatmıştım rahatça
Alaca
Bir örtüye yaşamım gibi
Yaşamımsa tutmuyor bu damalı örtüden
Daha bir sıcak beni
Ve son hızıyla yol alan bir ekspresin yel-siperliğinde belirmiş bütün Avrupa
Daha zengin değil yaşamımdan
Zavallı yaşamımdan
Bu örtü
Altın dolu sandıklar üstünde taraz taraz
O kendileriyle yuvarlanıp gittiğim
Düş kurduğum
Sigara içtiğim sandıklar üstünde
Ve yeryüzünün tek alevi
Zavallı bir düşünce...

Yaşlar yükseliyor bağrımdan
Sevgiyi, sevgilimi düşünsem;
Öyle solgun, lekesiz, bir genelevin dibinde
Bulduğum bir çocuktur o daha.

Bir çocuktur o daha sarışın, üzgün, güleç,
Hiç gülümsemez, ağlamaz;

Ama gözlerinin dibinde, oradan içmenize ses çıkarmazsa.
Görürsünüz bir tatlı, gümüş zambağın, ozan çiçeğinin titrediğini.

Tatlıdır, dilsizdir, hiç de gücenmez, yalnız,
Uzun uzun ürperir yaklaşırsanız;
Bense yanına gelsem şurdan, burdan, eğlenceden,
Bir adım atar, sonra gözlerini kapatır — bir adım daha.
Çünkü sevgilimdir o benim, öbür kadınlarsa
Büyük, alev gövdelerin üstünde altın giysilerdir olsa olsa.
Zavallı sevgilim öyle kimsesiz ki
Çırılçıplak, yok gövdesi — yoksul mu yoksul.

Tertemiz bir çiçektir, incecik,
Ozanın çiçeği, bir zavallı, gümüş zambak,
Çok yalnızdır, çok üşümüştür, bir de solmuştur ki şimdi
Gözlerime yaş dolar gönlünü düşünsem.

Ve bu gece yüz bin geceye benzer karanlıkta bir tren süzülüp giderken
— Kuyruklu yıldızlar düşüyor —
Ve kadınla erkek, aynı gençlikte, sevişerek eğlenirlerken.

Yırtık çadırına benzer gök küçük bir balıkçı köyündeki yoksul bir sirkin
Flandre'da
İsli bir lâmbadır güneş
Ve bir trapezin tam tepesinde ay yerine durur bir kadın.

Klârinet trombon keskin bir flüt ve besbeter bir davul
Ve işte beşiğim
Beşiğim
Hep yanında dururdu piyanonun annem Madame Bovary gibi Beethoven'in sonatlarını çalarken

Çocukluğumu Babil'in asma bahçelerinde
Ve okuldan kaçarak, garlarda, kalkmak üzere olan trenlerin önünde geçirdim
Derken, bütün trenleri ardımsıra koşturdum
Bâle—Tombuktu
Auteuil'deki ve Longchamp'daki at yarışlarında da oynadım
Paris—New-York
Derken, bütün trenleri bütün yaşamımca koşturdum
Madrid—Stockholm
Tutuştuğum bütün bahisleri yitirdim
Artık bir Patagonya kaldı, Patagonya, sonsuz üzüntüme yaraşan Patagonya ve bir yolculuk Güney denizlerinde
Yoldayım
Her zaman yoldaydım
Yoldayım Fransa'nın küçük Jehanne'ıyla
Tren kötü bir sıçrayış sıçrayıp düşüyor bütün tekerlekleri üstüne
Tren düşüyor tekerlekleri üstüne
Tren boyuna düşüyor bütün tekerlekleri üstüne

«Söyle, Blaise, uzak mıyız çok Montmartre'dan?»

Uzaktayız, Jeanne, yol alıp duruyorsun yedi günden beri
Uzaksın Montmartre'dan, seni yetiştiren Butte'den karşısına diz çöktüğün Sacré-Coeur'den uzaksın
Paris gözden yitti koskoca alevi de
Bitmiyen küllerden başka bir şey yok
Yağan yağmur
Şişen kesek
Dönen Sibirya
Yükselip duran ağır kar yaygıları
Mavileşmiş havada son bir istek gibi tir tir titriyen delilik çıngırağı
Çırpınır tren kurşun ufukların bağrında

Ve güler acı acı üzüntün...

«Söyle, Blaise, uzak mıyız çok Montmartre'dan?»

Kaygıları
Unut kaygıları
Yolda yanlamasına çatlamış bütün garlar
Asılıp kaldıkları telgraf telleri
Kıpraşarak kaşını gözünü oynatan ve onları boğazlıyan direkler
Acımasız bir elin canını yaktığı bir armonika gibi toplanır açılır toplanır yeryüzü
Gök yırtıklarında, azgın lokomotifler
Kaçışır gider
Ve çukurlarda,
Baş döndürücü tekerlekler ağızlar sesler
Ve arkamızdan havlıyan felâket köpekleri
Şeytanlar boşanmıştır zincirlerinden
Demir hurdaları
Bozuk düzen bir uyumdur her şey
«Tıkır-tukur-tıkır»ı tekerleklerin
Çarpmalar
Sıçrayışlar
Bir fırtınayız şimdi bir sağırın kafasında...

«Söyle, Blaise, uzak mıyız çok Montmartre'dan?»

Evet dedik ya canım, sinirlendirme beni, biliyorsun, çok uzaktayız
Lokomotifin içinde böğürür cehenneme dönmüş çılgınlık
Kızgın korlar gibi dikilir yolumuzda veba kolera
Kıyasıya savaşta gözden yitiyoruz bir tünelin içinde
Bozguna uğramış bulutlara sataşıyor açlık, orospu
Ve kokan ölü yığınlarında savaşların tezeği

Bak onlara, bak da yap yapacağını...

«Söyle, Blaise, uzak mıyız çok Montmartre'dan?»

Uzaktayız, evet, uzaktayız
Bu çölde geberdi bütün uğursuzlar
Bu uyuz sürünün çanlarını dinle Tomsk
Çeliyabinsk Kainsk Obi Tayşet Verkne Udinsk Kurgan Samara Pensa-Tulun
Mançurya'da ölüm
Tek varacak yerimiz son inimizdir
Korkunçtur bu yolculuk
Dün sabah
Apak kesilmişti saçları İvan Uliç'in
Ve Kolya Nikolay İvanoviç parmaklarını kemiriyor on beş gündür...
Onlara bak Açlık Ölüm bak da yap yapacağını
Yüz paraya patlar bu, yüz rubleye patlar Transsibérien'de
Kanapelere sıtma sal ve masa altında kıpkırmızı ol
Piyanodadır şeytan
Boğum boğum parmakları bütün kadınları kışkırtır
Doğayı da
Orospuları da
Yap yapacağını
Karbin'e dek...

«Söyle, Blaise, uzak mıyız çok Montmartre'dan?»

Sıktın be... defol git be... rahat bırak beni be
Köşeli köşeli kalçaların var
Ekşi ekşi kokuyor karnın, belsoğukluğun da var
Paris'in koyduğu budur içine
Biraz da ruhtur bu... çünkü mutsuzsun
Acıdım acıdım gel bana gel bağrıma

Irem ülkesinde yel değirmenleridir bu tekerlekler
Ve yel değirmenleri koltuk değnekleridir bir dilencinin döndürdüğü
Bizler uzaklıkların kötürümleriyiz
Sürükleniyoruz üstünde dört yaramızın
Kanatlarımızı kemirdiler
Yedi günahımızın kanatlarını
Ve şeytanın hacıyatmazlarıdır bütün trenler
Kümesi
Çağdaş acun
Hız ona yetişemez ama
Çağdaş acun
Uzaktakiler uzaktır çok
Ve bu yolculuğun sonunda bir erkek yanında da bir kadın olmak korkunçtur korkunç...

«Söyle, Blaise, uzak mıyız çok Montmartre'dan?»

Acıdım acıdım gel bana doğru gel de anlatayım sana bir öykü
Gel yatağıma
Gel bağrıma
Gel de anlatayım sana bir öykü...

Gel! ne olur gel!

Fici'lerde sonrasız ilkyaz sürmede
Tembellik
Aşk çiftleri bayıltıyor yüksek otların içinde ve firengi sımsıcak geziniyor muzlar' altında
Büyük Okyanus'un yitik adalarına gel!
Markiz'dir adları, Feniks'dir
Cava'dır, Borneo'dur
Ve kedi biçiminde Seleb'dir.

Japonya'ya gidemeyiz pek
Meksika'ya gel!
Yüksek yaylalarında lâle fidanları çiçeklenir
Güneşin saçıdır dokunaçlı sarmaşıklar
Bir ressamın paletiyle fırçaları dense yeridir
Gonglar gibi sersemletici renkler,
Ordaydı Rousseau
Orda yaşamını şaşkına çevirdi
Kuşlar ülkesidir orası
Karatavuk, cennetkuşu
Alaycıkuş, papağan
Ve kara zambakların içlerinde barınan sinekkuşu
Gel!
Görkemli yıkıntıları içinde sevişiriz bir aztek tapınağının
Benim putum olursun sen
Alacalı çocuksu biraz çirkin ve pek yadırgı bir put
Ne olur gel!

İstersen uçakla gideriz de bin göller ülkesinin üzerinden uçarız,
Geceler öyle uzundur ki sığmaz ölçüye orada
Dönüşümden korkacak tarih-öncesi ata
İneceğim
Ve bir hangar yapacağım uçağıma taşıllaşmış kemikleriyle mamutların
İlkel ateş zavallı sevgimizi ısıtacak gene
Semaveri
Efendice sevişeceğiz kutbun yanında
Ne olur gel!

Jeanne Jeannette Ninette'ciğim nonoşum
Meleğim minnacık pıtırcık Peru'm benim
Tonton
Bebeğim bir tanem

Cicim çıtı pıtım
Cammın içi
Agucuk küçücük kuzucuk
Nazlıcık şeytancık
Gıdı gıdı
Ce-eee
Uyuyor.

Uyuyor
Ve yeryüzünün bütün saatlerinden bir tekini bile yutmadı
Söyle bir görülmüş bütün yüzleri garlarda
Bütün duvar saatlerini
Paris saatini Berlin saatini Sen-Petersburg saatini ve bütün gar saatlerini
Ve Ufa'da, kanlı yüzünü topçu erinin
Ve Grodno'nun aptalca ışıklı saat kadranını
Ve trenin ilerleyişini durmadan
Ayarlanıyor saatler her sabah
Tren ilerliyor ve güneş gecikiyor
Sürüp gidiyor bu böyle, çan sesleri duyuyorum
Notre-Dame'ın kocaman çanını
Barthélémy'yi bildiren ekşimtırak çanını Louvre'un
Bruges-la-Morte'un paslı seslerini
Elektrik zillerini New-York kitaplığının
Venedik kampanalarını
Ve Moskova çanlarını, bir yazıhanedeyken bana vakti bildiren Kızıl-Kapı'daki saati
Gümbürdüyor dönen levhalar üstünde tren
Anılarım da
Tren kayar gibi gidiyor
Bir çigan marşını cızırdatıyor bir gramofon
Ve yeryüzü, Prag'daki Yahudi mahallesinin saati gibi, tersine dönüyor delicesine.

Kopuyor yaprakları rüzgâr gülünün
Zincirlerinden boşanmış fırtınalar gürlüyor işte
Trenler karmaş-dolaş ağlar üstünde kasırgalar gibi yuvarlanıyor
O şeytansı hacıyatmazlar
Hiç karşılaşmıyan trenler var birbirleriyle
Kimisi de yolda yitip gidiyor
Satranç oynuyor gar şefleri
Tavla
Bilârdo
Karambol
Parabol
Demiryolu yeni bir geometridir
Siraküza
Arşimed
Ve onu boğazlıyan askerler
Ve kadırgalar
Ve gemiler
Ve us çelen savutlar onun bulduğu
Ve bütün kıyımlar
Eski çağ
Yeni çağ
Kasırgalar
Gemi batışları
Titanik'in bir gazetede okuduğum batışı bile
Dizelerimde geliştiremediğim nice imge-çağrışımlar
Çok kötü bir ozanım gene de çünkü
Evren beni aşıyor çünkü
Demiryolu kazalarına karşı korunmayı hep savsakladım çünkü
İşin sonuna dek varamıyorum çünkü
Ve korkuyorum.

Korkuyorum
Varamıyorum işin sonuna dek

Dostum Chagall gibi ben de bir dizi çılgınlık tablosu yapabilmeliydim
Ne var ki hiç not almadım yolculuk boyunca
«Bağışlayın bilgisizliğimi
«Bağışlayın eski dize oyunlarını bilmeyişimi de»
Dediği gibi Guillaume Apollinaire'in
Savaşı ilgilendiren her şey Kuropatkin'in *Anılar*'ında
Ya da yavuzcasına resimlenmiş Japon gazetelerinde okunabilir
Neye yarar belge toplamam
Bırakıyorum kendimi
Belleğimin sıçrayışlarına...

İrkutsk'dan kalkınca daha bir ağırlaştı yolculuk
Daha bir uzadı
Baykal gölünü dolanan ilk trendeydik
Lokomotifi bayraklarla ve yağ kandilleriyle donatmışlardı
Ve Çar marşının üzücü sesleriyle çıkmıştık gardan.
Ressam olsaydım birçok sarı, birçok da kırmızı kullanmıya kalkışırdım bu yolculuğun sonunda
Hepimizde bir parça delilik var sanıyordum çünkü
Ve bitmez bir sayıklamanın kan oturttuğunu kasılan yüzlerine yol arkadaşlarımın
Yaklaşırken bir yangın gibi
Horulduyan Mogolistan'a.
Tren gidişini ağırlaştırmıştı
Ve duyuyordum sürekli gıcırtılarında tekerleklerin
Çılgın seslerini ve hıçkırıklarını
Bir sonsuz duanın

Gördüm
Gördüm Uzak-Doğu'dan gelen ve görüntüler gibi geçen kara trenler sessiz trenler
Ve gözüm, arka feneri gibi, bu trenlerin arkasından koşuyor daha

Talga'da 100.000 yaralı can çekişiyordu bakımsızlıktan
Krasnoyarsk hastanelerini görmiye gittim
Ve Kilok'da upuzun bir çıldırmış askerler topluluğuyla karşılaştık
Orglar boşanır gibi kanıyan yaralar gördüm hafif yaralılar karantinasında
Ve dört yanda kesik kollar bacaklar hora tepiyor ya da uçuşuyordu boğuk havada
Yangın bütün yüreklerin içinde bütün suratların üzerindeydi
Aptal parmaklar davul çalıyordu bütün camlarda
Ve çıbanlar gibi patlıyordu bakışlar baskısı altında korkunun
Ve gördüm
Gördüm kudurmuş ufukların çılgın kovalayışından var güçleriyle kaçan 60 lokomotifli trenlerin ve umutsuzca arkalarından gelen karga sürülerinin
Gözden yittiğini
Port-Arthur yönünde.

Çita'da birkaç gün ara verdik
Beş gün durduk yol kapalı diye
Tek kızını ben'mle evlendirmek istiyen Bay İankeleviç'in evinde geçirdik bu beş günü
Sonra tren yeniden yola çıktı.
Şimdi piyanonun başına geçen bendim ve dişlerim ağrıyordu
İstediğim zaman gözümün önüne getiriyorum o durgun, o sessiz odayı babanın dükkânını ve akşam üzerleri yatağıma gelen kızın gözlerini
Musorski'yi
Ve lidlerini Hugo Wolf'un
Ve Gobi kumlarını
Ve ak develerden bir kervanı Kaylar'da
500 kilometre boyunca sarhoş gibiydim tıpkı
Ama piyanodaydım bütün gördüğüm de buydu
Gözlerini kapatmalı insan yolculuk ederken

Uyumalı
Öyle isterdim ki uyumayı
Her ülkeyi kokusundan gözüm kapalı tanıyordum
Ve bütün trenleri çıkardıkları gürültüden tanıyordum
Avrupa trenleri dört zamanlıdır Asya trenleriyse beş ya da yedi zamanlı
Ötekiler sessiz giderler tıpkı beşik gibidirler
İçlerinde tekerlek sesleri bana Maeterlinck'in ağır düzyazısını düşündürenler de vardır
Çözdüm tekerleklerin bütün karışık metinlerini ve yakıcı bir güzelliğin dağınık öğelerini bir araya getirdim
Bende olan
Ve beni zorlıyan bir güzelliğin.
Tsitsikar ve Karbin
Uzağa gitmem daha
Son istasyon bu
Kızıl-Haç yazıhanelerinin yakıldığı sırada çıktım Karbin'e.

Ey Paris
Sıcacık büyük ocak çapraz odunlarıyla sokaklarının ve yukardan eğilip de ısınan eski evlerinin
Nineler gibi
Ve işte, sarısı az geçmişim gibi kırmızısı yeşili bol renkli afişler
Sarı onurlu rengi dışardaki Fransız romanlarının.
Severim sataşmayı, büyük kentlerde, çalışan otobüslere
Saint-Germain — Montmartre hattındakiler Butte'e baskın vermiye götürür beni
Altın boğalar gibi böğürür motorlar
Otlar alacakaranlık inekleri Sacré-Coeur'ü
Ey Paris
Ana gar istemlerin rıhtımı kaygıların dört yol kavşağı
Ancak yakıt satıcıların ışığı vardır biraz kapıları önünde şimdilik

Beynelmilel Yataklı Vagonlar ve Avrupa Sürat Katarları Kumpanyası el ilânını gönderdi bana
Yeryüzünün en güzel kil'sesidir bu
Dostlarım var beni parmaklıklar gibi çeviren
Yola çıktığım zaman geri gelmiyeceğimden korkarlar
Karşılaştığım bütün kadınlar ufuklara dikilir
Yağmur altındaki işaret kulelerinin acınacak devinimleri, üzgün bakışlarıyla
Bella, Agnès, Cathérine ve oğlumun İtalya'daki annesi
Ve o, Amerika'daki sevgilimin annesi
İçimi parçalıyan canavar düdükleri var
Orada, Mançurya'da bir karın çocuk doğurur gibi sarsılıyor daha
İsterdim
İsterdim yolculuklarımı hiç etmemiş olmak
Yüreğimi yakıyor bu akşam bir büyük sevgi
Ve halime bakmadan Fransa'nın küçük Jehanne'ını düşünüyorum
Üzüntülü bir akşamımda onun şerefine yazdım bu şiiri de
Jeanne
Küçük orospu
Üzgünüm üzgün
Gideceğim yiten gençliğ'mi anmak için Lapin Agil'e
Ufak ufak içeceğim
Sonra döneceğim yapyalnız

Paris

Büyük Darağacı'nın ve Çark'ın tek Kule'li kenti

LE PANAMA
OU LES AVENTURES DE MES SEPT ONCLES

(1914)

PANAMA
YA DA YEDİ DAYIMIN BAŞINDAN GEÇENLER

Mathachıne'de bar tezgâhtarı
Edmond Bertrand'a

Betikler
Betikler var Panama Kanalı'ndan söz eden
Betikliklerdeki listelerin bilmiyorum ne dediğini
Ticaret gazetelerine de kulak asmıyorum
Borsa dergileri günlük duamıza dönmüş olsa da

Panama Kanalı sıkı sıkıya bağlıdır çocukluğuma...
Masa altında oynardım
Sinekleri incelerdim kesip biçerek
Annem yedi kardeşinin
Yedi dayımın başından geçenleri anlatırdı
Bir de mektuplar alınca
Göz kamaşması!
Üzerinde Rimbaud'nun mısraları bulunan o güzel pullarıyla özlem verici mektuplar
Annem bana o gün bir şeycikler anlatmazdı
Masamın altında kalakalırdım üzgün

Öyküsünü bu sıralarda okudum Lizbon'daki depremin de
Ama Panama batkısı
Önem'yle çok daha evrenseldir bana kalırsa
Altüst etti de ondan çocukluğumu.
Resimli bir güzel betiğim vardı
İlk kez görüyordum daha
Balinayı
İri bulutu
Mors balığını
Güneşi
Koskoca mors balığını
Ayıyı aslanı şempanzeyi çıngıraklı yılanı bir de sineği
Sineği
Korkunç s'neği
— Anne, sinekler! sinekler! ve ağaç gövdeleri!
— Uyu çocuğum, uyu.
Ahğın biri Ahasverus

Resimli bir güzel betiğim vardı
Durak dediğim bir tazı
Bir ingiliz hizmetçi
Bankacı
Varlığının dörtte üçünü yitirdi babam
O batkıda parasını yitiren ak ağınlı çok adamı gibi,
Babam
Daha az aptal
Şunun bununkini yitirmekteydi,
Tabanca sesleri.
Annem ağlıyordu.
İngiliz hizmetçiyle yatağıma gönderildim o akşam

Çok uzun günlerin nicesinden sonra...
Taşınmamız gerekmişti
Ufak apartmanımızın birçok odası tıklım tıklım eşya doluydu

Artık kıyıdaki köşkümüzde değildik
Günler boyunca yalnızdım
Yığın yığın eşya arasında
Kapkacağı bile kırabilirdim
Koltukları yarar
Parçalıyabilirdim piyanoyu...
Çok uzun günlerin nicesinden sonra
Dayılarımın birinden geldi bir mektup

Panama batkısıdır ozanlığa başlatan beni!
Almaz kimsenin aklı
Kuşağımın bütün ozanları da öyle
Delikanlı
Başlarına bilinmedik olaylar gelir
Oynamazlar artık mobilyalarla
Oynamazlar artık eski püsküyle
Kırarlar her yerde her zaman kapkacak
Binerler gemilere
Balina avlarlar
Mors balığı öldürürler
Oldum olası korkarlar çeçe sineğinden
Uyumayı sevmeyiz çünkü.

Ayı aslan şempanze çıngıraklı yılan okumayı öğretti bana...
Ah o yalnız başıma sökebildiğim ilk mektup o daha gümbürtülü mektup bütün yaratılışdan
Dayım şöyle diyordu:
Galveston'da kasabım
Kanaralar kentin 6 yerinde
Kesilen hayvanları geri getiren benim, deniz kıyısınca, akşam üzeri
Dikilir ahtapotlar ben geçerken havaya
Batan güneş...
Bir iki şey daha vardı

Üzünç
Ve sıla özlemi.

Dayıcığım, 1895 siklonu sürerken yittin sen
Onarılan kenti gördüm sonradan ve kesilen hayvanları götürdüğün deniz kıyısında gezindim
Çalan bir mızıka takımı vardı çit örgülü bir barakada
Bir bardak çay sundular bana
Ölün bulunamadı
Biriktirdiğin 400 dolâr bana kaldı yirminci yaşımda
Kutsal öteberini saklamıya yarıyan bisküvi kutusu da bende
O teneke kutu
Zavallı dinin
Topu topu bir üniforma düğmesi
Bir kabil piposu
Kakao taneleri
Kendi elinden çıkma on iki suluboya
Seçme hayvanların resimleri, gönlünce gezdirdiğin o dev gibi boğalar
Sırtında gömlek var önünde de ak önlük

Hayvanları ben de seviyorum
Masa altında
Yalnız
İskemlelerle oynuyorum şimdilik
Dolaplarla kapılarla
Pencerelerle
Yeni-biçim mobilyalarla
Evlerin içinde kurumundan geçilmiyen
İmgesel canlılarla
Nuhu nebiden kalma hayvanların onarılması gibi müzelerde
İlk iskemle dölü tükenmiş bir öküz!
Cam dolapları çökertiyorum
Ve fırlatıp attım bütün bunları

Kenti, köpeğime pay diye
Resimleri de
Betikleri de
Konuklukları da
Hizmetçiyi de
Ne gülüşler!

Ne diye sınavlara çalışmamı istiyorsunuz?
Beni bütün yatılı okullarına gönderdiniz ya Avrupa'nın
Orta
Lise
Yüksek okul
Ne diye sınavlara çalışmamı istiyorsunuz
Kapının altında varken bir mektup
Gördüm
Güzel eğitimi!
Gördüm sinemada geçirdiği yolculuğu
Altmış sekiz günü buldu bana gelişi
Baştanbaşa yanlış içinde
İkinci dayım:
Bölgede en iyi ekmek pişiren kadınla evlendim
En yakın komşumda kalıyorum üç günlüğüne
Altın aramaktayım şimdi Alaska'da
500 altın franktan daha çoğu küreğime gelmedi bir kez
Artık gözümden düştü yaşama
Dondu üç parmağım
Hava soğuk...
Bir iki şey daha vardı
Üzünç
Ve sıla özlemi.

Ah dayı ah, annem bana her şeyi dedi
Kardeşlerinle kaçmak için atlar çaldın
Muçoluk ettin bir yük gemisinin güvertesinde

Yol alan bir trenden atladın da bacağını kırdın
Hastaneden çıkınca, hapsaneye düştün bir arabanın yolunu kestiğin için
Şiirler de yazıyordun Musset'den esinlenerek
San-Francisco
Öyküsünü burada okuyordun Birleşik Devletler'de Kaliforniya'yı ele geçiren
Ve, milyarderken, topraklarında altın bulununca batıp giden general Suter'in
Toprak kazımında çalıştığım Sacramento vadisinde uzun zaman avlandın
Ama ne gelir elden
Anlıyorum onurunu
En güzel ekmeğini yemek bölgenin ve 1000 kilometre karede 12 komşu kadının birbirini çekemezliği
Bulundun
Bir filinta kurşunuyla başın delinmiş
Karın orda değildi
Karın zengin bir reçel fabrikacısıyla evlenmişti hemen ardından

Susuzum
Tanrı adı
Tanrı adıyla
Tanrı adıyla
Okumak isterdim «Neuchâtel gazetesi» ni ya da «Pampelune Postası» nı
Bir gazete odasındaymış gibi rahat olamıyor kişi atlantiğin ortasında
Kafesindeki bir sincap gibi döneniyorum boylamlar kafesinde
İşte cana yakın başıyla bir Rus
Nereye gitmeli
Eşyasını nereye bırakacağını o da bilmiyor
Léopoldville'e mi ya da Nazareth yakınındaki Sedjérah'a mı,

Bay Junod'un ya da eski dostum Perl'in evine mi
Kongo'ya mı Besarabya'ya mı Samoa'ya mı
Hepsini tanıyorum saat çizelgelerinin
Bütün trenleri bütün yazışmalarını
Varış saatini çıkış saatini
Bütün posta vapurlarını bütün tarifeleri bütün harçları
Bana göre hepsi bir
Adresler var elimde
Haraçla geçinmek
New-York'dan Rotterdam'a dönüyorum «Volturno»nun güvertesinde 35 franga

Ekvator şöleni bu
Yaman bir alkışa katılıyor işliyen makinalar
Boyş
Platch
Su fıçıları
Parmakları mürekkep lekesi bir amerikalı tempo tutuyor
Telsiz telgraf
Hora tepiyorlar diz kırıp boş konserve kutuları ve portakal kabukları içinde
Kaptanın yanında yetkili bir kurul
Devrimci bir Rus aşk deneyleri
Gaoupa
Macarca en kaba söz
Napoli'li bir markize eşlik ediyorum sekiz aylık gebe
Götüren benim Kichinef göçmenlerini Hamburg'a
1901'de gördüm ilk otomobili,
İşlerken duruvermişti
Bir sokağın köşesinde
Soleure'lüler bir ütü demiri derler bu küçük trene
Telefon edeceğim konsolosuma
Aman bana bir bilet verin üçüncü mevki
The Uranium Steamship Şti

Paramla istiyorum bunu
Gemi rıhtımda
Dökülüyor her yeri
Lombarlar açık iyice
Pis bir orospudan ayrılır gibi bırakıyorum kıyıyı

Yolda
Kâğıdım yok temizlenmiye
Ben de çıkıyorum
Oltayla avlıyarak çekip çıkaran tanrı Tangaloa gibi acunu sulardan
Üçüncü dayımın son mektubu:
Papeete, 1 eylül 1887.
Kızkardeşim, canım kızkardeşim
Budist oldum bir siyasi kurulun üyesiyim ben
Dinamit almak için bulunuyorum burda
Bakkallarda satılıyor dinamit sizin orda hindiba satılır gibi
Ufak paketlerle
Bombay'a döneceğim sonra da yerlerinden etmek için İngilizleri
Coşturuyor insanı bu
Artık seni hiç göremem...
Bir iki şey daha vardı
Üzünç
Ve sıla özlemi.

Serserilik
Marsilya'da hapse girdim, girdim ya, beni ille okula gönderiyorlar
Bütün sesler hep birden bağırıyor
Hayvanlar taşlar
En güzel söz dilsizin sözü
Uçarıydım ve acunla her türlü senli benlilik için kapıp koyvermiştim kendimi

İnancınız vardı da ne diye zamanında gelmediniz
Bu yaşta
Dayı
Pek şeker oğlandın sen pistonlu korneti de çok iyi çalardın
İflâhını kesen de budur kabaca söylendiği gibi
Öyle seviyordun ki müziği bombaların gümbürtüsünü yeğ tuttun kara giysilerin senfonisine
Neşeli İtalyanlarla çalıştın Bagavapur'un oralardaki bir demiryolu yapımında
Yollu yordamlı
Arkadaşlarının elebaşıydın
İyi huyun ve toplulukla şarkı söylemekteki güzel yeteneğin
Kadınların gözbebeğiydin barakalıkta
Musa gibi sen de kendi ustabaşını öldürdün
Kaçtın
On iki yıl senden tek bir haber çıkmadı
Luther gibi seni de beklenmedik bir felâket inandırdı tanrıya
Yalnız kaldın da
Urlucayı bengalceyi öğrendin bomba yapımını öğrenmek için
Londra'nın gizli dernekleriyle ilgi kurdun
White-Chapel'de buldum izini yeniden
Ağır hapis giymişsin
Yaşamın budanmış
Nice ki
Rasgele birini öldürmek isterdim sucukla ballı çörekle tek seni görme fırsatına kavuşayım diye
Seni hiç görmedim de ondan
Alnında uzun bir yara izi olmalı

Dördüncü dayıma gelince Boer savaşında çarpışan general Robertson'un uşağıydı
Pek seyrek mektup yazardı
Ekselâns lütfettiler de 50 sterlin artırdılar aylığımı
Ya da

Ekselâns savaşa 48 çift ayakkabı götürüyorlar
Ya da
Ekselânsın tırnaklarını düzeltiyorum her sabah...
Ama anlıyorum
Bir iki şey daha vardı
Üzünç
Ve sıla özlemi.

Yedi dayımın içinde nasılsa gördüğüm bir sensin, Jean dayı
Kendini sayrı görüp yurduna dönmüştün
Koca bir sandığın vardı su aygırı derisinden her zaman örtülü
Odana kapanmıştın iyi bakmak için kendine
Uyuyordun seni ilk gördüğüm kez
Korkunç bir acı vardı yüzünde
Uzun bir sakal
On beş gündür uyuyordun
Üzerine eğildiğim sırada ben
Uyandın
Deliydin iyice
Öldürmek istedin büyük anneyi
Düşkünler evine kapattılar seni
İkinci kez gördüm orada
Kolanla bağlı
Deli gömleği içinde
Karaya ayak bastırmadılar sana
Ellerini zavallıca oynatıyordun
Kürek çekecekmiş gibi
Transvaal
Siz kırk kadar vardınız ve İngiliz atlıları bir topu geminize çevirmişlerdi
Prétoria
Az kaldı bir çinli boğuyordu seni
Le Tougéla
Lord Robertson ölüyor

Londra dönüşü
Ekselânsın giysi dolabı suya düşüyor da yüreğine işliyor bu
Öldün İsviçre'deki Saint-Aubin deliler evinde
Sağduyun
Toprağa verilişin
Seni üçüncü kez gördüm orada
Kar yağıyordu
Bense, tabutunun ardında, taşıyıcılarla çekişiyordum bahşişleri yüzünden
Bu acunda iki şey sevdin
Bir papağanla
Ekselânsın pembe tırnaklarını

Yoktur umut
Ve çalışmak gerekir
Kapalı yaşamalar daha yoğundur
O gizli dokular
Remy de Gourmont no. 71'de oturur Saint-Pères sokağında
Fişek ya da balya sicimi
«Adam adama kavuşur da dağ dağa kavuşmaz» der
Bir ibrani atasözü
Karşılaşır uçurumlar
Napoli'deydim
1896
«Resimli Küçük Gazete»yi aldığımda
Ordu önünde rütbesi geri alınan yüzbaşı Dreyfus
Beşinci dayım:
Chicago Club-Hotel'inin başındayım
Buyruğum altında 400 kötü ahçı var
Gene de amerikan mutfağını sevmiyorum
Aman yeni yerimi iyice yazın
Tunus falan.
Adèle halaya sevgiler
Aman yeni yerimi iyice yazın

Biarritz falan.
Dayıcığım, bir sen varsın sıla özlemini duymıyan
Nis Londra Buda-Peşte Bermuda Sen-Petersburg Tokyo Memfis
Bütün büyük otelleri birbirine düşürdü yaptığın servis
Ustasın
Tatlı nice yemekler buldun kendi adınla
Kendi sanatınla anılan
Kendini veriyorsun kendini satıyorsun seni yemekte herkes
Kimse nerde olduğunu bilmiyor
Durmayı sevmiyorsun durduğun yerde
Anlaşılan «Bütün çağların ve bütün ulusların Mutfak Tarihi» var sende
12 cilt orta boy
Tarihteki en ünlü ahçıların resimleriyle
Bütün olayları bilirsin
Nerde çıt çıksa ordasın sen de
Belki Paris'tesin.
Yemek listelerin demek
Yeni şiir demek

Ayrıldım bütün bunlardan
Bekliyorum
Giyotin baş yapıtıdır plâstik sanatın
Tetiği
Süregelen devinim
Haydutların kanı
Kaleleri sarsıyor ışık şarkıları
Kentin üzerine renkler devriliyor
Afiş senden de benden de büyük
İçinde yandığımız
Açık ve haykıran ağız o
Üç kızgın delikanlı
Hananie Mizaël Azarie

Denver, the Residence City and Commercial Center

DENVER is the capital of Colorado and the commercial metropolis of the Rocky Mountain Region. The city is in its fifty-fifth year and has a population of approximately 225,000 as indicated by the U. S. Census of 1910. Many people who have not visited Colorado, believe Denver is situated in the mountains. This city is located 12 miles east of the foothills of the Rocky Mountains, near the north central part of the state, at the junction of the Platte River and Cherry Creek. The land is rolling, giving the city perfect drainage. Altitude one mile above sea level. Area 60 square miles.

Ideal Climate, Superior Educational Advantages Unequalled Park System

DENVER has the lowest death rate of the cities of the United States.

DENVER has 61 grade schools, 4 high schools, 1 manual training school, 1 trade and 1 technical school.

DENVER has 209 churches of every denomination.

DENVER has 29 parks; total area 1,238 acres.

DENVER has 11 playgrounds — 8 in parks, 3 in individual tracts.

DENVER has 56 miles of drives in its parks.

Commercial and Manufacturing City

Annual Bank Clearings, $ 487,848,305.95.

Per capita clearings, $ 180.00.

Annual manufacturing output, $ 57,711,000 (1912).

Eighteen trunk lines entering Denver, tapping the richest agricultural sections of the United States.

DENVER has 810 factories, in which 16,251 wage earners were employed during 1911. The output of factories in DENVER in 1911 was valued at $ 52,000,000. The payroll for the year was $ 12,066,000 — OVER A MILLION DOLLARS A MONTH!

DENVER, COLORADO, BERLIN, GERMANY and MANCHESTER, ENGLAND, are cited by Economists as examples of inland cities which have become great because they are located at a sort of natural cross-roads.

For detailed information, apply to the *Denver Chamber of Commerce.* *Prospectus free.*

Adam's Express Şti
Opera ardında
Uzun eşek oynamak gerek
Ot otlıyan at gibi
Atlama tahtası-kadın
Güzel oyuncağı reklâmın
Yolda!
«Siméon, Siméon»
Paris-hoşça kal

Amma da eğlence
Çalan saatler var
Quai-d'Orsay—Saint-Nazaire!
Eiffel kulesinin altından geçiyoruz —çıkışı çıkmak— acunun düşmek için öbür ucuna yeniden

Sonra devam ediyoruz
Kızgın dönenceleri kuşatıyor güneş mancınıkları
Zengin peruluyu Angamos'daki bir güherçile işletmesinin sahibini
Acaraguan Bananan'a atılıyoruz
Gölgede
Konuksever melezler
Bu mutlu adalarda kaldım bir kıştan çok
Bir göz kamaşmasıdır yılancıl kuşu
Dolgun güzel kadınlar
Taraçada buzlu içkiler içilir
Bir torpido yanar bir puro gibi
Bir polo partisi ananas tarlasında
Genç çalışkan kızları serinletir sakız ağaçları
Tüfeğim
Patlama
Yanardağ yamacında bir gözlem yeri
Kurumuş ırmaktaki iri yılanlar

Kaktüs çitleri
Ortalığı çın çın öttürüyor kuyruğunu dikmiş bir eşek
Şaşı gözlü küçük kızılderili kız satmak istiyor kendini Buenos-Ayres'de
Alman müzikçi ödünç alıyor benden gümüşlü kırbacımla bir çift süet eldiveni
Bu iri hollandalı coğrafyacı
Kâğıt oynuyorlar treni beklerken
Bugün Malezya'nın yıldönümü
Adıma gelmiş bir paket alıyorum postadan, 200.000 peseta ve altıncı dayımdan bir mektup
İlkyaza dek beni acentada bekle
Eğlen sek iç kadınları da unutma
En iyi macun
Yeğenim...
Bir iki şey daha vardı
Üzünç
Ve sıla özlemi.

Ah dayı ah, seni bir yıl bekledim de gelmedin
Patagonya'nın batı kıyılarında gök incelemiye giden bir yıldız-bilimciler topluluğuna katılıp gitmiştin sen de
Kılavuzluk tercümanlık ediyordun onlara
Öğütlerin
Görgün
Senin gibi gözetliyecek iki adam daha çıkmazdı ufku sektantla
Tam dengede araçlar
Elektro-manyetik
Ateş Adaları'nın fiyorlarında
Uclarında yeryüzünün
İki su arasında elektrikli balıkların ışığıyla sürüklenip giden tekhücreli yosunlar avlardınız
Koleksiyon yapardınız demir peroksitli gök taşlarından
Bir pazar sabahı:

Gördün çıktığını sulardan başı taçlı bir piskoposun
Arkasında bir balık kuyruğu vardı ve haç işaretleri serpiyordu üstüne
Yaralı bir maymun gibi dağa kaçtın uluyarak
Aynı gece
Konaklama yerini bir fırtına altüst etti
Arkadaşların seni sağ bulmaktan umut kestiler
Özenle götürdüler bilimsel belgeleri
Üç ay geçince,
Zavallı aydınlar,
Bir akşam tam da senin konuşulduğun bir çoban ateşine vardılar
Seni görmiye gelmiştim
Tupa
Güzel yer
Çiftleşiyor aygırlar
Böğürüyor kara 200 boğa
Tango-arjantinayı

Ne yapalım
O güzel masallar yok demek şimdi
«Ermişlerin Öyküsü»
«Das Nachtbuechlein von Schuman»
«Cymballum mundi»
«La tariffa delle puttane di Venegia»
«Jean Struys'un deniz yolculuğu, Amsterdam», 1528
«Shalom Aleïchem»
«Saint-Martin'in timsahı»
Strindberg tanıtladı yeryüzünün yuvarlak olmadığını
Gavarni yenilerde ortadan kaldırmıştı geometriyi
Pampalar
Disk
Yel irokuaları
Baharlı salçalar

Süs taşları fırıldağı
Maggi
Byrrh
Daily Chronicle
Yonutçu fırtınanın nice kesme yığınlar devirdiği bir alan dalga
Gemi azıya alan köpük arabaları
Sonsuzluğa dek
Acunun ilk gününden beri
Çalıyorum ıslıkla
Bir kırılış ürpermesi

Yedinci dayım
Ne olduğu hiç bilinmedi
Sana benzermişim derler

Size adıyorum bu şiiri
Bay Bertrand
Kanal sayrılıklarından korunayım diye sert içkiler sundunuz bana
Beni ilgilendiren bütün yazıları almak için Basın Ajansı'na yazıldınız
Panama'daki sonuncu Fransız (20 kadar var yok Fransız orda)
Size adıyorum bu şiiri
Mathachine'in bar tezgâhtarı
Öldü nice bin çinli ışıl ışıl yanan barın şimdi bulunduğu yerde
Siz damıtırsınız içkiyi
Koleraya tutulanları gömmekten zengin oldunuz
Bana resmini yollayın Fransız girişiminden kalma 400 lokomotifin üzerinde çıkmış mantar meşesinden ormanın
O yaşıyan ölülerin
Orkidelerle yüklü bir vinçin tentesine aşılanmış palmiyenin de
Aspinwall toplarının da kara papağanların kemirdiği
Kaplumbağalarla dolu tarak dubasının da
Yerleşen pumaların dibi çıkmış gaz deposunun içine

Testere balıklarının deldiği alavere havuzlarının
Pompaların iri kertenkelerle tıkanmış borularının da
Tırtılların salgınıyla yolu kesilmiş trenlerin
Ormanda niçin bulunduğunu bana bir türlü açıklıyamadığınız
XV. Louis'nin armalarıyla süslü dev çapanın da
Her yıl değiştirirsiniz işletmenizin
Sizin ordan geçen herkesin imzasıyla süslenmiş kapılarını
32 kapı o ne tanıklık o
Delice sevdiğiniz bu kutsal kanalın canlı dilleri

Acunun ilk günüdür bu sabah
Gökteki bütün yıldızların ve bütün bitki biçimlerinin hep birlikte görüldüğü
Kıstak
Üstüva dağlarının dile gelmez yüceliği
Tek bölge
Amidon Paterson'un var gene vapuru
Atlantic-Pacific Tea-Trust'un o renkli baş harfleri
Berber vagonuyla yeryüzünün tek treni olan ve üçüncü günde yetişmek için saat 10.02'de kalkan Los Angeles limited
Güneş tutulmaları Trunk ve küçük çocuk arabaları
Öğretmek için size yaşama A B C'sini kalkmak üzere olan vapur düdüklerinin falakasıyla
Toyo Kisen Kaïsha
Ekmeğim peynirim var
Temiz bir yakam
Şiir bugün başlıyor

Boyun çevresinde samanyolu
Gözlerde iki yarımküre
Son hızla
Yelkenler yola hazır
Üç beş kuruş biriktirecek vaktim olsaydı hava yolunu denerdim

Manş'ın altında tünelden geçecek ilk trende yer ayırttım kendime
Atlantiği monokokla aşan ilk uçakçıyım
900 milyon

Yeryüzü Yeryüzü Sular Okyanuslar Gökler
Özledim sılayı
Bütün yüzlerim ben ve korkuyorum mektup kutularından
Karınlardır kentler
Yollar değilim ben artık
Hatlar
Kablolar
Kanallar
Asma köprüler değilim!

Güneşler aylar yıldızlar
Us çelen evrenler
Güzel bir işiniz daha var yapılacak
Aksırıklı bir sifon
Edebiyat çekişmeleri aldı yürüdü
Usul usul
Rotonde'a
Bir bardağın dibindeymiş gibi
Bekliyorum

Arabaya beşinci tekerlek olsaydım
Fırtına
Öğleyin saat on dört
Hiç ve her yerde

DIX-NEUF POEMES ELASTIQUES

(1913-1919)

(seçmeler)

KULE

1910
Castelamarre
Bir portakal ağacının gölgesinde portakal yemekteydim
Derken, ansızın...
Ne Vezüv'ün püskürmesiydi bu
Ne çekirge bulutuydu, on yarasından biri Mısır'ın
Ne Pompei
Ne dev mastodontların dirilen çığlığı
Ne İsrafil'in sûru
Ne Pierre Brisset'nin kurbağası
Derken, ansızın,
Ateşler
Çarpmalar
Sıçramalar
Zamandaş ufukların kıvılcımı
Erkekliğim

Ey sen Eiffel Kulesi
Donatmadın seni altınla
Sana billûr taşlar üstünde hora teptirmedim
Seni bir kartacalı kızoğlan kız gibi adamadım Python'a ben

Yunan pelerini giydirmedim sana
Menhirler çevresinde başıboş dolaştırmadım seni
Ben sana Davut Dölü Haç Tahtası demedim
Lignum Crucis
Ey sen Eiffel Kulesi
Evrensel Serginin ışık cümbüşü
Ganj üstünde
Benares'deki
Hint tapınaklarının sevişgen topaçları
Ve doğulu ulusların o renkli çığlıkları arasında
Eğilirsin, canım Palmiye!
Yahudi ulusunun o masal çağında
İnsanların dilini karıştıran sensin
Ey Babil!
Ve birkaç bin yıl sonra, kilisene toplanmış havariler üstüne sensin düşen ateşten dillerle yeniden
Yelkenlisin açık denizde
Ve kuzey kutbunda
Telsiz telgrafının kutupsal tanındaki görkemle sensin ışıl ışıl parlıyan
Dolanır sarmaşıklar ökaliptüslere
Yüzersin Misisippi üstünde, koca ağaç gövdesi
Derken
Ağzın açılır da
Bir timsah oyluğunu kapar bir zencinin
Bir darağacı gibisin Avrupa'da sen
(Kule olmak isterdim, Eiffel Kulesi'ne asılınak!)
Ve güneş arkanda batarken senin
Yuvarlanır giyotin altında Bonnot'nun başı
Afrika'nın ortasında sensin koşan
Zürafa
Devekuşu
Boa
Ekvator

Musonlar
Her zaman tabuydun Avustralya'da
Kaptan Cook'un serüvenler gemisini yönetmek için kullandığı
kancasın
Ey göğel sonda!
Simultané Delaunay için, ona adıyorum bu şiiri,
Işığa daldırdığı fırçasın

Gong tam-tam zanzibar cengel hayvanı X ışını ekspres bisturi
senfoni
Sensin her şey
Kule
İlk çağ tanrısı
Çağdaş hayvan
Güneşsel görüntü
Şiirimin konusu
Kule
Acunun kulesi
Devingen Kule

ATÖLYE

La Ruche
Merdivenler kapılar merdivenler
Ve bir gazete gibi açılıyor kapısı
Kartvizitlerle örtülü
Sonra kapanıyor.
Düzensizlik içindeyiz, tam düzensizliği
Léger fotoğraflarının, Tobeen fotoğraflarının, hiç görülmiyen
Ve arkasında
Arkasında sayıklama resimlerinin
Taslaklar, desenler, sayıklama resimleri
Ve tablolar...
Boş şişeler
«Domates salçalarımız yüzdeyüz katkısız ve garantilidir»
Yazıyor bir etikette
Bir takvime dönmüş pencere
Şimşeklerin dev maçunaları büyük çatırtılarla gök teknelerini
boşaltır yıldırım arabalarını devirirken
Buraya düşer her şey

Ne varsa karmakarışık

Kazaklar İsa darmadağın bir güneş
Çatılar
Uyurgezerler keçiler

Kendini kurt sanan bir sayrı
Pétrus Borel
Delilik kış
Bir şeftali gibi yarılmış deha
Lautréamont
Chagall
Zavallı oğlan karımın yanındaki
Buruk tad
Ayakkabıların topuğu bozulmuş
Çikolatayla dolu eski bir tencere
İkiye bölünmüş bir lâmba
Onu görmiye gidince bende başlıyan esriklik
Boş şişeler
Şişeler
Zéna
(O kadından çok söz ettik)
Chagall
Chagall
Işık merdivenlerinde

Şu benim yaşamam
Kendimi öldürmiye engel oluyor
Zıplıyor her şey
Kadınlar tekerleniyor altında tekerleklerin
Büyük çığlıklarla
Gar kapılarında yelpazemsi binek arabaları.
Tırnaklarımın altında müzik var.

Mascagni'yi hiç sevmedim
Sanatı sanatçıları
Sınırları köprüleri
Kornetleri trombonları da
Hiçbir şey bilmiyorum
Hiçbir şey anlamıyorum artık...
Coğrafya haritasını ürperten
Bu okşama

Bu yıl da gelecek yıl da
Sanat eleştirisi esperanto gibi anlamsız
Hoşça kal
Brindisi hoşça kal

Bu kentte doğdum ben
Alnı anasının edep yerine benziyen

Oğlum da
Otobüsleri sıçratan düşünceler vardır
Yalnız betikliklerde bulunan betikleri okumuyorum artık
Güzel A B C'si acunun

İyi yolculuklar!

Gel götüreyim
Al al gülen seni de

YERYÜZÜNÜN 5 BUCAĞINDA

Gürültü çıkarmalı çıkarmayı göze almalı
Her şey renk devinç ışık patlama
Ağzımda eriyen
Güneş pencerelerinde çiçekleniyor yaşama
Yetkinim
Sokağa düşüyorum yarı saydam

Sen ne söylüyorsun, arkadaş

Gözlerimi açamaz mıyım ben?
Altın ağız
Şiir girdi araya

FANTÔMAS

Büyük yüzyılı inceledin «Fransız Denizcilik Tarihi»nden
Eugène
Sue'nün
«Paris, Kitapçılık Deposu», 1835,
«4 cilt, 55-72/8»
Tam katolikliğin ince bezelye çiçeği
Sağtöreci
Plutarque
Geçmişçidir zamandaş olaylar anlatımı

Beni Cap'da Moche babanın evine Meksika'ya götürdün
Ve Sen-Petersburg'a getirdin ordayım şimdi
İşte buradan
Tramvaya binmek için sağa dönülür
Senin argon daha canlıdır bar bar bağıran yüreğindeki duygulu bönlükten
Alma Mater İnsanlık İnek
Ama bütün makinacılık sahne düzenleme dekor değişmesi gibi şeyler, bu küçük şato
Homer'den aşırmadır doğrudan doğruya

Bir de güzel sayfa var
«... tasarılarını yıkmanıza, altüst etmenize göz yumacağımı, ses çıkarmıyacağımı, kızımı adaletin eline vereceğimi

kuruyordunuz, monsieur Barzum, değil mi?... öyle olsun! akıllı bir görünüşünüz var ya pek budalasınız...»
Benimse en küçük değerim yok hırsızlar kralını anmaktan başka
«Cilt 21, Yitik Tren, s. 367.»

Epeyce ortak yanımız var gene de
Hapse girdim
Kötü kazanılmış paralar batırdım
Louvre'daki resimlerden daha hoş ve birbirinden apayrı 120.000 i aşkın posta pulu bilirim
Ve
Senin gibi
Arma sanayicisi
İnceledim Uluslararası Patentalar Kurumu'nun defterlerine geçmiş fabrika markalarını

Daha yapılacak tatlı işler var
9 dan 11 e dek her sabah

BAŞ

Giyotin baş yapıtıdır plâstik sanatın
Tet:ği
Yaratır süregelen devinci
Christophe Colombe'un yumurtasını bilir herkes
Düz bir yumurtaydı, kıpırtısız bir yumurta, bir bulgunun yumurtası
Archipenko'nun heykelidir ilk yumurtaya benzer yumurta
Bulmuş en yaman dengeyi
Kımıltısız bir topaç gibi
Canlı ucu üstünde
Hızlılık
Arıtır kendini
Çokrenkli dalgalardan
Renk bölgelerinden
Ve döner derinlikte
Çıplak.
Yeni.
Tüm.

KURULUŞ

Renkle, renkle, renklerle...
İşte büyüyen Léger üçüncü çağ güneşi gibi
Ve katılaşan
Ve yerleşen
Ölü doğa
Yer kabuğu
Sıvı
Sislilik
Buğulanan her şey
Bulut geometrisi
Kendi kendini emen yok olan çekül
Kemikleşme.
Yer değiştirme.
Ansızın ruh canlanıyor ve sırası geldi mi giyiniyor hayvanlar
gibi bitkiler gibi
Şaşırtıcı bir biçimde
Ve işte
Resim bu kımıldanan şey oluyor koskoca
Çark
Yaşam
Makina
İnsan ruhu
75'l'k bir namlu dibi
Portrem

SONNETS DENATURES

(1916)

(seçme)

ACADEMIE MEDRANO

Conrad Moricand'a

Di'inle hora tep, ozan, hadi bir sıçra
Alanı bir dolan
üzerinde küçücük bir finonun
kara ya rahvan
Ölçülü güzel mısraları ölç ve kesin biçimleri kesinleştir
Kes'nleştir de EDEBİYAT öğrenilsin
Bak:
Afişler işler seni dişler seni
renkli dişlerle ayak
parmakları arasındaki
Yönetmenin kızında elektrik ışıkları var
Hokkabaz'ar ayrıca trapezcidir
şıyarçıs ilekilheT
uşuruv ıçmaK
rıtalna unuB
Yoğrulmuş fıçının içindedir soytarı
{ akşam üzerleri
Senin dilin { orkestra çalarken
{ kasaya geçse gerektir
Tek gecelik biletler bitti.

EUBAGE
aux antipodes de l'unité

(1916)

GAULE BİLGESİ
birliğin karşıt-uclarında

BİRİNCİ BÖLÜM

Gök ülkelerine varmak için tutulması gereken yol üzerine

MART

Demir aldıktan sonra, o güneş ışığından denize, o soluyabileceğimiz havaya dalmak için, Yeryüzünden ayrıldık. Uc sınırlarına varıp, ozon bölgesinin çağlıyanlarına kesinlikle ulaştık. Öyle çabuk gidiyorduk ki ölçemiyorduk edindiğimiz hızı, kıpırdamıyor gibiydik. İzimizde Yeryüzü görünmez olmuştu ve karşımızda artık yıldızlar yoktu. Sonunda, bir yıldızlar köpüğüyle saçılmış büyük çağlıyan olduk boşlukta. Sık sık kara gökkuşaklarının altından geçerek, yedi saat-yüzyılı süresince, Büyük Ayı'nın önünde volta attık; arkasından, Orion burnunu aşarak, göğün Kuzeyi olan Güney yönünde, dosdoğru karşımıza daldık.

Yıldızlararası yaratıklar, bize yabancı geldikleri ölçüde

şaşkınlık veren yaratıklar avlıyorduk, gene de tatlı et bizim için bir şölen, biz yolcular için süregelen eşsiz bir dirilteçti.

Herkes dinçti, kıvançlıydı.

Ben de, adamlarım gibi, bu umulmadık gidişin başarıldığını görerek, içimi kavrıyan bir çeşit şaşkınlıktan silkindim. İnsana vergi Tutku'nun armalarıyla süslü, büyük, altın bandıyayı direğe çekmelerini buyurdum ve bir lombar deliğine yaklaştım.

Tavuk derili ruhumdan çıkıp gördüklerim şunlardı :

İKINCİ BÖLÜM

Göğün dibi olan süngер ve yılanbalığı üzerine

NİSAN

Samanyolunun arkasında, bir Yılanbalığı, bir Gök Yılanı türü vardır. Derinlik çömleğinin dibinde kaynaşan güneşlerle beslenir. Gözü uzayın dört yapraklı yoncası gibidir ve kuyruğunun ucunda, çıngıraklar gibi, püskürtülü acunlar zamanı belirtir. Derisinden soyununca, herbir kabuğundan bir kuyruklu yıldız düşer. Ve bu yaratığın sindirimi Işıktır. Bir kökün içindeki toprak kurdu gibi, kemirdiği ve nerdeyse büsbütün kapattığı bir süngerin altına takılmıştır. Bu süngerin her gözeneği soluk alır ve bir insan soyu gibi ıhlayıp durur. Bu süngер Karanlıklar Süngeridir, Diller Tutamıdır, Özgenlikler Orgudur. Bir kafatasındaki beyin gibi, ilk biçimini saklar. Birliğin Uclarında, nitelenmez, usa aykırı ve tersine çevrilmiş bir yaratıklar soyunun en temel, en yalın ilkörneğidir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Çalgılar üzerine

MAYIS

Her sabah, Göğün dibi üzerine saydam bir zar yayılır. Bir gözkapağının ya da bir lâle tomurcuğunun açılmasından, bir kum tanesinin ya da bir güneşin yaşamıya başlamasından, bir sineğin, insansı bir yaratığın, bir hayvanın ya da bir bitkinin ürpermesinden, herhangi bir gücün yerini bulmasından beri bu üstün-duyarlıklı zar titreşir, ses kazanır, bu sesi yankılandırır, büyük bir gürültüyle çoğaltır. Ardından da, göğün başucundan ayakucuna dek uzayın Doğusunu kaplıyan Sular dağı, gürüldiyerek batıdaki Tuz dağı üzerine akar. Bir dolaşım, bir kaynama, bir gürüldeme, tizleşip ağırlaşan, başdöndürücü bir uğultuyla yeniden ağırlaşan ses kasırgası yerleşir. Önce hiçbir şey ayırdedilemez, sonra da alışılmadık yansımalarla, parıltılarla, keskin bir ışıkla kamaşır. Yorgun gözlerinizin önünden, hızlı hızlı, tatlı su balıkları gibi «ak rengi değiştiren» gölgeler süzülüp geçer. Başlıca biçimler belirlenir: bir kare, bir yumurtamsı biçim, bir yuvarlak. Suyun yüzüne çıkar ve kabarcıklar gibi çatlar hepsi. Şimdi her şey yüzgeç devinimleriyle kımıl kımıl oynamaktadır: kare uzar, yumurtamsı biçim oyulur, yuvarlak yaldızlanır; dudaklar, ağızlar gırtlaklar; hepsi büyük bir çığlıkla atılır boşluğun içine; dört bir yandan koşup gelerek birikir, yığılır, bir taşılın usa aykırı dili biçiminde gerinir. Bu dil sıçrar, çalışır, görülmemiş çabalar gösterir, sürçer, konuşur. Söze gelir.

O sırada bir bulut gibi tarazlanmış bir büyük yel çıkar,

ve her tinsel yaratığın İLKE'yi yeniden kurmak üzere kendini denemek için toplıyabildiği çiğin, kemanların, harpların, boruların, trampetlerin, o her Kürenin içinde kök salan değişmez şeylerin düştüğü görülür bu yelle.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Yıldızların büyük sevinci üzerine

HAZİRAN

Güney ekseni içinde bir mağara ağzı açılır ve sizi mavi bir düğünçiçeği gibi yakalar: içerde gezegenlerin titiz ilerleyişi görülür. Hiçbir şey bu görünümden daha yalın, büyük, durgun, temiz değildir ve nice mutluluğu bu görünümden daha çok gözler önüne seremez. Hiçbir makinelimsiliği olmadan dönen bir gramofon plâğı. Çin müziği. Yukarda, Tibet'de, içgörünün esenlik içindeki gongu. Orada, kayanın billûru içinde, kara bir zürafa boynu gibi Venüs'ün halkası, benekli Jüpiter, Mer'h cengeli, plâtinden yapılmışa benziyen değişmez Yeryüzü görülür.

Bu kırlarda solunum başıboş Attır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Bal üzerine

TEMMUZ

Uzayın içinde akan Zaman ırmağındaki iri otlar altında uyuşuk alabalıklar görülür. Sular aydınlıktır; akıntı durudur.

Dipte, ayrışan ışığın morötesi ve kızılötesi ışınları arasında, göktaşlarını biçimlendiren kendiliğinden çekimli taşların köpüklendiği görülür. Madenler, taşlar ve kökler, otlar ve bütün yapraklar kendi yaşayışlarıyla zengindir. Bitkiler atılgandır. Bu belende, kaynağın üzerinde uçmaktayken, Saatler Doruğunun koskoca kelebeğini, biri akşam, öteki sabah olan kanatları eşzamanlı, melez kelebeğini top ateşleriyle avladım bugün.

Zıpkınlı, ufak mermilerimiz yarısaydam kanatlarına geçememişti, bunlardan birini karnına saplamadan önce, yirmi sekiz merminiden daha azı yetmedi. Hayvan, ölmek üzereyken, bir düştü, kalktı, yana devrildi, sonra da kanatlarını çarpa çarpa kaçtı, bizi de arkasından sürükledi, zıpkın iyi işlemişti çünkü.

Dev böcek çıkıp inerek, şahlanarak, sağa sola devrilerek dönüyor, bizi yederek, alıp götürerek, sarsarak fırdolayı çevriliyordu. Kimi üzerinde, başının parıldamasında buluyorduk kendimizi, kimi de altında, karnının gecesinde. Her vuruşta, devrilme korkusuna düşüyorduk ve halatın kopmasından, utkumuzu yitirmekten çekinerek, topçuya, kelebeği gözünden nişanlıyarak patlayıcı bir mermi salmasını buyurdum. Patlama korkunç bir yıkım oldu. Hayvanın inanılmıyacak bir kayış kaydığını, sert kanatların düştüğünü gördüm. Biz de, burgu gibi, arkasına yuvarlandık.

Durumumuz kötüydü. Tekne yalpalıyordu. Makineler durmuştu. Adamlar sırtüstü, karmakarışık düşmüştü. Başımda keskin bir acıyla, ön lombara saplanmış olarak, ayakta yalnız kalmıştım. Giriştiğimiz işteki çılgınlığı bu belirgin anda kavradım. Bilimsel çabalarımızın boşluğuyla, araştırmalarımızdaki yanılmayla aklım başımdan gitti.

Sabahla akşam arasında, başımıza gelecekleri bilerek, çoktan beri burgu gibi düşüyorduk. Yok, yasa yok; ölçü de yok. Merkez yok. Ne birlik, ne zaman, ne de uzam. Bilimsel düşüncemiz küçük, zavallı bir çözümleme aracı; mantığımızın etkiden uzak sınırlarını kıskıvrak bağlıyan ve ele geçiren git-

gide sıkışmış, ilmikli bir ağ; tek bir şeyi, fizikötesiyle, yani hiç oluşuyla tek bir şeyi belirlemiye, o her şeye tutunduğu, bağlandığı ve «evreni sökmeden bir saman çöpünü bile tanımlıyamadığı» halde tek bir şeyi belirlemiye, sınırlamıya varmak için, bütün ruhun, bütün yaratıcı gücün, bütün bilginin sözcüklerini kendilerinde doğuştan taşıdıkları her bağdan, her taneden, her köpükten kurtaran, arıtan, soyutlıyan, kabuğundan ayıran, yıyup yıkıyan, temizliyen bir süzgeç.

Hem evreni nasıl söker, ya da bir saman çöpünü, adına bilimsel düşünce dedikleri bu beyin sızıntısını, bilim daha evrenin ilk süreçlerini tanımaz ve böyle bir saman çöpünde az ya da çok yetişmiş nişastayı toprağın bileşimine mi, iklimsel açıklamaya mı, tohum bozuluşuna mı, üretimsel davranışa mı, neye bağlıyacağını bilmezken, bu saman çöpünü nasıl belirliyebilirdi?

Hayır, böyle bir sorun yok, onun belirlenmesi belki de uzamın (ne uzunluk, ne enlilik, ne boyluluk) belirlenmesidir ve ürettiği her şey beynimizin yorgunluğu, uzlaşım, önemsizlik, rhô and phî'dir. Hiçbir boş-inana kapılmadan, bir çocuğun içgüdüsel peltekliği evreni koşturur, beşiğinin çevresinde sıralar ve onu, karşılık falan beklemeden, kendi gerçekliğiyle armağanlandırır. Duyularımız konuşur ve kesinleşirler. Maddesel olarak her şey gelgeçlik, çılgınlık, alışkanlık, kötülüktür. Derinliktir her şey. Evren eşöğeli bir bileşimdir, yani her şeyde ve her yerde aynı iyeliklerden kuruludur, bu öğeler de birbirlerinden başka türlü düzenlendiklerine göre, (her yerde ve her şeyde) ayrı iyeliklerden kurulu demektir.

Kendi adıma, arkadaşlarım adına bu dayanıksız, insan yapması makineye nasıl bel bağlıyabilirdim? El yordamıyla aranarak, sözgelişi, bunu kendi kendime itiraf ediyordum şimdi. Sürekli kuşkular, küşümler ortasında çalışmamış mıydım? Evet, ben, doğruluktan şaşmaz, akağınlı bilgin, bizi göğün ortasına götürmüş olan bu eşsiz aracın bulucusu, bu yüzden de pek öğünçlü olan ben, sayıların varlığı üzerindeki son ça-

lışmalarımı bitirdiğim zaman vatandaşlarımın dedikleri gibi evrensel eğime baş eğdiren ben, düzmecinin, yalancının biri değil miydim? Esinlenmiş bir yalvaç gibi, konuşan ya da ıvır zıvır şeylerden söz açara benziyen bir ozan gibi, en anlaşılmaz, en çılgın, en düşsel varsayımları öğretmek için, en güvenilir, en gerçek, en sağlam bilimsel yasalara ve kuramlara, geometriye, trigonometriye, uygulamalı ve göksel mekaniğe nasıl da açgözlülükle saldırmıştım.

Yol arkadaşlarımı, benimle gelsinler diye, nasıl kandırabilirdim? Evet, ben, deliliğimi saklamak isterken, hiçbir şeye inanmazken, onlar bana ne diye inansınlardı? Yaman görünüşüme, başkanca bakışıma, aydın bir alnı bin yıllık düşten kurtaran şeye mi?

İşte o sırada, her şeyin elden gittiğini, her gün aklımı kurcalıyan yön ve denetleme gereğinin gizli gizli araya girdiğini sanmıştım. Lombardan bir göz attım. Bizi sürükliyen canavar yere serilmek üzereydi. Artık ondan beş yüz adım ötedeydik ve parçalanmıya gidiyorduk.

Şimşek gibi bir sesle :

— Herkes işinin başına! diye bağırdım.

Bizi avımıza bağlıyan palamarlara tırmandım. Teknemizi kuşatan plâkalar güclü elektrik akımlarıyla sarsılmıya başladı. Arkadaki kocaman türbin çalışmıya koyuldu. Kolu bir çevirişte aracı doğrultmayı becerdim ve bu korkunç yana devrilişle makinemiz dev cesedin aşağı yukarı iki metre üstünde durdu. Neyse ki hiçbir şey yitirmemiş, kaçırmamıştık. Adamlarım sert sert bana baktılar. Bir sinir kasılmasıyla gülümsedim. Ama onbaşılar «İş başına!» diye bağırıyorlardı. Sessiz maçunalar gemimizin böğründeh çıkmış ve cesedi parçalamıya başlamıştı şimdiden. Gene tutkuya kapılıyordum. Ambara koyduğumuz devşiriyi deftere coşkunlukla işledim.

Ölü kelebeğin içinde şunları bulduk :

1. Kesik başa vura vura ateş püsküren KOÇ.
2. Göğüste saklanan sıcak YENGEÇ.

3. Güneşsel sinir örgütünde barınan homurtulu ASLAN.
4. Duyargalar üstünde ata biner gibi oturan İKİZLER.
5. Enseden fışkıran kızgın BOĞA.
6. Kanatlar eksenindeki TERAZİ (bu kocaman kanatları gemimize yükliyemedik).
7. Böğürlerde insansı bir uykuya dalan BAŞAK.
8. Karın kemiren AKREP (zıpkınlanmış olan buydu).
9. Ağızı savunan YAY.
10. Zırh düğümlü OĞLAK.
11 ve 12. Dalgalı KOVA, gözler içinde yüzen BALIKLAR.

Büzülmüş ayaklar, bir nilüfer gibi ak, uzayı kıskıvrak sarıyordu.

Hortumu inceleyip araştırarak bir damla bal akıttım.

Yaşam etkilice, açıkça, kesince uzaydan ve kokulu, erimiş, yüce zamandandır. Baldandır.

ALTINCI BÖLÜM

Eski ayların durduğu yerler, göz ve buğday üzerine

AĞUSTOS

Yolumuzun üzerinde sıradağlar var diye beni uyardıkları sırada, yola çıkmış ve bir parça yükselmiştik. Hemen arka kuledeki harita bölmesine vardım. Gerçekten de ufukta, alçaktan, köşeli köşeli doruklar yükseliyordu. Geminin yönünü tersine çevirdim ve az yolla K.-K.-B. ye doğrulduk.

Az sonra kendiliğinden ışıklı bir bölgeye girdik. Kıvılcımlar, yansımalar, mikamsı parıltılar arasında yol alıyorduk.

Işımalar sanki nesneleşiyor, taneleniyor, çınlayış kesiliyordu. Teknemize karşı sürekli bir yankılanma oluyordu bu durum. Güclü mü güclü bir ışık bize bir mermi gibi kamçılıyarak çarpıyor, gemimizi çınlatıyor ve arasıra tekneyi bir dalga kaldırır gibi oluyordu. Işık yayılmaları birbiri arkasından daha hızlı, yoğun, sert olarak yükseliyor ve yolumuzu kesen dağların hepsinden çıkageliyordu. Görünümsel çözüm osmiyumu ortaya çıkardı ve önümüzdeki dağların büyük bir canlılıkla dolu plâtinden dağlar olduğunu ve tekneyi oraya yaklaştırırken, geminin billûr kesilen içinin ışığı bir prisma gibi yansıttığını anladım. Bu durum, ilerleyişimizin gitgide güçleştiğini, ağırlaştığını da açıklıyordu.

Böylece, arduvaz renginde, parlak, cilâlı, tek parça, kaygan bir duvarın önüne vardık güçlükle. Köşeleri dümdüz sıralanmıştı ve hiçbir dolambaçlılık göstermiyordu. Bu duvarı aşınca, parlak, cilâlı, kaygan, eğilmiş bir yapı yüzü daha bulduk. Dağı dolaştık. Tek bir plâtin kitlesinden, kocaman, düzgün bir yirmigenden başka bir şey değildi bu dağ. Aynı biçimde ve aynı yapıda, ucuca bitişik yirmi dokuz kitle ortaya çıkarıyordu bu sıradağı ve meşe tırtılı türünden dev gibi bir tırtıl görünüşü veriyordu. Sonuncu kitle ortasından yarılmıştı. Bu dar, derin, dolambaçlı boğaza daldık.

Giriş kolay kırılır, ak, ufalanan bir madenle döşeliydi ve bu madenin yerde erimesi gökkuşağının durulmuş renklerini andırıyordu.

Daha ötede, koskoca katılaşmalar ikidebir duvar gibi yükseliyor ve esmer, kırmızımtırak, safran rengi toz bulutları kaldırarak yolumuzun üstüne yıkılıyordu. Daha uzakta da, bir kuyunun dibinde, kalın, ağır, kan rengi bir kaynak, bir kesek türüyle, bitki parçalarıyla, yumuşamış billûrlaşmalarla, süneğen yıldızlarla, cıvık taşlarla, hayvansı şurupla, topaklanmış yağla dolu, kesintili bir kaynak fışkırıyordu. Ucda, aralık, bir akvaryumun ışık-gölgesi içinde bulanık biçimlerin yüzdüğü çok geniş bir alana açılıyordu. Nesnelerin gölgeleri düzen-

sizlik içinde üstüste biniyor ve birbirine karışıyordu puslu puslu. Garip kargaşa! Sonuncu ay gözenekli bir çukurun içinde çürüyor ve, dört bir yanda, eski, dağınık aylar, kirlenmiş, içyakıcı, bulanık, sırları dökülmüş, karınları havada, alıştığımız gibi yanyana gelmiş en kuraldışı nesnelerin yanısıra, bir tiyatronun kulislerinde, tersine dönmüş bir beynin içindeymişçesine, mantarlaşarak duruyorlardı. Bu çevrede bir yarım dönüş döndük, ve, bizi yeden dar aralığa dalmadan önce, bütün farlarımızı yaktırdım. Eski aylar, o soluk, fildişi aylar canlandı ve gözlerimin önünden, Denizci Sindbad'ın Binbir Gece Masalları'nda betimlediği filler gömütlüğü, o büyük, ak iskeletler, ıslak kemik yığınları içimi karartarak geçiverdi!

Artık çıkışa yaklaşıyorduk. Dağın iç görünüşleri, ışınlanmalar aydınlık eşikte bir gözkapağının kirpikleri gibi titreşiyordu. Karşımızda, göze görünen alan seğiriyor, o yaldızlı ekinler, en güzel ışık buğdaylarının kokusu gözalabildiğince dalga dalga köpükleniyordu. Geçerken en ağır başaklar biçtim. Demetliyerek bağladım, işte şunlar da insanların toprağına tâ sonsuzluğa dek ekilsin diye götürdüğüm şeyler :

KUTUP YILDIZI, Demirkazık da denir: çok kendine özgü ve belirgin sarı tane. Orta yükseklikte, bükülmiye dayanıklı, ak sap. Donmıya çok dayanıklı.

ARABACI, Venüs'ün Saçı da denir: dolgun, etli, ağır, kırmızı tane. Orta yükseklikte, yarı dolu, bükülmiye dayanıklı, turuncu sap. Az ve erken yetişen, toprağın her türlüsünü seven fışkın. Şubat sonuna dek ekilebilir.

KARTAL, Yafet de, Tanrı Buğdayı da denir: güzel, dolgun, çok yetkinleşen, yuvarlak tane. Orta yükseklikte, sağlamca, ak sap. Her toprağa gelir. Güzün ya da ilkyazın ekilir. Günü gelmeden çıkar. Fışkın sürmez.

İKİZLER, İkizler Evi de denir: değirmencilikte pek beğenilen, küflenmiye çok dayanıklı, sarı, ağır tane. Erken gelişir, az fışkın sürer, hemen hemen her bölgeden hoşlanır.

BAŞAK, Sümbül de denir: orta büyüklükte, genellikle

donmuş, yarısı kırmızı, yarısı da sarı tane. Yüksek ve sağlam, başak altı çoğu kez mor boyalı, pek güzel, kırmızı sap. Yaz kış diri kalır, donmıya, sayrılıklara dayanıklıdır. Çok fışkın sürer. Erken gelişir.

ÖKÜZ, Çayırlar da denir: iri, parlak, ağır, sarı, görkemli tane. Yüksekliği az, ama dayanıklı, ak, güzel sap. Ne küften, ne sıcaktan bozulur. Çok fışkın sürer. Her bölgede iyi sonuç verir.

AYAK, Arabacı da denir: Boz, sarımtırak, çok iri, biraz buruşuk tane. Ak, yüksek, ama çok iri, bükülmiye de çok dayanıklı sap. Fışkın sürmesi orta. Erken gelişir. İyi toprak ister.

BALIK, Sakal Sarısı da denir: koyu kırmızı tane, kara öz. Sarı sap. İri, esmer, kadifemsi başak. Bütün türlerin en çok üreyenidir. Yaz kış durur. Çok fışkın sürer. Donmıya, sayrılıklara dayanıklıdır. Tek kusuru geç gelişmesi bir de güç dövülmesidir.

GÜNEYSEL HAÇ, Kamış da denir: irice, ak tane. İrice, çok dayanıklı, ak sap. Geniş yapraklar. Dördül başakların en erken çıkanıdır. Epeyce olgunlaşır. İyi topraklara ekilir.

Bir gözün içinde yolculuk ettiğimizi ve bakışlar devşirdiğimi sanıyordum. Beyin başakları.

YEDİNCİ BÖLÜM

Renklerin doğurması üzerine

EYLÜL

Nerdeyiz? Ne varsa yeğnilmekte, erimekte. Makine gürlüyor. Türbinin her dönüşü kendi öz düşüncem.

İleri! Kaçmalı! Son hızla kaçmalı!

Billûr duvarlar, o dövülgen duvarlar kabarıyor. Madenler eriyor, en iyi alaşımlaşan madenler. Sıvılar gaz kesilip uçuyor. Solunmaz oluyor hava. Adamlarım insanı allak bullak eden bir gülmenin eline düşmüşler. Hepsini birer birer kaldıraçlara sımsıkı bağlamak, çalıştıkları yerlere kapatmak zorunda kaldım. Edimlerinin kendiliğindenliği mi kurtaracak sanki bizi?

Derken, döndüğüm sırada, ağırlığımın altında yer çekilip gitmiş, bir yarığa gömülür gibi, aygıtın döşemesine gömülmüştüm. En katı cisimler sıcaklık gözyaşları dökmede. Soluyor ışıklı bilyeler. Parlak açılar paslanıyor. Buğulanıyor cilâlı yüzeyler. Işıklı kadranlar sönüyor. Ne varsa çatırdıyor çevremde. Ne varsa ufalanıyor, eriyor, yok oluyor, nesneliğini yitiriyor.

Orta bölmeye sığındım. Her yerini kapattım iyice. Temel öğeyi, makinemin ilkesini, o molekülsü Sarmal-eğriyi içeren çekmeceyi kavradım. Üzerime düşeni yapmam gerekiyor. Gözümü sandığa ayarlı periskopa uygulayıp kendi elimle bulduğum o sürekli devinimi gözetiyorum. İşte kıvılcım. Saniyenin milyonda biri. Bir kıvılcım titriyor, döneniyor, yaşıyor, oyuk bir karaciğer taşının içine kapanmış olan saltık boşluğun içine yuvarlanıyor. Dört bir yanda, akötesine varan akkor noktasını çoğaltıp ayrıştırmaları, akıtmaları gereken Zn molekülleri, dolgun ve dimdik, şahlanıyor, bir kısa devre köreltiyor uclarını. İşlemiyor artık hiçbir şey. Karaciğer taşının içinde üreyen boşluk makinenin bütün öğelerini kavrıyor. Her cisim, her nesne, bordadaki her araç genleşiyor, sonra da buruşup kendi üzerine yığılarak, binlerce solucanımsı çatlakla aydınlanıyor. Moleküllerarası ağ belirleniyor ve atomlar göze görünürcesine dolanıyor. Gemim bir rüzgâr gülü gibi açılıyor ve kapanıyor bir kapçık gibi. Patlamak üzereyiz. Beyinden başka gördüğüm şey yok! Kanı belli bir yöne çekmeli. Boşluğun akışını, parmaklarım onun klâvyesi üstünde, makinemin safra bölmelerine çekerek, yolundan çevirmiye uğraşıyorum. Boş-

luğun büyük büyük boşalmaları yoğunluk katsayısını yeniden kuruyor. Derken yadırgı bir olayla karşılaşıyorum. Bir alevin dönüşü içinde karaciğer taşı çatırdıyor. Dumanla kapanıyor her şey. Görüş alanım bir kasırganın içinde boğulup gitmiş. Esmerimsi bir kızıllık ekranı kaplıyor ve dolduruyor. Bir yosun gibi buruşuk, pürtüklü bir yapıda, birisi öbürünün arasına yerleşik cam şeritleriyle biçimlenmiş, kara bir kızıllık. Her cam şeriti, ürperen ve soğumuş bir lâv gibi çatlıyan bir kabarcıkla yüklü. Birdenbire, bu tulumlu kızıllık ortasından bölünüyor. Cam şeritleri sağda ve solda kümeleniyor. Kabarcıklar canlılıkla ikileşiyor. Hızlı hızlı genişliyen, aşağıya ve yukarıya doğru büyüyen mavi bir çizgi görünmede. Mavi, dallarını bir ağaç gibi dört bir yana uzatıyor. İncecik filizler gibi titreşen ayva biçiminde küçük yapraklarını salıyor kırmızının üstüne. Kırmızı şeritler ve mavi filizler, ikişer ikişer almaşarak, usul usul dönüyor, açılıyor. Karşı karşıya gelen, biri mavi, biri de kırmızı, fasulyeye benzer iki lekeden başka bir şey kalmıyor. Sanki biri dişil, biri de eril iki çekirdek. Birbirlerine yaklaşıp birleşiyorlar, bölünüyorlar, gözenekle ya da bir gözenekler topluluğuyla çoğalıyorlar. Her çiçek tozu, her çiçek tozcuğu pek çabuk irileşen, kabaran ve bir dişil organ gibi etlenen mor bir ağla çevrilmiş. Küçük, turuncu eşkenar dörtgenler bir mermer görünüşü veriyor bu dişil organın yüzeyine. Derken mor ve turuncu birbirini yutup parçalanıyor. Sürgünler, dallar, gövdeler sarsılıyor, yere devrilip dineliyor hepsi. Ansızın bir limon çiçeği gibi açılıyor turuncu. Çiçek çanağı çatlıyor. Dipte, iki dişil organ kırmızı ve mavi bir etamin üzerinde titreşip durmada. Bir dalgalanmayla büyüyor değirmi düzlem. Her şey çevrenin ortasında başdöndürürcesine dolanıyor. Bir kabarcık biçimleniyor, gözkamaştırıcı sarılıkta bir kabarcık. Sanki bir meyve. Çatlıyor sarı. Konfetiler, çokrenkli çekirdekler, o çokbiçimli tohumlar parçalanıyor. Sonra da, bir dolu gibi sık, baştanbaşa yeşil, yukarıdan aşağıya düşüyor her şey. Damarlar ortaya zincirler, bağlar çıkarıyor.

İnce dallar, saplar. Bağlı, uzun, tırmanan. Esmerleşen otlar, ak renge dönüşüp eriyen bir biçimler sisi içinde usul usul gözden yitmek için, kırlaşmada. Ak yerleşiyor, katılaşıyor, donuyor. Akötesi bir değirmi biçiminde. Ortada sarmal-eğri işliyor. Devinim düzgün. Boşluğu gevşetiyorum. Çevremde ne varsa katılaşıyor. Sıkıştırılamıyan sıvılar işte, şurada. Katı cisimlerin belli açıları, sivri köşeleri var. Alışık olduğumuz biçimler içli dışlı ve birbirlerinden yararlanarak gelişiyor. Makineler şakımada. Dümen uygun. Güzel gemim oylumsal matematiğin bir meyvesi gibi geliyor bana.

Madde uzayın içinde renkten, boşluğun içinde düşüştendir ve biz onu üretim alanına kattık. İlksellik'dir bu.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

Aykırılık üzerine

EKİM

Yukarıda, aşağıda Gök bizi dört bir yandan kavrıyor.

Yumuşak, sessiz, durgun bir şeyler arasında yol alıyoruz. Bir yaz göğündeki ak bulutlar gibi yanımızdan karmakarışık burçlar geçiyor. Köpüğümsü yığınlar yükselip alçalıyor, dalıyor, eğiliyor, kayıyor. Her şey erinç içinde. İzimiz kar kesiliyor.

Gitgide hızlanıyoruz. Her şey kalınlaşıyor. Kendimizi yavaş yavaş Baltığa, Göğün Baltığına yerleştiriyorum. Sedefler usul usul parlıyor. Uçan tüyler var. Fırıl fırıl dönen kanatlar.

Hafif yumaklar savruluyor.

Derken, direncin içinden süzülerek, boğuk havlamalarla, yüzgeç kımıltılarıyla, kabuk sürtünmeleriyle dolu, ıssız bir duvarın içinde üç düğüm atıyoruz güçlükle.

Bir çıkmazın içindeyiz sanıyorum. Bıraktığımız ülkeleri, insan yaşıyan ülkeleri düşünüyorum ilk kez. Adamların derilerinin altındaki mavilikle ve bakışlarındaki, el-kol sallayışlarındaki üzünçle soluk, kansız. Saat, tersine dönüyor saat delicesine. 1.000 yıl, 10.000 yıl, 100.000 yıl. Yoldayız. Bulduğumuz ne? Dev gibi bir penguen sırıtıyor ve kanat çarpıyor. İşaret parmağım kırışıklarımı ayıklıyor, kanat altındaki bir gaga gibi. Gök, sarı çizgili, akikle pıhtılanmış jelâtinimsi bir yağdan, yeşil bir şişenin içindeki donmuş yağdandır. Biz dipteyiz.

Her şey solungaçlar gibi kımıldıyor, açılıyor, kapanıyor. Küçük, pek küçük ağızlar. Soğan biçiminde, yuvarlak şeyler gözden yitiyor, gelip gidiyor, niyetlerini belli ederek bir parıldayışın içinde eriyor. Yaldızlı kabarcıklar yükseliyor, alçalıyor, birtakım simgeler çiziyor. Tasarı mı? Oyun mu? Süsler ve çizintiler anlaşılıyor. Alaca bir at sürüsü kaçıp gidiyor son hızla. Çayır köpekleri havlıyor. Bir şempanze sallanıyor kolunun ucunda. Eğiliyor bir palmiye. Kelebeklerden bir sürü. Kuşlardan bir salkım. Ufak bir mastı. Bir tıltıl. Tavus gibi benekli bir köstebek.

Soytarı gülüşü. Gergef yırtılıyor. Devriliyor zümrüt araba. Her şey kırılıyor. Her şey parçalanıyor. Saydam yanardağ ağızları açılıyor ve en güzel bakırdan, parlak bir mutfak takımını seriyorlar göz önüne. Bir kızıl deriliyle mavi bir zenci ocak başında dansediyor ve iri İspanya soğanlarıyla gözbağcılık oynuyorlar. Bir devekuşu yumurtası iniyor bayırdan aşağı.

Bir kuyunun dibinde başdönmesine tutulmuş koyunlar dönüyor. Kor topu. Çığ birkaç parçaya ayrılarak yere seriliyor devinçsiz. İçinden dimdik bir su fışkırıyor. Kırbaçlamalar. Yalımlar. Karayel. Ormanlar dineliyor ve devriliyor. Kiremitler gibi uçuyor buz şeritleri. Eteklerini savuruyor bir kadın. Değirmen kanatları dönüyor. Betikler, o masalsı levhalar düşüyor betikliklerden, açılıyor ve sayfaları yukarıda, aşağıda fırıl fırıl dönüyor, arkamızda martılar var sanki.

Sonra her şey bulanık, derinliği olmıyan, yıkanmamış bir fotoğraf gibi cama dönüşüyor. Gümüş banyosu. Top ateşi dağların. Göğün buzuluna takılıyoruz.

Kış.

Buzun üzerinde, Küçük Ayı'nın izlerine bakıyorum şaşkınlıkla. Ortada bir çukur var, kara Gecenin foku hava almıya geliyor oraya.

İçimi kaplıyan üzünçten kaçmak için, Rob'un başlıca eserini, Küreler müziği üzerine en sağlam inceleme olan Fludd de Fluctibus Armigero: Tractatus Secundus de Naturae Simia seu Technica macrocosmi historia in partes undecim divisa. Fol. in Nobile Oppenheimio 1618'i okumıya dalıyorum yeniden.

DOKUZUNCU BÖLÜM

İnsan varlığı üzerine

KASIM

İLKYAZ

Işık kumsalında kayıp gidiyoruz. Ucda, bir kumulun gerisinde, yuvarlanan, devrilen, varlığı güzel dişlerle parçalıyan iki aslan yavrusu gibi, iki körpe güneş buluyoruz. Toz olmuş dört öğe, o gürültülü ağızlarıyla parçalanan bir yeleye dönüyor. Her şey, ormanlar, dağlar parıl parıl uçuyor; ve körpe tırnakları göbeğine batıyor evrenin.

ONUNCU BÖLÜM

Kadın üzerine

ARALIK

Berenis'in yazındayız. Bizi saçlar, halatlar, sarmaşıklar kavradı da karanlık mı karanlık bir simgeler ormanının ortasına yükseltiyor. En yakın yıldızlar dönence çiçekleri gibi, en uzaktakiler de çakallar, köpekler gibi havlıyor, uluyor. Bölmemin lombarına bir maymun yapışmış ve gözümü bu kan yürümüş yüzden ayıramıyorum. Arkasında, bırakmak üzere olduğumuz tertemiz ışık uzaklaşıyor, büyüyor ve yatışıyor.

ON BİRİNCİ BÖLÜM

Takvim üzerine

OCAK

İşte uzayın çıplak tepesi, aralıksız çöken iki doruk, bir kum saati gibi akan, boşalıp devrilen iki kum dağı.

Yukarıda, Yeryüzü birdenbire elinizin altındaymış gibi çok yakına benzer. Bir göz kırpmasının aralığında, onu süren boğum boğum köylü görünür ve ağır kağnıya koşulmuş öküzleri dehliyen boğuk ses duyulur. Tekerleğin ilk izi göğün bir ucundan öbür ucuna dek oyulmuştur. İki yarımküre birleşir. Düşer her şey. Biz de düşüşe kapılıp sürüklenerek yuvarlanıyoruz. Geri geliyor gece. Kum bizi kaplıyor. Okyanusların dibi boşanıyor üstümüze.

Bize doğru düşüyor deniz kabuklarının, yüzgeçlerin, gemi hayvanın, kuşakların üstünden.

ON İKİNCİ BÖLÜM

Fırlatma barutu üzerine

ŞUBAT

Araç bir beşik gibi sallıyor bizi. Yerçekiminin, evrençekiminin, fiilçekiminin bölgesine, o Yürek markalarının, Üzünç simgelerinin bölgesine giriyoruz. Sanki mikroskopla görülebilecek şeyler, sanki nice damarlar, damarcıklar ağı gecenin mayasız halkası üstünde açıkça ayrışıp çözülüyor.

Parabol. Karambol.

Ortalık serinliyor. Kapanıyor güzelim çizge. İşte, ansızın, bir kuyrukluyıldız gibi korkunç, üzerimizde esen beklenmedik çağ. 7 mi? 4 mü? Artık parmaklarımızla sayamıyoruz. Yol arkadaşlarım tepeden tırnağa ağarıyor ve toz gibi düşüyorlar.

«Herkes işinin başına!»

Sınıtacak bir ölü kafası bile yok. Göğün arkasında öbeklenmiş, sindirilmiş, yok olmuş, yılanbalıklarına atılmış olacağız nerdeyse. Çözüşmeyle başa çıkamıyorum artık, çıkamıyorum ya, gene de yönümüzü bulmak benim elimde. Çıktığımız limana varmamız gerekiyor. İnsanlar arasına dönecek gücüm de var, öyle sanıyorum. Küçük bir püskürteçten yararlanıyorum. Fırlatma barutu katkısız güneş maddesinden aracı başka bir maddeye dönüştürüyor. Bizi yolumuzdan hiçbir şey alıkoyamaz şimdi; kaynağımıza dönüyoruz.

Gene yükseliyoruz, başdöndürücesine düşüyoruz şimdi. İkişer ikişer uçan yıldızlar bilimini, o çok alışık olduğu-

muz bilimi geçerken esenlemek için, bütün gök görünümlerini — başbuğları, köleleri, pazarı, satış dövmelerini — arkamızda bırakıyoruz.

Kuşlar gibi sürü sürü burçlar tanıdık ülkeleri bildiriyor bize. İşte büyük çağlıyan. Kendimden geçiyorum. Artık kıyıya yanaşacak gücüm yok. İnsansal havaküreyi bir göktaşı gibi aşıyoruz. Altın böcek. Soru biçiminde bükülüşler. Patlayış.

AU COEUR DU MONDE

(1917)

(bulunmuş parçalar)

ACUNUN YÜREĞİNDE

Soğukla ağarmış bir kış göğünden daha yalın bu Paris göğü
Bu ilkyazdakinden daha yıldızlı daha yoğun geceleri hiç görmedim ben
Bulvar ağaçlarının gök gölgelerine benzediği,
Filkulaklarıyla karışık ırmaktaki yapraklanmalar,
Çınar yaprakları, ağır kestaneler.

Bir nilüfer Seine üzerinde, suyun akıntısına kapılan ay bu
Samanyolu kendinden geçiyor Paris üzerinde ve sarıyor kenti
Deli, çıplak ve devrilmiş, ağzı Notre-Dame'ı emmekte.
Saint-Merry çevresinde Büyük Ayı Küçük Ayı homurdanıyor.
Kesik elim parlıyor gökte Orion burcundan.

Bu soğuk, bu kabarmış, titrek, gerçek dışı ışıkta
Bir bitkinin soğumuş imgesidir tıpkı Paris
Görünen gene kendi külünde. Üzgün belirti.
Yaşları yok ve yanyana dizilmiş evler, sokaklar
Us çelen bir çöldeki taş ve demir yığınlarıdır.

Tebait ve Babil daha ölü değildir, bu gece, ölü Paris kentinden
Göğel ve yeşil, mürekkep ve katran, ağarmış sivrilikleri yıldızlardadır.

Ne tek gürültü. Ne geçen. Ağır sessizliği savaşın.
Lâmbaları mor gözlü işeme yerlerine dalıyor gözüm.
Işıklı tek yer orası, üzüntümün sürüklendiği.

İşte böyle her akşam yaya dolaşıyorum bütün Paris'i
Batignolles'den Quartier Latin'e geçeceğim sırada Andes'lardan
Yeni yıldızların ateşi altında, daha büyük ve daha yılgın,
Güneysel Haç her adımda öyle eşsiz ki ona doğru yükseliyoruz eski acundan
Bu yeni bölgesinde.

Geçmişi olmıyan kişiyim ben. —Yalnız kesik elimden acı duyuyorum.—
Bir otel odası tuttum tek başıma kalabileyim diye.
Yazılarımla dolu bir sepetim var sorgun ağacından yepyeni.
Ne tablom, ne betiklerim, ne de tek biblom.

Bir gazete sürünüyor masamın üstünde.
Çıplak odamda çalışıyorum, donuk bir ayna ardında,
Çıplak ayaklarım kırmızı döşemede, ve toplarla ve küçük bir çocuk düdüğüyle oynıyarak
ACUNUN SONU'na çalışıyorum.

NOTRE-DAME OTELİ

Döndüm Quartier Latin'e
Gençliğimde olduğu gibi
Bitti sanıyordum o üzünç
Uyanmamıştı da yeniden
Umutsuzluklarım düşlerim
Yaptıklarım on sekizinde

Verilmedi evlerin yemi
Adı değişti sokakların
Saint-Séverin kaldı çırçıplak
Maubert alanı daha büyük
Genişledi Saint-Jacques sokağı
Böylece hem yeni hem eski
Daha güzel şimdi buralar

Hep yolumu yitiriyorum
Saçı sakalı kıpkısa
Bir yüz gezdiriyorum bugün
Ve dedemin kafatasını

Üzülmüyorum bunlardan
Yıkıcıları çağırıyorum
Gömün ulan çocukluğumu
Ailemi alışkanlıklarımı
Bir gar yerleştirin alana
Ya da boş bir yer bırakın
Kurtulsun diye soyum sopum

Ben babamın oğlu değilim
Dedemdir tek sevdiğim insan
Yeni bir ad buldum kendime
Arkasında yakın günlerin
Yeniliklerini saklıyan
Okunaklı bir afiş gibi
Kırmızı-mavi bir duvarda

Birdenbire canavar düdükleri böğürüyor, pencereme koşuyorum ben de.
Şimdiden top gürlüyor Aubervilliers'in oradan.
Yıldızlanıyor gökyüzü alman uçaklarıyla, mermilerle, haçlarla, fişeklerle,
Düdüklerle, çığlıklarla köprülerin altında çatırdıyan, inliyen.
Uçurumdan daha karanlık ağır salapuryalarla Seine,
Boğulan —suyun dibinde boğulan— yıldızlarla sırmalı
Büyük Merovenj krallarının tabutları gibi uzun salapuryalarla.
Arkamdaki lâmbayı söndürerek yakıyorum iri bir puro.

Sokakta kaçışan adamlar, uykularından olmuş, gümbür gümbür,
Dar atıyorlar kendilerini Préfectance'ın kükürt ve barut kokan sığınaklarına.
Valinin mor arabası itfaiyecilerin kızıl arabasıyla karşılaşıyor,
Çevik ve masalsı, yırtıcı ve yalpak, kayıp giden yıldızlar gibi dişi kaplanlar.

Canavar düdükleri miyavlayıp susuyor. Dayanılmaz oluyor gümbürtü. Yukarda. Delirmiş.
Havlamalar. Çatırtılar ve derin sessizlik. Torpillerin sağır keskinliği ve sert düşüşü sonra.
Milyonlarca fıçının yuvarlanışı. Şimşekler. Ateş. Duman. Alev.
75 lik akordiyon. Büyük kemanlar. Haykırışlar. Düşüş. Çığlık çığlığa sesler. Öksürükler. Yıkıntı yığınları.

Görünmez göz kırpışlarıyla devimlenmiş baştanbaşa gök
Göz bebekleri, o çokrenkli ateşler, kıvrak helezonları kesen, parçalıyan, yeniden canlandıran.
Ansızın bir projektör «bébé Cadum» afişini aydınlatıyor
Sonra göğe sıçrıyor ve orada sütlü bir çukur açıyor bir emzik gibi.
Alıyorum şapkamı ve karanlık sokaklara dalıyorum kendi başıma.
İşte yaşlılar gibi birbirlerine dayanan iri göbekli evler.
Fırıldakların, bacaların hepsi de göğü gösteriyor parmaklarıyla.
Omuzlarım ceplerime gömülü, Saint-Jacques sokağına çıkıyorum.

İşte Sorbon ve kulesi, kilise, Louis-le-Grand lisesi.
İşindeki bir ekmekçiden ateş istiyorum az ötede.
Yeni bir puro yakıyorum ve gülümsiyerek birbirimize bakıyoruz.
Güzel bir dövmesi var, bir gül, bir ad ve hançerli bir yürek.

Bu adı iyi tanıyorum annemin adıydı.
Sokağa çıkıyorum koşarak. Evin önündeyim işte.
Hançerli yürek —düşüşün ilk noktası—
Daha güzel, yakışıklı ekmekçi, senin çıplak göğsünden—
Benim doğduğum ev.

ANNEMİN KARNI

İlk barınağımdı o
Yusyuvarlaktı
Çoğu kez düşünürüm
Ne olduğumu gerçekten

Ayaklar bağrında anne
Dizler ciğerine karşı
Eller geçitte büzülmüş
Birleşirlerdi karnına

Sırt bükülüp kıvrılmış
Gözler boş kulaklar dolu
Uzanıp gerilmiş her şey
Gövdenin dışında baş sanki

Kafatasım çıkış yerinde
Sağlığınla eğleniyordum
Sıcaklığınla kanınla
Kucaklamalarıyla babamın

Çoğu kez melez bir ateş
Işıtıyordu karanlıklarımı
Başım bir vuruşla yassılıyordu
Tekmeliyordum yüreğini

Dölyatağındaki büyük kas
Öyle sert sıkıyordu o zaman
Kendimi acıyla bırakıyordum
Ve kanınla kaplıyordun beni

Alnım yamrı yumrudur gene
Saldırışlarıyla babamın
Gerekir mi dirence karşı koymak
Böyle yarı yarıya boğulmuşken?

Açabilseydim çıkış yerini
Seni ısırır dişlerdim
Konuşmayı bilseydim bir de
Derdim :

Bok, istemiyorum yaşamak!

Karşı kaldırıma dikilip uzun uzun eve bakıyorum.
Bu ev «Gülün Romanı» yazılan evdir.
Saint-Jacques sokağı 216, «Yabancılar Oteli».
218'de birinci sınıf bir ebenin tabelâsı var.

Vakti çok doluydu da annemi yatmıya, doğum yapmıya gönderdi bitişik otele.
Beş gün sonra Brindisi'ye giden yolcu vapuruna binmiştim. Annem Mısır'daki babama kavuşmak için giderken.
(Yolcu vapuru — «posta vapuru», paket, postacı, sandık; Hint postası gene söylenir ve Umut Burnu'nu dolaşmıya giden üç direkli gemilerin adı uzun-yol-postasıdır.)

Mısırlı ninem gibi uzak denizlerden miyim ben ya da babam gibi isviçreli mi
İtalyan fransız iskoçyalı flâman mıyım dedem gibi ya da Bourgogne'da ve Rheine bölgesinde org yapıcısı büyük atadan mı gelmeyim, yoksa
En iyi Rubens biyografyasını yazandan mı?
«Chat-Noir» da şarkı söyliyen biri daha var demişti bana Erik Satie.
Gene de ben adımın ilk kişisiyim bütün ayrıntılarını kendim bulduğuma göre.

Lavater'in kanı var damarlarımda, Euler'in kanı var,
II. Katerina'nın Rus sarayına çağırdığı ünlü matematikçinin, 86 yaşındayken kör olup, 12 yaşındaki küçük oğlu Hans'a
Roman gibi okunan bir cebir betiği yazdıran adamın,
Gözlerini yitirmiş olsa da anlayışından, bilgisinden, uzgörüsünden hiçbir şey eksilmediğini
Tanıtlamak için kendine.

Karşı kaldırımdayım ve yüksek, dar eve bakıyorum karşıdaki
Kanımın içindeymiş gibi tâ can evimde yansıyan. Bacalar tütüyor.

Hava karanlık. Ben böyle yıldızlı gece görmedim. Bombalar patlıyor. Ağlıyor patlamalar.
Gün ışığına çıkmış mamut mezarlığı üstünde kurulu bu Etrüsk mezarlığını gün ışığına çıkarıyor delik deşik yol
Monaco prensinin «Okyanus Araştırmaları Kurumu» yükselen bu şantiyede
Tahta perdeye karşı o geri çekildiğim ve sendelediğim ve yapıştığım
Eski yırtık afişler üzerinde yeni afiş.

Ey Saint-Jacques sokağı! Şu Paris'in bir döl yolu biçimindeki koca yarığı, oradan yaşamı sinemaya aktarmak, perdede oluşu, kümelenmeyi, çekirdeği çevresinde parıldamayı göstermek istediğim yarık,
Notre-Dame,
Eski derinlemesine yarık, uzun ilerleyiş
Flandres kapısından Montrouge'a,
Ey Saint-Jacques sokağı! Evet, sendeliyorum, ama dokunmadım ölüme, çarpılmak şöyle dursun.

Ev beni ürküttü de ondan sendeledim ve giriyorum
—Düşüşün ikinci noktası— bu «Yabancılar Oteli» ne, sık sık günü ya da geceyi geçirmek için
Oda tuttuğum, anne,
Renkli bir kadınla, boyalı bir kızla, Harcourt'dan ya da Boul'Mich'den

Orada bir ay kaldım New-York'da ailesi yanına dönmesi gereken o amerikalı genç kızla
Bütün gemilerin kalkmasına aldırmıyan
O genç kız odamda çıplaktı çünkü ve dansediyordu karşısında yanan ateşin
Ocağımda ve sevişerek eğleniyorduk her getirişte köşedeki çiçekçi Parma menekşeleriyle dolu bir sepet

Ve birlikte okuyorduk, işi sonuna dek götürüp, «Physique de l'Amour» unu ya da «Latin Mystique» ini Remy de Gourmont'nun.

Ama yalnız giriyorum bu gece, anne, içeri.

YABANCILAR OTELİ

Nedir Sevgi o benim sevgimin adı?
Giriyorum. Bir iğne buluyorum lâvaboda
Unutulmuş saçlar bir köşede
Ya da bacanın
Mermeri üstünde ya da düşmüş
Döşemenin bir çizgisine
Arkasında konsolun
Ama adı Sevgi nedir sevgimin adı
Aynanın içinde?

LA FIN DU MONDE
filmée par l'Ange Notre-Dame

(1917)

İsrafil'in filme aldığı
ACUNUN SONU

BİRİNCİ BÖLÜM

TARAFSIZ TANRI

1.

Aralığın 31'i. Baba Tanrı amerikan biçimi masasındadır. Sayısız kâğıtları imzalar çabuk çabuk. Sırtında gömlek, gözlerinin üstünde de yeşil bir abajur vardır. Ayağa kalkar, iri purosunu yakar, saatine göz atar, odasında sinirli sinirli yürür, purosunu çiğniyerek gider gelir. Yeniden masasının başına geçer, imzalamış olduğu kâğıtları coşkunlukla itip sağındaki Büyük Betiği açar. Şöyle bir inceler, kurşun kalemiyle cep defterine rakamlar yazar, betiğin sayfaları arasına düşen puro külünü üfürür. Birden telefona sarılır ve kızgın kızgın konuşur. Işık yönetmenlerini toplantıya çağırır.

2.

Işık yönetmenleri girerler.

Papa, Hahambaşı, Mason'ların Büyük Efendisi, Saint-Synode'un başkanı, Büyük Lâma, Büyük Buda Rahibi, Bay Pastör, Sosyalist-Hıristiyan Saylav, Rasputin falan, arka arkaya içeri girerler ve patronun koltuğunun gerisinde sıralanırlar. Kendi bakanlıklarının simgelerini takmışlardır ve ellerinde hesap defterleri vardır. Baba Tanrı birer birer onları sorguya çeker. Herbiri ilerler, defterini sunar, Tanrı da eki kendi defterine işledikten sonra, onaylar, İşi bitince, hepsini sert bir el sallayışla sepetler.

3.

Baba Tanrı bilânçosunu yalnız bir kez çabucak yapar. Yıl iyiydi. Büyük Savaş istediği gibi gidiyor. Ruhların dinlenmesi için epeyce tapınak. 1.25 liradan bir milyon ölü. Ellerini kıvançla oğuşturur. Ama bu hep böyle sürüp gidemez. Her şey pahalanıyor. Başka bir şey düşünmeli. İyi ki...

Kendisine bir telgraf getirirler

Merih-Kent-P.K.Z. 19. 18. 43.

Gelin. Varlığınız gerekiyor. İlk propaganda alayı cuma 13. Başarı yüzde yüz.

Ménélik

Şapkasını, bastonunu, eldivenlerini alır ve hemen çıkar.

4.

Baba Tanrı lüks otomobiline biner.

Kocaman tabelâsı yarı karanlıkta yanan Grigri's Communion Trust Ltd Şti'nin dümdüz, yeni barakaları görülür. Akşam üzeridir. Binlerce memur iş yerlerinden çıkmaktadır. Telâşlı kalabalık. Sözle anlatılmaz bir gidip gelme. Anafor. Tıkanıklık. Binbir türlü giysi. Keşişler, leviler, rus papazları, öğrenci papazlar, rahipler, misyonerler, çırak papazlar genç, güzel rahibelerin daktiloluk ettikleri yazıhanelerde memurdurlar.

5.

İnterlaken. Merih garı. Çepçevre Jungfrau dağlarının eteğinde ucsuz bucaksız, ışıkla donatılmış yapılar. Dağın içinde, dört bir yanda fabrikalar. İşletmeler. İşaret direkleri. Bacalar. Dev gibi su boruları. Köprüler, kirişler, depolar, kapı kuleleri, kablolar. Belende türbinlerin uğultusu. Gezegenlerarası tren korkunç bir gürültüyle gelir, tepeden tepeye gerilmiş çekimli bir ağın içine düşer. Asansörler inip çıkar. Güçlü ışıldaklar tutuşur. Pırıldaklar. Renkli, görümsel telgraflaşma. Kalkmak üzere olan tren durur, dev dinamoların sapanıyla sallanır. Morötesi bir şimşek. Bir helezon çözülür. Tren yola çıkmıştır. Yıldızlı göğün içinde uzaklaşıp giden arka feneri görülür. Pırıldaklar daha çok parlar.

İKİNCİ BÖLÜM

DİNLER PANAYIRI

6.

Merih-Kent.

Baba Tanrı Merih'e, o dinler panayırına yerleşmiştir. Haftalık atlı gezinti sirkin çevresinden çıkar ve başlar.

7.

En eski dinlerin, Krişna'dan İsa'ya dek, bütün kurucuları arka arkaya geçerler. Sonra general Booth, Herr Rudolf Schreiner, Sâr Péladan gelir. Gotik katedrali, putsever tapınağı, pagod, sinagog biçimi büyük arabalar içinde Hıristiyanlıkçı Bilginler, Metod'cular, Mormonlar, Vaftizciler falan, bütün o çağdaş öğreticiler birbirini tutmaz tapınışlarını ululalar. Zenci, meksika, okyanus putları. Kaş-göz oynatan maskeler. Tören şarkıları, tören dansları. Kafesler içinde, kötülükçü tanrılar. Ashmodée, Ahriman gibi ya da Ahasvérus, rahibe Marie Alacoque, Huysmans gibi birkaç şaşırtıcı kimse. Ayrıca, bir iki canlandırılmış olay ya da tarihsel canlandırma : Albigeois'ların öldürülüşü; maymunlar tanrısı mavi Bacchus; Muhammed'in kaçışı gibi. Toz, bayraklar, tören mumları, püsküllü tavanlar, konfeti yağmuru. Buhurlukların ve koku yakıcıların dumanı. Koşumlu filler böğürür, keyiflerince dolaşan

parslar ulur. Develer, hecinler, kırmızı püsküllü katırlar. Alayın şurasında burasında bir iki açıkgöz : ateş yutan Zulu; köpek kafalı adam. canlı piliçleri parçalayıp yiyen yaban-kadını, Kekseksa; ayakcaklar üstüne çıkmış Charlot.

8.

Alayın önünde Merihliler kalabalığı sıkışır. Kavanozlar içinde pek seçilemiyen düşükler gibi, kendilerine konut olmıya yarıyan sabun köpükleri içinde görülür bu Merihliler. Bukalemunlar gibi yanar söner, içlerinden geçen duygulara göre renk değiştirirler.

9.

Gözbağcılıklar, çığırtkanlık, gürültülü müzik, bütün bu alacalı bulacalı görünüş, giysilerin altınları, kokuların keskinliği, kimi görünümlerin, kimi durumların, kimi kutlanmış sunguların iç parçalıyan ürkünçlüğü, bu dinler cümbüşünde yararlanılmış bütün o benlikçi, o pek kaba araçlar, birtakım şehit kadınların iğrenç görünüşü, mısırlıların yeniden diriliş inançlarınca hayvanlara yapılan işkence, zenci maskelerinin donmuş korkusu, yırtıcı danslar, ne varsa hepsi, ince, dayanıksız Merihliler kalabalığını ürkütür, içlerini yakar, şaşkına döndürür. Baba Tanrı amacına ulaştı. Öyle bayağı bir panayır ki bu.

10.

Merihli konutlarının en çarpıcı, en keskin renklere boyandığı görülür. Kimi kararır, patlar, oyulur.

Kabarcıklar bir titreyişe kapılmışlardır. Köpürür gibidirler. Üstüste çıkarak alabildiğine şiştikleri ya da gevşek gevşek buruşup gittikleri görülür. Kaçar, gözden yiterler.

11.

Merihliler polisi, kendi polislerini salarlar.

Ürkünç, ağır, tunç otomatların alaya saldırdıkları görülür. Genel kargaşa. Alay bozulur. Baba Tanrı çöle kaçar.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÖNGÖRÜ DALAVERESİ

12.

Merih'de, insanların işletmesi altındaki Serüvenciler kenti.

Baba Tanrı, gücsüz, başı dazlak, üzgün çıkagelir. Takma yakasını yitirmiştir, cilâlı kunduraları da patlamıştır. Yelyepelek Büyük Otel'e varır, dostu Ménélik de kendisini içeri buyur eder.

13.

Ertesi sabah.

Tanrı sabahlıkla bir koltuktadır. Sömürgenin en çok sözü geçen üyeleri dünkü olaylar için baş sağlığına gelirler.

Tanrı bir sinemaya gitmek istediğini, çok güzel savaş filimleri olduğunu bildirir.

Bunun üzerine, Merihlilerin inançlı, kuruntusuz, barışçıl yaratıklar olduğu kendisine öğretilir. İyotla, insan kanının dumanlarıyla beslenirler, bununla birlikte en küçük bir kıyınç görünüşüne dayanamazlar.

Tanrı direnir. Tasarıları, düşünceleri vardır, eğlenceden vazgeçmek istemez. Yeryüzünde kızışmış savaşın görünümü ondan iyi çıkar sağlanacak, asılanacak kadar uludur.

Herbiri öğüt verir ona.

Herkes çıkınca, Ménélik Tanrı'ya yaklaşır ve, efendisine vereceği öğütler için bağışlanmasını dileyen saygılı bir uşak gibi, öngörüler gerçekleştirmesini aşılar. Tanrı da Ahdiatik'-deki birtakım eski arkadaşlarını telgraf çekerek toplantıya çağırır.

Ellerini oğuşturur ve gülümser.

14.

Yalvaçlar gelir.

Tanrı onlara öngörüler açma tasarısını açıklar. Herbiri o anda kendi öngörüsünü över, savunur... Çığlıklar, çekişmeler, el-kol sallamalar. Yahudiler birbirlerinin sakallarından çekerler.

Kurulun üç ufak yalvaçı, Nahum, Amos, Michée, özellikle pek yamandırlar. Tanrı da omuzlarından tuttuğu gibi kapının dışına kor bunları.

15.

Ménélik içeri girer ve Tanrı'nın gözlerinin altına, Notre-Dame de Paris'nin, elinde borazanıyla iki kule arasındaki çatıya tüneyen İsrafil'le çekilmiş bir fotoğrafını kor. Bunun, Roland'ın borusunu yiğitçe öttüren Fransız ozanı Thouroulde olduğunu söyler. İyi yapıyordu işini, der. Tanrı inanır. İsrafil'e şifreli bir mesaj gönderir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SİNEMACI İSRAFİL

16.

Paris. Genel görünüş.

Roue; Tour; Sacré-Coeur; Panthéon; köprüler. Yukarıda ve aşağıda Boulogne ve Vincennes ormanları. Saint-Cloud'nun ve Montmorency'nin gülümsiyen tepeleri. Dipte, Alfortville'in oradan, pırıl pırıl Seine yükselir. Trenler.

17.

Ayrı ayrı semtlerde değişik görünüşler. Montparnasse'lı sanatçılar, Bois'lı kibar kadınlar; Moulin-Rouge'da içki. Sabahın beşinde Les Halles. Chatelet'de bir arabalar kalabalığı; Bourse; Paix sokağında iş yerlerinden çıkış, şöyle zevkli bir çay. Etoile alanı, dolmakalemler gibi yer değiştiren otomobiller. Villette'de bir grev. Le Matin'in rotatifleri; Hôpital caddesinde çorba içmiye gelen halk; Glacière sokağı, Luxembourg bahçesi; Europe semti.

Grenelle rıhtımı, eskiciler. Saint-Louis'de bir çekim; dış semtlerde büyük fabrikalar v.b.

18.

Sokak içlerinde ufak çapta Paris görünümleri.

Dört mevsimlik satıcılar; müvezzi; saçak altlarındaki ozan; kibar soyguncu; koca Marcelle. Bir sokak arşınlayıcı; 11 numaralı hücrede yatan. Çalışan lâğımcı; son bohem; Yan-çizer ana ve Gözlük ana; Saint-Séverin'li diyakoz. B. Deibler; Maliye Bakanlığındaki odacı oğlan v. b.

19.

Dört bir yanıyla Notre-Dame de Paris. Yapısının açık seçik ayrıntıları. Maymunlar. Çatılarda havariler. Ve orada, ağzındaki borazanla İsrafil görülür.

BEŞİNCİ BÖLÜM

ACUNUN SONU

20.

Öğle. Notre-Dame. Otobüsler orta kaldırımın çevresinde dolanır. Hotel-Dieu'den bir cenaze arabası çıkar, arkasından da savaş körleri gelir. Bir inzibat kolu kışlanın önünde karşı karşıya dizilmiştir. Telâşlı kişiler alanı dört bir yandan gelip geçerler. Sol kıyıda bir öğrenci dizisi arka arkaya yürür.

21.

Borazanın ilk çalışında, güneş yuvarlağı bir dalgalanmayla büyür ve ışığı sönükleşir. Ansızın bütün yıldızlar belirir gökte. Ay, apaçık döner.

22.

İsrafil zorla yanaklarını şişirir.

23.

Geçenlerin kulaklarını tıkadıkları ve başlarını burunlarının dikine çevirdikleri görülür.

24.

Acundaki bütün kentlerin ufukta belirdikleri, demiryolları boyunca kaydıkları, Notre-Dame'ın avlusunda birbirlerinin üzerine yığılıp toz olmıya geldikleri görülür.

25.

Güneş yerinde durup durur. Bir öğledir.

26.

Derken, insanların kurduğu her şey canlıların üzerine gümbür gümbür yıkılır ve gömer hepsini. Yalnız makinemsi canlılıkta bir şey iki saniye daha sürer. Trenlerin, gittikleri yolun bitimine yuvarlandıkları, makinelerin boş döndükleri, uçakların ölü yapraklar gibi düştükleri görülür.

27.

Ucsuz bucaksız bir toz yığını dimdik göğe yükselir, sonra yayılır, ayrılır, durulur, fırıl fırıl döner, tarazlanır, dört bir yöne çekilir; yeller fırtına gibi eser. Deniz açılıp kapanır; Meksika dağları ışığın içinde tepinir.

ALTINCI BÖLÜM

HIZLANDIRILMIŞ VE YAVAŞLATILMIŞ SİNEMA

28.

İnsan ölür ve yok olan evcil hayvanlar, avlanmış olan türler yeniden ortaya çıkar. Denizler balinalarla dolar ve toprağın yüzü iri iri bitkilerle örtülür.

29.

Sürülmemiş tarlaların yeşerdiği ve kudurmuş gibi çiçeklendiği görülür. Atılgan bir bitki çıkar. Buğdaygiller ağaçlaşır; çılgın otlar, yüksek ve sağlam, sertleşir. Baldıran baklagillere döner. Çalılar belirir, fışkırır. Ormanlar genişler ve Avrupa ormanlarının baştanbaşa Amerika ağaççıklarıyla kaplandığı, karardığı görülür.

30.

Islak havada ağır ve tozlu tüyleriyle sayılmıyacak kadar çok kuş uçar. Kunduz, su samuru kum gibi kaynar akarsuların içinde. Bataklıklarda dev gibi böcekler doğar ve durup dinlenmeden yumurtlar.

31.

Güneş yuvarlağı gevşer ve yeniden soğur. Buzullar yükselir, genişler. Güney dağlarından lâmalar, ayılar, akbabalar indiği görülür. Hepsi de bir sıcak hava akımı geçen Kuzeyin son bozkırlarına sığınır. Hepsi de yeni sonsuzluk ve genişlik ortamına ayak uydurur. Lâmanın ayakları, boynu uzar. Akbabanın huyu gibi kanatları da değişir, ufalır. Ayı irileşir, şişer, kıl döker, koskocaman kesilir. Bir zürafa, bir ilkçağ sürüngeni, bir mamut görülür.

32.

Sonra her şey donar.

Buzlar yayılır; denizleri kaplar ve göğü doldurur. Yersel hayvanlar gibi kuşlar da ölür. Tek başına var olan dar, ılık bir suyun kıyılarına insan yüzlü, ıslak, ayaksız yaratıklar, ciğerleri dışarda, başlarının iki yanında, soluk almıya gelirler.

33.

Güneş yeniden büyür ve sıcaklığı artar, sisler perdesi içinde keskin ve alacalı bir ada seçilir. Bu adada, yadırgı bir kargaşalık içinde, bütün yok olan yaratıkların biçimleri kısaca görülür: Kangurular sıçrıyarak geçer; ölülerin ruhları uçar; ornitorenk ileri çıkar ve can çekişirken alaycı gözleriyle bakar size; Avusturalya karatavuğu cinsel tepinmesine başlar; orangutan veremli gibi öksürür; bir domuz tortop yuvarlanır.

34.

Çöl. Ağarmış kemikler ve ucsuz bucaksız yumurta kabukları.

35.

Yağmur yağar. Yağmur yağar. Erir her şey. Gök ve yer. Salyalıdır güneş. Darmadağınık bulutların içine uzanır ve çamurun içine düşer. Işınlarının su damlaları içinde çözüldüğü ve pek küçük gökkuşaklarından yere ekildiği görülür.

36.

Güneş şimdi çok yakındadır. Yuvarlağı göğün dörtte birini kaplar. Dimdik, sonu gelmez ateş demetleri salar yere. Sonra daha kızışır, biraz yükselir ve yassıca, kalın bir kitle kesilip yoğunlaşır.

37.

Buzullar sıvılaşmıştır. Yer pekişir. Dumanlar havalanır ve yarı yüksekliğe kalkar. Hava sıcaktır. Bir çamur ırmağı gitgide yığışan, kaynaşan, kara parçalarına dönen koskoca kesekler getirir. Birdenbire çılgın yüksekliklere fışkırır bir ot, fışkırdığı anda solup gene dirilir. Kömür ocaklarının süngere benzer, tekgözenekli, saydam ve etli biteyi çıkıp büyür.

38.

Üç öğenin gücünü ele geçirip, başka şeye dönüştürüp, besin olan karışık özü işliyen bitkiler görülür.

39.

Yağmur yağar. Yağmur yağar. Su yükselir. Kozalakgillerin iğneleri dal dal ayrılır, yassılarak şemsiye biçiminde açılır. Suyun akıntısınca sallanan mantarlar biter her dalda. Her türün kalıntıları göl diplerine yığışır. Çürüyen, ayrışan pleziyozorlar.

40.

Güneş erir. İçinde bir iki şişkin, tiksinç, dev kurtçuğun yavaş yavaş kımıldadığı bir deniz üstünde fosforlu, tozlu sis türü.

41.

Varolmuş olan her şeyin üzerine karanlık bir göz kapanır.

42.

Bir parmak gerinir, uzanır, dokunur, yoklar, büzülür, bir kabuğun içine çekilir. Otumsu ayak demetleri uyanır, ayçiçekleri gibi döner. Bir ipin ucunda bir mide yürür ve titreşir. Emmeler, sarsılmalar, çekmenler. Suyun altında her şey kör ve şaşıdır.

43.

Eklemler kaskatı kesilir. Doymuş mide mercana döner. Taşlaşma. Gözenekler camsı bir ter çıkarır. Devinç, seyrekleşerek, bir bitişme yerinde donar. Yaşama kök salar ve bir sonda gibi inerek demir atar. Derinlikte varolan salt gecedir ve yalnız taşlar canlanır.

44.

Billûrlaşmaların altı kollu yıldızlara döndüğü ve her kolun düğümlenip X biçiminde, taf haçı, üç dallı haç, papalık haçı, üç ayaklı haç biçiminde çaprazlaştığı görülür. Ekran üzerinde oransız olur bütün bunlar. Alabildiğine küçük olan, alabildiğine büyük kesilir. Merkezde bulunan ateş molekülsü gölgeyi ekrana yansıtır.

45.

Çokyüzlü cisimler kurnazca, titizce yer değiştirir. Renkli gazlar çökelir. Eksiksiz madenler birleşir ve maddenin dışıklarından katkısız öğelerin fışkırdığı görülür.

46.

Karanlıktır her şey.

Toprağın soy ağacını çizen ve damarları koyu kırmızı ateşten bir ağ görülür. Bir sinir örgütü gibi sıktır bu ağ.

47.

Bir dolaşım yerleşir, bir kaynama, bir parıldama. Gölgelerin yay parçaları birleşir. Ateşin küre dilimleri yalıtlanır. Koniler, silindirler, piramitler. Hepsi de merkezdeki ocağın üstüne devrilir gürültüyle. Patlama. Ve azgın deniz, seller gibi akan köpük ileri fırlar.

48.

Bir yuvarlak.

Soğuk bir ışık tırnağının kazıdığı çatlak, yarık, kurumuş yüzey. Bir alçı, bir alçıtaşı, bir tebeşir katmanı, sonra da kıvılcımlar saçan bir çakmaştaşı katmanı incecik zarlar gibi çözüşür bu yüzeyde. Her yerbilimsel çağ gene görülür. Huniler oyulur. Süngertaşı bir buz yalağının dibinde yatar. Dikey kayağantaş. Kaya. Granit. Boraks. Oyuk tuz.

49.

Her şey su gibi sıçrar. Her şey birbirine karışır. Altalta. Üstüste. Asfalt gibi ağır, yağlı deniz. Karamtırak, kanlı, sıvılaşan toprak. Dalgalar dağlara döner ve karalar batar, yok olur.

Kasırga.

50.

Aydınlığın son parıltısı bir köpekbalığının yüzgeci gibi yarar kargaşa uzayını...

YEDİNCİ BÖLÜM

TERSİNE

51.

Abin, feneri yakmakla görevli memur, odasında aracı tutuşturur. Bir kurşun sıçrar. Bir yay kırılır. Ve film başdöndürücesine tersine çevrilmiye başlar.

52.

Aydınlığın son parıltısı yağlı denizi tutuşturur. Karamsı toprak yekinir. Kızgın madde yığınları diklemesine düşer. Yeraltındaki su buharlaşır. Denizaltındaki toprak patlar. Su, hava, ateş çözüşür. İlksel toprak kıvrıntıları okyanusların yüzüne çıkar. Bileşimler bağlanır. Ağaç biçimindeki organlar gölgeyi deler, yükselir, büyür. Deniz köpüğüyle çevrili bir göz açılır. Güneş yardımsever bir bitki gibidir. Sulardan çıkan her şey beslenir, şişer, tanelenmiş sıcaklıkla doyar. Her şey tırmanır. Su yosunları, mantarlar, maya mantarları canlı canlı ışıldar. Ansızın dev taşıllar ayaktadır. Yağmur yağar. Dumanlar yoğunlaşır. Buzullar oluşur. Hava soğuktur. Güneş soluktur şimdilik. Uzaklaşır, yeğinliği artar, değirmileşir. Dirilir çölün tozu. Ayaksız binlerce hayvan tırmanır kumda. Bağalar, kabuklar, halkalar. Sonra, donar hepsi. Buzul. Deniz ayısı ulur ve

kalkmıya davranır. Bir kutup denizinin kıyılarını bırakır fil. Karaların içlerine doğru lâma dağlara kaçar. Her şey, kuşlar ve bitkiler, yavaş yavaş kurunur, yeşilimsi, pek tatlı bir parıltıyla parlar. Sebzeler lezzetlidir. Çayırlarda koyunlar, inekler, atlar.

53.

Paris yeniden görülür. Trenler, dolaşan otobüsler. Notre-Dame'ın avlusunda telâşlı kalabalık. İsrafil'in, borazanı ağzından yorgun yorgun çıkarışı.

54.

Bir çatlak, sonra uzun bir boşluk, Merihlilerden kaçan, çölden çıkan, alaya dönen, sirkin çevresine dönen, Merih'den ayrılan, Interlaken'e varan, lüks otomobiline geri geri gidip binen, Grigri's Communion Trust Ltd Şti'nin odalarında kıçın kıçın dolaşan Tanrı, bürosunda, eldivenlerini, bastonunu, şapkasını bırakır.

55.

Ve, başlangıçta olduğu gibi, Baba Tanrı, amerikan biçimi masasında oturmuş, kızgın kızgın purosunu çiğnerken görülür...

V.B.

Buna hileli iflâs derler.

DOCUMENTAIRES

(1923)

(seçmeler)

BATI

HUDSON ÜSTÜNDE

Geniş koyda demirli ve yeryüzündeki her ulusun bandırasını
dalgalandıran sayısız gemiler arasından süzülerek kayı-
yor elektrikli sandal sessizce
Kanada'dan gelmiş odun yüklü büyük yelkenliler dev yelken-
lerini boşaltıyor
Kara duman selleri savuruyor demirden vapurlar
Yeryüzünün bütün ırklarından gelme bir sürü dok işçisi harıl
harıl çalışıyor tren ve fabrika düdüklerinin vapur düdük-
lerinin gürültüsünde
İnce güzel bir tekne her yanı hint meşesinden yapılmış
Ortasında Venedik gondollarındakine benzer bir kamara var

DELİKANLI

Fifth Avenue'lü Brummel'dir bu delikanlı
Ufacık elmas çiçekler serpiştirilmiş sırma boyunbağı

Pembe ve mor madenî kumaştan takım
Her düğmesi küçük kara inciden köpekbalığı derisi ayakkabılar
Amiyanttan örülmüş bir pijamayla cam kumaşından bir takımla timsah derisi bir yelekle caka satıyor
Altın öteberisini sabunluyor uşağı
Cüzdanına yepyeni ve kokulu kâğıt paralardan başka para koymuyor

YAPI

Büyük direkli köprüyü uçurdu haydutlar az önce
Vagonlar vadinin dibinde ateş almıya başladı
Yaralılar yüzüyor karnı deşilen lokomotifin uzanakaldığı kaynar suyun içinde
Buhar fıskiyelerinin yıkıntıların arasında canlı meşaleler koşuşuyor
Öteki vagonlar 60 metre yukarıda asılı kaldı
Asetilenle elektrik meşaleleriyle savutlanmış adamlar vadideki keçi yolundan aşağı inmekte
Sessiz bir çabuklukla yardım düzenleniyor şimdi
Sazların söğütlerin kamışların örtüsü altında su kuşları bir tatlı cümbüş çıkarıyor
Gecikiyor tan ağarması
Telgrafla çağrılıp da özel trenle gelen yüz kişilik marangozlar takımı yeni baştan kurmıya çalışıyor köprüyü
Tat tak tak
Çivileri ver bana

UZAK-BATI

MANTAR-KENT

1911 yılının sonlarına doğru amerikalı birtakım iş adamları
bir kent kurulmasına karar veriyor Kayalık Dağlar ete-
ğinde Uzak-Batıda
Daha aradan bir ay geçmeden tek bir evi olmıyan bu yeni
kent Birliğin ana demiryoluna bağlanıyor üç hatla
Dört bir yönden işçiler çıkageliyor
İkinci aydan başlıyarak üç kilise kuruluyor işletmiye açılan
beş de tiyatro
Birkaç güzel ağacın ayakta kaldığı bir alanın çevresinde ma-
den kirişlerinden bir orman uğulduyor çekiç sesleriyle ge-
ce gündüz
Vinçler
Makinaların soluması
Otuz katlı yapıların çelikten iskeleti gitgide belirmiye başlıyor
Tuğla duvarlar kapıyor çoğu kez yalın alüminyum plâkalarla
demir çatkıların ara yerlerini
Edison yöntemiyle betonarme yapılar dökülüyor birkaç saat
içinde
Boş bir inan yüzünden kente ne ad verileceği bilinemiyor ve
tombala yardımıyla bir yarışma düzenleniyor kentin ken-
disi de bir ad arıyan en büyük gazetesinin para armağa-
nıyla

KIZILDERİLİ KULÜBESİ

Ambalaj sandıklarından koparılma tahtalarla yapılmış ve bakır parçalarıyla pekiştirilmiş kurt yeniği kapıdan geçince
Basık bir salonda buluyoruz kendimizi
Çürümüş balık
Acı yağ kokan

Zenci silâhları
Kartal tüyü başlıklar ayı tırnaklarından ya da puma dişlerinden gerdanlıklar
Oklar yaylar baltalar
Kızılderili papuçları
Çekirdeklerle incik boncuklarla yapılmış bilezikler
Ayrıca
Kafa derisi yüzmiye yarıyan bıçaklar eski biçim bir ya da iki filinta geyik ve ren boynuzlarıyla işlenmiş bir tabanca ve bütün bir süslü ufak tütün keselerinden koleksiyon
Bir de kamış bir sapa takılmış yumuşak bir taştan yapılma pek eski üç tütün çubuğu

Ocağa eğilmiş de sonsuzluğa dek
Bu yerin yüz yıllık sahibi bir sucuk saklar gibi saklıyor kendini duman duman savuruyor kendini domuz derisi gibi tabaklanıyor islenerek kurum bağlıyor yüz yıllık çubuğu gibi gözünün karanlık çukuruyla ve ağzının karanlığıyla

GÜNEY

SARI HUMMA

Görünüm bahçelerle ormanlarla bezenmiş değil artık
Çıplak can sıkıcı bir ovadayız biraz biraz belirdiği uzaktan uzağa
Bir tutam bambunun
Cılız bir söğütün
Yelin büktüğü bir ökaliptüsün
Sonra bataklık
Şu sarımsı dumanları
Sürekli bir depremle sarsılan kuru topraktaki boz sisi görüyorsunuz ya
Milyonlarca sivrisinekle çürüntünün yayılan buğusudur bunlar
Zencilerin bile yaşıyamadıkları yerler var bu yörelerde

Bu kıyıda büyük büyük sakız ağaçlarıyla çevrili ırmak
Ağılı istiridye salkımlarıyla kaplı çamura dalan karmaş dolaş kökleri
Sineklerle ağılı böcekler kaba bir bulut oluyor kokuşmuş suların üstünde
Zararsız öküz-kurbağalarının yanında şaşırtıcı bir irilikte kurbağalar görülüyor

Bir köpek gibi sıçrıyarak kurbanlarını yakalıyan o ünlü yılantabutlar
Arduvaz rengi sülüklerin çoğaldığı bataklıklar var
Uyuyan timsahların çevresinde zıp zıp zıplıyor korkunç kırmızı yengeçler
Toprağın daha bir katılaştığı yerlerde dev karıncalarla karşılaşıyoruz
Sayısız ve yırtıcı

Bu ağılı çirkeflerin içindeki çürüntülü sular üstünde
Dimdik çiçekler açıyor kokuları insanı sersemleten bayıltan
Gök rengi al çiçek yığınları çatlıyor
Krom rengi yapraklar
Her yerde
Kara su yılanların düz başlarıyla delinen bir çiçekler halısıyla örtülü

İri mimozaların ortaya çıkardığı bir bataklıktan geçtim
Yolumun üzerinde benden uzaklaşıyorlardı
Hafif bir hışırtıyla dallarını çekerek
Çünkü duyarlığı olan ağaçlardır bunlar sinirleri var sanki
Konuşan taç yapraklarıyla dolu jalaplar sarmaşıklar ortasında
Pembe ve külrengi uzun bacaklı kuşlar gevrek kertenkelelerle şölen veriyor kendilerine ve büyük bir gürültüyle havalanıyor biz yaklaşırken
Ağır yağ centiyane kükürt rengi kocaman kelebekler de var
Ağaç tırtılları da

KUZEY

İLKYAZ

Yeryüzünün hiçbir ülkesinde olmıyan bir gürlükte ve gücde
Kanada'nın ilkyazı
Kalın örtüsü altında karlarla buzların
Birdenbire
Verimli doğa
Tutam tutam mavi ak pembe menekşe
Orkideler ayçiçekleri çizgili zambaklar
Ulu yolları içinde kayınların dişbudakların akçaağaçların
Kuşlar ötüşür uçuşur
Körpe ve yeni sürgünlerle tomurcuklarla örtülü bataklıklarda

Ormanlar ve ekili topraklar uzanır iki yanından yolun beş milden çok
Winnipeg bölgesinin en geniş alanlarından biridir burası
Ortada kesme taşlardan sağlamca yapılmış bir çiftlik yükselmede soylu kişilerin oturmasına yarıyan
En iyi dostlarımdan Coulon burada yaşar
Gün doğmadan kalkar da yüksek kula bir kısrağa binip dolaşır çiftlikten çiftliğe
Omuzlarının üstünde sallanır tavşan derisinden kalpağının ayakları
Kaşlar çalı gibi göz kara
Dipdiri
Pipo çenede

Gece sisli ve soğuktur
Yaman bir batı yeli inletir esnek köknarları karaçamları
Ölgün bir ışık gider genişliyerek
Bir kor çıtırdar
İçten içe başlıyan yangın yutar fundaları ince dalları
Reçineli ağaçlardan demetler getirir gürültülü yel
Koskoca meşaleler tutuşur ardarda
Görkemli bir yavaşlıkla yangın çevirir ufku
Ak gövdeler kara gövdeler kana belenir
Çikolata rengi bir dumanın kubbesinden döne döne fışkırır milyonlarca köz kıvılcımı tâ diplere tâ doruklara
Bu alev perdesinin ardında büyük büyük gölgeler görünür bükülüp devrilip yere yığılan
Balta sesleri çınlar
Yakıcı bir duman yayılır bir alay oduncunun budadığı kıpkızıl ormanın üstünde

AV

Yaban ördekleri bağırtlaklar kızkuşları toylar
Orman horozları ardıç kuşları
Kuzey tavşanları kar keklikleri kuzey keklikleri
Gök kuşağı benekli som balıkları yılan balıkları
Dev gibi turna balıkları ve kendilerine özgü bir tadları olan yengeçler

Omuzda av tüfeği
Kemerde bıçak
Avcıyla kızılderili iki büklüm ağırlığı altında hayvanın
Sürülerle al keklikler yaban güvercinleri
Yaban tavusları
Çayır hindileri
Bulutlardan inmiş kocaman aklı kırmızılı bir kartal bile

ADALAR

EL İLÂNI

Adamıza buyurun
Japon sömürgelerinin en güneyindedir bu ada
Ülkemiz Avrupa'da pek az tanınır doğrusu
İlgilenmiye değer
Hayvanları bitkileri çok çeşitlidir şimdiye değin de incelenmemiştir
Her yanda görmeden geçemiyeceğ'niz güzellikte yerler bulacaksınız
Ve içerlerde
Kendi türlerinde eşsiz mi eşsiz Buda tapınaklarının yıkıntılarını

HAFİF VE YÜCE

Hava kokulu
Amber mis ve limon ağacının çiçeği
Varolmanın tek nedeni gerçek bir mutluluk

ANI

Gök ve deniz
Dalgalar okşanıya geliyor köklerini hindistan cevizleriyle
büyük madensi yapraklı demirhindilerin

BALIKLI KOY

Öyle durgun öyle saydam su
Ak mercan çalıları görülüyor derinliklerde
Asılı denizanalarının ışığı yansıtan salıntısı
Balıkların uçuşmaları pembe sarı mor
Ve dalgalı yosunların dibinde gömgök denizhıyarları yeşil
pembe denizkestaneleri

HATUARA

Avrupa'daki moda akımlarını bilmiyor
Maviye çalan kıvırcık kara saçlarını yukarı kaldırmış da mercan iğnelerle tutturmuş japonlar gibi
Dirseklerine değin çıplak
İpek kimonosu altında

Sert dudaklar
Süzgün gözler
Düz burun
Parlak bakır rengi ten
Ufak göğüsler
Dolgun kalçalar

Bir devinç bir edim canlılığı diriliği
Genç sevimli bir hayvan bakışı var onda

Bilgisi : Yürüyüş dilbilgisi

400 sayfalık bir roman yazar gibi yüzüyor
Dinç
Kurumlu
Rahat
Sağlam güzel düzyazı
Tutup da ağzına koyduğu küçücük balıklar yakalıyor
Sonra dalıyor atakça
Dalıyor da çokrenkli ketenciklerle mercanlar arasından süzülüyor
Yeniden çıkmak için suyun yüzüne hemen
Gülümsiyerek
İri gümüş karınlı iki kılıçbalığı tutarak elinde

Daha kendisine sabahtan verilen mercan bir boyunluk altın işli papuçlar mavi ipekten yepyeni urbasıyla da pek kıvançlı

Dönence denizlerinde çıkan adlarına da «karak» denilen şu el gibi uzun iri karideslerle ve dikenli tuhaf yengeçlerle dolu bir sepet getiriyor bana

FİL AVI

I

Gece
Ağaçlıkta filler var
Kırılmış koparılmış dalların keskin gürültüsüne daha kaba gürültüsü katılmada ağır bir itişle devrilmiş iri muz ağaçlarının
Dosdoğru üzerlerine varıyoruz
Ufak bir tümseğe çıkarken en yakındaki hayvanın önünü görüyorum
Onu dikey vuran ay çok iyi aydınlatıyor güzel bir fil
Hortumu havada ucu bana çevrili
Sezdi beni yarım saniye gecikmiye gelmez
Basıyorum kurşunu
Derken yeni bir kurşun fırlayıp gidiyor Winchester'in namlusundan
Sonra yakıyorum pipomu
Koca hayvan uyumuşa benziyor mavi düzlükte

II

Büyük erkek bir filin yolunu kesiyoruz yeniden

Hayvan bizi batıya doğru sürüyor geniş ovanın tam ortasında
Ormanda beş yüz metre dolanıyor
Daha bizim bilmediğimiz bir yerde ağaçsız bir alanda gidip geliyor bir süre
Sonra dönüyor ormana
Şimdi hayvan iyiden iyiye kıpırtısız ne var ki hırıltısı zaman zaman ele veriyor yerini
On metreden bir şeyler görüyorum belli belirsiz
Hayvan mı bu gerçekten?
Tamam işte koskoca apak bir diş
Derken seller gibi bir yağmur boşanmıya başlıyor ve kapkara bir karanlık
Filim kopuyor

III

Kuzeydeki büyük bir ovada
Ormanın bitiminde büyük bir dişiyle ufak bir erkek üç de genç fil ayrı ayrı boylarda
Otların yüksekliği engel oluyor resimlerini çekmeme
Bir ak karınca yuvasının üstünden Zeiss dürbünümle gözetliyorum onları uzun bir süre
Yemek üstüne bir şeyler atıştırır gibiler eğlenceli bir dokunuşla bir incelikle
Bizi sezince tabanları yağlıyor hepsi
Çalılık onlara geçit vermek için aralanıyor ve bir perde gibi kapanıyor koskoca gövdeleri üstüne

YEMEK LİSTESİ

I

Mantarla süslü yeşil kaplumbağa ciğeri
Meksika usulü istakoz
Florida sülünü
Karaib salçası kertenkele
Hurma lâhanaları bamyalar

II

Som balığı Kızıl Rio'nun
Kanada ayısı jambonu
Minnesota çayırlarının bifteği
Yılan balığı buğulaması
San-Francisco domatesleri
İngiliz birası ve California şarabı

III

Winnipeg som balığı
İskoçya usulü koyun pastırması
Kanada krallık elmaları
Yıllanmış şarapları Fransa'nın

IV

Kankal istiridyeleri
İstakoz salatası kerevizli yürekler
Vanilya kokulu şekerli Fransa salyangozu
Kentucky pilici
Soğukluk kahve canadian-club viski

V

Tuzlu suda bırakılmış köpek balığı yüzgeçleri
Ölü doğmuş köpek yavruları balla hazırlanan
Menekşeli pirinç şarabı
İpek böceği kozalı kaymak
Tuzlanmış yer kurtları Kawa içkisi
Deniz yosunlarından reçel

VI

Chîcago'nun öküz konserveleri alman tuzlamaları
İstakozlar
Ananaslar goyavye meyveleri japon muşmulaları hindistan cevizi hint kirazları elma tatlısı
Fırınlanmış ekmek ağacı yemişleri

VII

Kaplumbağa çorbası
Kızartılmış istiridyeler
Mantarlı ayı paçası
Java usulü istakoz

VIII

Biberli ırmak kaplumbağalarından yahni
Kızartılmış muzlarla bezenen süt domuzu
Turplu kirpi
Yemişler

FEUILLES DE ROUTE

(1924)

(seçmeler)

1. LE FORMOSE[1]

SEN GÖKTEN VE DENİZDEN DAHA GÜZELSİN

İnsan sevdi mi gitmeli
Ayrıl çocuğundan ayrıl karından
Ayrıl dostlarından kadın erkek
Sevdiğinden ayrıl sevgilinden ayrıl
İnsan sevdi mi gitmeli

Yeryüzü kadın erkek zencileriyle dolu
Kadınlar erkekler erkekler kadınlar
Güzel mağazalara bak
Bu araba bu erkek bu kadın bu araba
Ve bütün güzel mallar

Hava da var yel de
Dağlar su gök toprak
Çocuklar hayvanlar
Bitkiler ve taşkömürü

[1] Bir gemi adı.

Öğren satmayı almayı bir daha satmayı
Al ver boyuna al ver
İnsan sevdi mi bilmeli
Yemeyi içmeyi şarkı söylemeyi koşmayı
Islık çalmayı
Çalışmayı da öğrenmeli

İnsan sevdi mi gitmeli
Ağlama gülerken
Memeler arasında barınma
Soluk al yürü al başını git

Güzelce yıkandım ve bakıyorum
Ağzı görüyorum bildiğim
Eli bacağı Gözü
Güzelce yıkandım ve bakıyorum

Orada hep yeryüzü bütün
Şaşırtıcı şeylerle dolu yaşama
Eczaneden çıkıyorum
Yeni tartıldım daha
80 kilo geldim
Seni seviyorum

KUZEY EYLEMİ 35° 57′
BATI BOYLAMI 15° 16′

Gideceğimiz yere bugün ulaştık
Beklediğim bir şey vardı.yolculuğun başından beri
Deniz bizi sallıyan dipten gelme büyük bir dalgayla güzeldi

Sabahtan beri de kapalıydı gök
Öğleden sonra saat dörttü
Domino oynamaktaydım
Ansızın bir çığlık atarak güverteye koştum
Tamam tamam
Lâcivert mavisi
Göğün papağan mavisi
Sıcak hava
Nasıl oldu bu iş kimbilir nasıl çıktı ortaya
Bir genel-renk aşamasıyla yükseliyor her şey gene de
Akşam tanık olmuştum buna bir çeyrek
Gök şimdilik duruydu
Batan güneş bir tekerlek gibi
Dolunay başka bir tekerlek gibi
Ve yıldızlar daha büyük daha büyük

Bu nokta sancaktan Madère iskeleden de Casablanca arasında bulunuyor
Şimdi

YAPMA YUMURTALAR

Kıyıya yanaşmamızı beklerken kokteyl içiyoruz sigara salonunda
Bir bankacı Bordeaux yakınlarında açılmış bir yapma yumurta fabrikasının kuruluşunu işleyişini anlatıyor bize
At kanındaki hemoglobinle yapılıyor yumurta akı
Sarısı katkısız yağlarla ve çok iyi inceltilmiş mısır unuyla yapılıyor
Soğutucu makinalardan geçen yuvarlak kalıplara dökülüyor bu karışım

Böylece sarı bir top elde ediliyor ve incecik bir zar bağlasın diye tutkallı bir sıvıya daldırılıyor
Kaymak gibi döğülmüş hemoglobin konuyor bu topun çevresine ve bunlar yeniden soğutucu makinalardan geçerken pek düşük bir ısı kazanıyor yumurta akı
Ürün tutkallı sıvıdan gene geçiriliyor sonra da kabuk yapmıya yarıyan kireçli bir çökelek elde ediliyor pek kolay bir yöntemle
Savaştan önce Dusseldorf'da gördüğüm makinaları düşündürüyor bana bu kahve tanelerini renklendiren kabuklandıran
Ve düşük nitelikdeki tanelere Jamaique Bourbon Bornéo Arap kahvesinin görünüşünü kazandıran parlatma makinalarını

PORTEKİZ KIYILARINDA

Eski gemiciler gibi hep kıyı kıyı gittik yola çıkıp Havre'dan
Portekiz açıklarında balıkçı tekneleriyle sandallarla örtülü deniz
Değişmez bir mavisi bir saydamlığı var
Hava güzel ve sıcak
İnsanın başına vuruyor güneş
Sayıya gelmez ufak mı ufak yeşil yosunlar sallanıyor suyun yüzünde
Birtakım besinler türetir bu yosunlar çabuk üremelerini sağlıyan
Bitmez tükenmez yemlerdir bunlar alay alay haşlamlının ince deniz kurtçuklarının başlarına üşüştüğü
Her türden hayvan
Denizyıldızları kurtlar denizkestaneleri
Ufak kabuklular

Işık sinmiş suların yüzüne yakın yerde kığıl kığıl bir kaynaşma
Oburca aç gözlüce
Ringalar ateşbalıkları uskumrular
Orkinosların azman istavritlerin tonbalıklarının izlediği
Yunusların camgözlerin domuzbalıklarının izlediği
Güzel bir gün ava elverişli bir gün
Hava bozdu mu balıkçıların da keyfi kaçar ve millet meclisine dek duyururlar yakınmalarını

PORTO LEIXOES

Geç varıyoruz günlerden de pazar
Zincirinden boşanmış bir ırmak liman
Yerlerinden ayrılmaksızın birbirlerinin üzerine çıkan yoksul küçük sandallarla sağa sola saçılmış zavallı göçmenler kıyıya gelmesini bekliyorlar yetkililerin
Liman hasta bir göz öteki patlak
Ve uzun menzilli bir top gibi eğiliyor kocaman bir vinç

BUBULAR[1]

Ah o zenci kadınları zenci köyünün dolaylarında basma ölçen satıcılarda karşılaştığımız
Yeryüzündeki hiçbir kadında yoktur bu kibarlık bu üstünlük bu yürüyüş bu gidiş bu incelik bu salınma bu duruş bu temizlik bu özen bu güc bu iyimserlik bu duygusuzluk bu gençlik bu tad

[1] Afrika zencilerinin giydikleri bol gömlek.

Ne ingiliz aristokratında Hydepark'da sabahları
Ne ispanyol kadınında pazar akşamları gezmiye çıkan
Ne Pincio'daki Roma güzelinde
Ne en güzel köylü kızlarında Macaristan'ın Ermenistan'ın
Ne eskiden kızakla geçen incelmiş rus prensesinde Neva rıhtımları üstünden
Ne bir çiçek gemisindeki çinli kızda
Ne güzel daktilolarında New-York'un
Ne de parislilerin en parislisinde
Bu şöyle bir görülmüş üç beş biçimi bütün yaşamım boyunca dolaştırsın kafamda Tanrı

Saçlarının her tutamı eş uzunluktaki birer küçük örgüdür boyanmış parlatılmış yağla oğulmuş
Parlak inci zincirleriyle ya da renkli ipek tellerle tutturulmuş birer küçük süs taşırlar başlarının üstünde abanozdan ya da bakırdan
Kaç aylık bir çalışmayı gösterir bu saç biçimi ve bütün yaşayışları bunu ama hep bunu yapmakla geçer
Altın dizileriyle delinmiştir kulak memeleri
Göz altında boyunda renkli yarıklar vardır kimilerinin yüzünde ve eşsiz bir sanatla yapar bu süsü hepsi
Elleri bileziklerle halkalarla kaplıdır ve tırnakları gibi boyalıdır ayaları da
Ağır gümüş bilezikler şıkırdar ayak bileklerinde ayak parmaklarında da yüzükler vardır
Topuk mavi boyalı
Giydikleri ayrı ayrı uzunlukta birbiri üstüne geçirilmiş bol bubulardır türlü türlü işlemeli renk renk boyalıdır bunlar altın mavi turuncu ya da ak başta gelen eşsiz bir takım düzenlenir kesin bir beğeniyle
Ağır nazarlıklar kemerler de takarlar
Bir çokları da göksel sarıklar
En değerli malları kusursuz dişleridir ve oğarlar bakırları gibi

lüks bir yatın
Salınıp gitmeleri incecik bir yelkenlinin gidişidir tıpkı
Gövdelerinin esnek ölçülerini hiçbir şey anlatamaz ya da açıklıyamaz yürüyüşlerinden yansıyan yumuşaklığı

YILDIZLI GECELER

Gecenin yarısından çoğunu güvertede geçiriyorum
Eğiliyor eğiliyor enlemlerimizin bildik yıldızları gökten
Demirkazık gitgide yaklaşıyor kuzey ufkuna
Orion -benim burcum- göğün başucu'nda
Samanyolu ışıklı bir yarık gibi genişliyor her gece
Büyükayı ufak bir sis
Gitgide kararıyor güney karşımızda
Dar bekliyorum Güney Haçı'nın doğuda belirmesini
Sabırsızlığımı gidermek için Venüs büyüklüğünü iki kat artırdı beş kez çoğaltı parıltısını ay gibi ve yansıma saldı denize
Gördüm düştüğünü bu gece bir göktaşının

PEDRO ALVAREZ CABRAL

Portekizli Pedro Alvarez Cabral gemiye binmişti Lizbon'dan
1500 yılında
Doğu Hint adalarına varmak için
Ters yeller kendisini batıya götürdü de Brezilya bulundu böylece

PARİS

Telsizden gelen haberleri dinleyip birtakım yerlerini çözerek
güvertede kaldım bütün gece
Yıldızlara karşı göz kırpıp kendi dilime çevirerek onları
Yeni bir yıldız parlıyordu burnumun yukarısında
Sigaramın ateşi
Dalgın dalgın Paris'i düşünüyordum
Bildik bir yüzün yerine geçmişti zaman zaman gökte her yıldız
Deli bir meşale gibi Jean'ı alaycı gözünü Erik'in ağırbaşlı
bakışını Fernand'ın ve Sanders'in oralarda kahvelerdeki
bir yığın insanın gözünü
Eugénia'nın Marcel'in yuvarlak gözlüklerini
Mariette'in dümdüz bakışını kıpraşan gözlerini Gascon'un
Francis'yle Germain arasıra otobüsle geçiyordu Abel sahne
düzenliyordu üzgündü
Sonra telsiz yeniden başlıyordu yıldızlara bakıyordum ben de
Ve yeniden burnumun ucunda yeni yıldız tutuşuyordu
Işıtıyordu beni Raymone gibi
Yakından çok yakından

ADALAR

Adalar
Adalar
Hiç çıkamıyacağımız adalar
Hiç inemiyeceğimiz adalar
Bitkilerle örtülü adalar
Parslar gibi sinmiş adalar
Dilsiz adalar
Kıpırtısız adalar

Adsız unutulmaz adalar
Fırlatıyorum işte ayakkabılarımı bordanın üstünden gitmek isterdim çünkü sizlere değin

BASTILLE'İN FIÇILARI

Bastille'in fıçıları gene kullanılıyor Paris'de Reuilly kışlasının zindanlarında
Şöyle böyle 1.35 metreye varan başaşağı çevrilmiş huni biçiminde balçıktan yapılma çömleklerdir bunlar
Zindanların en orta yerindedirler en geniş yerleri toprağa konulmuş en dar en küçük yerleri de havada
Çok yükseğe yerleştirilmiş boru ağzına benzerler içerdeki suçlu asker birtakım işlerini görebilsin diye
Dışarı hiç sidik sıçratmadan hele bir sıçratsın kodes bitimince kullandırmazlar
Tersine çevrilmiş Tantale işkencesidir bu
Savaşın sonunda tanıdığım birtakım askerler yirmi dört saatin yirmi dördünde de bu işi deniyerek aylar geçirip dikkafalı askerler gibi yargıç karşısına çıkmadan doldurdular sürelerini
Bu fıçılar eski Bastille zindanının eski fıçılarıymış derler

TELGRAF HATTI

Görüyorsunuz ya vadinin dibindeki telgraf hattını şu ormanı düz çizgisiyle dağın üzerinde karşıdan kesen telgraf hattını

Bütün direkleri demirden
Ağaçtandı ilk kurulduğu günlerde
Aradan üç ay geçince dal sürmüşlerdi
Hepsi de söküldü tersine çevrildi yeniden başaşağı dikildi kökleri yukarda
Aradan üç ay geçti mi gene kök salıyorlar dal sürüyorlar yaşamıya başlıyorlardı yeniden
Hepsini sökmek ve yeni bir hat döşemek için Pittsburg demirinden direkler getirtmek gerekmişti büyük masraflarla

2. SAO-PAULO

SAINT-PAUL

Bayılıyorum bu kente
Tam gönlüme göre Saint-Paul
Burda tek bir gelenek
Tek bir önyargı yok
Eski yeni
Yalnızca gülünç kaba iri ufak kübik mısırlı kızılderili güney kuzey biçimi her türden saatte on ev çıkaran bu açgözlülük bu şaşmaz güven bu iyimserlik bu çalışma tutkusu bu çaba bu dalavere
En değerli en yararlı konforu geleceği oranlıyacak sayılamaları izlemekten ve büyük bir göçü kendilerine çekmekten
Bütün ulusları çekmekten başka tek bir uğraşları yok
Seviyorum bu yüzden
Ayakta kalan tek tük mavi çiniden eski portekiz evini

3.

SOFRADA

İyi bir bahşiş verdim sofracı başına şöyle bana bir köşede tek başıma oturabileceğim bir masa ayırsın diye
Kimseyle tanışmak istemiyorum
Yemek yiyorum şuna buna bakarak
İşte Avrupa tadındaki ilk liste
Şu Avrupa yemeklerini ağız tadıyla yiyorum ne saklıyayım
Pompadour et suyu
Bruxelles işi sığır budu
Kanepeli keklik
En ulusal en soycul en geçmişsel duyudur ağız tadı
Çözümsel
Dokunum sevgisiyle sevgi dokunumunun karşıt uclarında evrensel gelişmeyle evrimle dopdolu
Bireşimli
Devrimci

GECE OLUYOR

Çok iyi inceledim nasıl olduğunu bunun
Gün battı mı
Önce denizdir kararan
Gökte büyük bir aydınlık durur daha
Gece sudan yükselir ve çepçevre kuşatır ufku yavaş yavaş
Sonra kararma sırası usul usul göğe gelir
Bir an var ki kapkara kesilir her şey

Derken suyun karanlığı göğün karanlığı sıyrılır da
Yerleşir suya bir fildişi saydamlık göğe de kara cepler
Sonra yıldızsız yerler Güneysel Haç altında
Sonra da Samanyolu

BAHIA

Sığ kıyı kiliseler hurmalar kübik evler
Yelin şişirdiği bir pantolonun kocaman bacaklarına benziyen boşaltılmış dört köşe iki yelkenli büyük tekneler
Köpekbalığı yüzgeçli küçük tekneler dipten gelme dalgalar arasında zıplayıp duran
Çömlekler gibi boyalı şişkin dikey büyük bulutlar
Sarı mavi

CHRISTOPHE COLOMBE

Bugün doğuya doğru yol alırken gözden yitirdiğim şey Christophe Colombe'un batıya doğru yol alırken bulduğu şeydir
Nice yürek çarpıntısıyla
Kendisini dizüstü düşürüp Tanrıya dua ettiren ilk kara ak kuşu buralarda gördü
Ve yol defterinde bulunan o baudelaire'imsi duayı
Yolunu anlıyamasınlar diye
Arkadaşlarına yanlış bir noktayı gösterip günlerce yalan söylediği için bağışlanmasını dilediği duayı buralarda etti

NİÇİN YAZIYORUM?

Şunun için...

SUD-AMERICAINES

(1924)

(seçmeler)

GÜNEY AMERİKALI KADINLAR

I

Uçarı kadınlar ve uçarı erkekler
Açıklıyabiliriz şimdi
Bütün insanlar adına biz birkaç kişi
Sağlıkları tam
Yeryüzünün en güzel kadınları da bizim
Özentisizlik
Zekâ
Sevgi
Spor
Özgürlük de öğrettik onlara
Çocuklar büyümekte atlarla köpeklerle kuşlarla ayçiçekleri gibi devingen ve yusyuvarlak güzel hizmetçiler arasında

II

Bundan böyle kıskançlık da yok ürkeklik de çekingenlik de
Sevdiklerimiz sağlam ve güclü

Güzel büyük ve yalın
Giyinmeyi biliyor hepsi
Zeki kadın değiller değiller ya çok anlayışlılar
Korkmuyorlar sevmekten
Vermekten çekinmiyorlar
Vermeyi biliyorlar her şeyi
Her biri ailesiyle çatışmak zorunda kaldı toplumsal durumu yüzünden acun ya da şu bu yüzünden
Şimdi
Arıttılar yaşayışlarını çocukluk içindeler
Artık ne mobilya ne biblo hayvanları büyük otomobilleri ve gülümseyişlerini seviyorlar
Yolculuk ediyorlar
İğreniyorlar müzikten gene de taşıyorlar küçük bir gramofon

III

İçlerinden üçünü özellikle seviyorum
İlki
Yaşlı bir hanımefendi iyi güzel duygulu
Eşsiz bir inceliği tapılacak bir gevezeliği var
Kibar ya boğazına çok düşkünlüğü kurtarıyor onu bu kibarlıktan
İkincisi Meurice Oteli'nin delişmen garsonu
Uzun saçlarını tarıyor bütün gün ve Guerlain'den alınma rujunu azar azar tüketiyor
Muz ağaçları zenci sütanne sinekkuşu
Uzak çok uzak yurdu yol altı hafta sürüyor yosunlarla çiçeklerle devekuşu yumurtası gibi koskoca mantarlarla kaplı bir ırmak üstünde
Otelin salonunda akşamları bir güzel bir güzel ki çıldırıyor bütün erkekler

Gülüşü bana karşı çok sivri çünkü yurdunun yaban arıları gibi gülebiliyorum ben
Sonuncusu pek zengin mutlu olması da pek güç bu yüzden
Ama epeyce gelişti son zamanlarda
Zenginliğin bütün o karmakarışık işleri ortasında dengesini ve yaşama özentisizliğini hemen ilk ağızda bulmuyor kişi
Direnmek gerek
O da biliyor bunu ata öyle tanrısalca binen ve arjantin kısrağıyla pek uyuşan o
İstemin de kırbacına dönsün
Ama kendini sıkma bu yüzden
Öyle
Çok zaman

IV

Bir de ufak daha ufacık bir kız var
Kocası pek yaman boşanmış ama pek korkunç ve kendisi manastırda yaşar gibi yaşıyor
Gene de gece gibi gündüz gibi yırtıcı
Daha güzel bir yumurtadan
Bir değirmiden daha güzel
Tanrının günü çırçıplak ve güzelliği fışkırıp taşıyor giyinmesini de bilmiyor daha
Yemeği de çok yiyor ve karnı iki aycık gebeymiş gibi yusyuvarlak oldu
Yaman bir iştah yaman bir yaşama sevgisi yüzünden
Biz ona bütün bunları ve giyinmesini öğretiyoruz
İyi yerler de salık veriyoruz ayrıca

V

Biri
Biri daha **var**
Yeryüzünde en çok **sevdiğim biri**
Ona bir pepsin gibi **veriyorum** kendimi baştan aşağı güc artırıcı bir şey **gereksiniyor** çünkü
Çok tatlı **çünkü**
Daha çok da çekingen çünkü
Ağırdır mutluluk taşınması güç **şeydir** çünkü
Güzellik her sabah şöyle bir çeyrek saat çalışmayı gerektirir çünkü

BELGELER

YILLAR

1 eylül 1887. Blaise Cendrars Paris'de doğuyor.
1887-1895. Ailesiyle birlikte yolculuklar Mısır, İngiltere, Fransa, İsviçre, İtalya.
1895. Napoli'deki bir alman okuluna yazılıyor.
1896-1901. Tek başına yolculuklar Londra, Cenova, Pausilippe, Napoli, Brindisi, Mısır.
1903. Rogovine'le Asya yolculuğu. Rusya, Sibirya, Mogolistan, Çin, Tibet, Hindistan, İran, Ermenistan...
1907. Paris'e dönüyor.
1909. Rusya'ya gidiyor.
1910. Amerika, Kanada yolculuğu.
1912. Paris.
1914. Fransız ordusuna gönüllü yazılıyor.
29 eylül 1915. Champagne kesiminde sağ kolundan bir mermiyle yaralanıyor. Kolu kesiliyor.
1916. Sirène yayınlarıyla uğraşıyor.
1921. Afrika, Mısır, Sudan.
1921-1924. Sinemayla uğraşıyor. Güney Amerika yolculukları.
1925. Paris.
1926-1929. Arjantin, Paraguay, Brezilya yolculukları.
1930-1940. L'Ile de France. Paris. Sık sık Amerika. Röportaj gezileri. Hollywood, Asor Adaları, Guatemala, Antiller... İngiltere. 1939'da İngiliz ordusunda savaş muhabirliği.
1944. Arka arkaya *L'Homme Foudroyé*, *La Main Coupée*, *Bourlinguer*, *Le Lotissement du Ciel* gibi romanlarını yayımlıyor. Bütün şiirleri bir arada basılıyor.
1961. Sağ ayağıyla sol koluna gelen ve kendisini birkaç yıl yerinden kıpırdatmıyan felçle ölüyor.

1909. *La Légende de Novgorode* (Sozonoff baskısı, Moskova).
1912. *Séquences* (Les Hommes Nouveaux, Paris).
1912. *Les Pâques à New-York* (Les Hommes Nouveaux).
1913. *Prose du Transsibérien et de la Petite Jeanne de France* (Les Hommes Nouveaux).
1913. *Rimsky-Korsakov et la Nouvelle Musique Russe* (Figuière, Paris).
1916. *La Guerre au Luxembourg* (Nietslé, Paris).
1917. *Profond Aujourd'hui* (La Belle Edition, Paris).
1918. *Le Panama ou les Aventures de mes Sept Oncles* (Éditions de la Sirène, Paris).
1918. *J'ai Tué* (La Belle Édition).
1919. *Dix-neuf Poèmes Élastiques* (Au Sans-Pareil, Paris).
1919. *Du Monde Entier (Les Pâques à New-York, Prose du Transsibérien et de la Petite Jeanne de France, Le Panama ou les Aventures de mes sept Oncles)* (N.R.F. Paris).
1919. *La Fin du Monde* (Éditions de la Sirène).
1921. *Anthologie Nègre* (Éditions de la Sirène).
1923. *La Vénus Noire* (Disque Vert, Bruxelles).
1923. *La Perle Fiévreuse* (Signaux, Bruxelles).
1924. *Kodak* (Stock, Paris).
1924. *Feuiles de Route* (Au Sans Pareil).
1925. *L'Or* (Éditions Grasset, Paris).
1926. *Moravagine* (Éditions Grasset).
1926. *L'Eubage* (Au Sans Pareil).
1926. *Éloge de la Vie Dangereuse* (Les Ecrivain Réunis, Paris).
1926. *L'A.B.C. du Cinéma* (Les Ecrivain Réunis).
1927. *A la Cantonade* (Les Feuilles Libres, Paris).
1928. *Petits Contes Nègres pour les Enfants des Blancs* (Édition des Portiques, Paris).
1929. *Le Plan de l'Aiguille* (Au Sans Pareil).
1929. *Les Confessions de Dan Yack* (Au Sans Pareil).
1929. *Comment les Blancs sont d'Anciens Noires* (Plaisir du Bibliophile, Paris).
1929. *Une Nuit dans la Forêt* (Éditions du Verseau, Paris).
1930. *Rhum* (Éditions Grasset).
1931. *Aujourd'hui* (Éditions Grasset).
1932. *Vol à Voile* (Payot, Paris).
1935. *Panorama de la Pègre* (Arthaud, Grenoble).

1936. *Hollywood* (Éditions Grasset).
1937. *Histories Vraies* (Éditions Grasset).
1940. *D'Outremer à Indigo* (Éditions Grasset).
1940. *Chez l'Armée Anglaise* (Corréa, Paris).
1944. *Poésies Complètes de Blaise Cendrars (Du monde Entier, Dix-Neuf Poèmes Élastiques, La Guerre au Luxembourg, Sonnets Dénaturés, Poèmes Nègres, Documentaires (Kodak), Feuilles du Route, Sud-Américaines, Poèmes Divers, Au coeur du Monde.)* (Denoel, Paris).
1945. *L'Homme Foudroyé* (Denoel).
1946. *Le Vieux Port* (Éditions Jean Vigneau, Paris).
1946. *Rapsodies Gitanes* (Éditions Jean Vigneau).
1946. *La Main Coupée* (Denoel).
1948. *Bourlinguer* (Denoel).
1949. *Le Lotissement du Ciel* (Denoel).
1949. *Banlieue de Paris* (Seghers, Paris).
1952. *Blaise Cendrars vous parle* (Denoel).
1952. *La Brésil - Les Hommes sont venus* (Les Documents d'Art, Monaco).
1952. *La Grand'route* (Bibliophiles et Graveurs d'Aujourd'hui, Paris).
1953. *Noel aux 4 coins du Monde* (Les Amis de l'Originale, Paris).
1955. *Serajevo* (Éducation et Vie Rurale, no. 13-14, Paris).
1955. *Emmène-moi au bout du Monde* (Denoel).
1957. *Trop, c'est trop* (Denoel).
1963. *Oeuvres Complètes de Blaise Cendrars* (Denoel).

ÇEVİRİLER

1912. *La Rose*, Otto Klein, çekçeden (Les Hommes Nouveaux).
1930. *Bringolf*, teğmen Bringolf'un anıları, almancadan (Au Sans Pareil).
1930. *Al Capone*, Fred Pasley, ingilizceden (Au Sans Pareil).
1936. *Hors la loi*, Al Jennings'in anıları, ingilizceden (Grasset).
1938. *Forêt Vierge*, Ferreira de Castro, portekizceden (Grasset).

TİYATRO OYUNLARI

1918. *La Revue Nègre* (Grand Théatre des Champs-Élysées, Paris).

1923. *La Création du Monde* (Rolf de Maré'nin Ballets Suédois'sı, müzik : Darius Milhaud, dekor : Fernand Léger, Grand Théatre des Champs-Élisées).

FİLMLER

1921. *La Roue* (Abel Gance'la birlikte).
1923. *La Vénus Noire*.

CENDRARS ÜZERİNE BAŞLICA YAPITLAR

1944. Jacques-Henry Lévesque'in *Poésie Complètes de Plaise Cendrars*'a yazdığı önsöz (Denoel).
1947. *Blaise Cendrars*, yazan Jacques-Henry Lévesque (Nouvelle Revue Critique, Paris).
1948. *Blaise Cendrars*, yazan Louis Parrot (Seghers).
1954. *Risques dergisinin Blaise Cendrars*'a ayrılan özel sayısı (Lille).
1955. *Blaise Cendrars*, yazan Jean Rousselot (Éditions Universitaires, Paris).

BİRİNCİ BASKI EYLÜL 1964
BASILDIĞI YER : İSTANBUL MATBAASI

Elinizdeki kitap sizlere daha yurdumuzda gereğince tanınmamış büyük bir sanatçıyı sunuyor: Blaise Cendrars — hayatı, sanatı ve şiirlerinden, Fransızcada bile eşi bulunmıyan zenginlikte, bir seçme. Cendrars'ın caz müziği çarpıcılığında olan şiirleri doludizgin yaşıyan, yaşadığı anı bütün yönleriyle tatma coşkunluğunu duyan bir insanın atak kişiliğiyle dolu. Yeni bir dizinin ilki olan bu kitap okurlarımızı nicedir uzak kaldıkları çok sesli bir şiir dünyasının güzelliklerine götürecek.

7.5 lira